

Vuoropuhelua soilla ja gallerioissa

Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen keinoin luontosuhdetta syventämässä

Riitta Attila ja Anu Tossavainen

Pro gradu -tutkielma

Soveltava kuvataide ja luontokuvaus

Taiteiden tiedekunta

Lapin yliopisto

Kevät 2019

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Vuoropuhelua soilla ja gallerioissa - Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen keinoin luontosuhdetta syventämässä

Tekijät: Riitta Attila ja Anu Tossavainen

Koulutusohjelma/oppiaine: Soveltava kuvataide ja luontokuvaus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 113

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Tutkimuksemme sai innoituksen luonnosta ja Kuusamon kansanparannuspäivistä, joiden teemana oli ”Art as healing, healing as art”. Yhteistyökumppanimme, Kansanparannuspäivät toivoi meidän kehittävän uutta toimintaa päivien yhteyteen. Näin ollen pystyimme yhdistämään tutkimuksessamme luonnon hyvinvointivaikutukset luontokuvan ja luontovalokuvan ekosysteemipalveluihin ja luoviin aloihin. Tavoitteenamme oli tutkia miten voimme herkistää ihmisen luontosuhdetta soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen keinoin.

Tutkimuksen toteuttamiseen saimme Pohjois -Pohjanmaan Kulttuurirahasto ry:ltä apurahan. Teimme tutkimusta kolmen hengen työryhmässä, johon kuuluivat Linda Sainio, Riitta Attila ja Anu Tossavainen. Tutkimuksemme sitoutuu Linda Sainion Pro gradu -tutkielmaan, jossa hän tutkii suokokemusten representaatiota yhteisöstä nousevan moniaistisen näyttelyn keinoin (työnimi).

Valitsimme viisi perinnehoitajaa tutkimushenkilöiksi ja luontopaikaksi valitsimme suon, jonka hyvinvointivaikutukset ovat vähemmän tunnettu. Tutkimuksemme koostui perinnehoitajien haastatteluista, kuvaamisesta, moniaistisesta näyttelystä sekä ilman kameraa toteuttavalle suolle suuntautuvasta hyvinvointiretkestä. Teoreettisena taustana ovat paikka- ja luontokokemus sekä paikka- ja luontosuhde. Tutkimusmetodimme olivat taideperustainen toimintatutkimus ja paikantutkimus. Tutkimuksessa herkistimme aisteja esimerkiksi fyysisillä harjoitteilla, luonnon havainnoilla, haistellen ja maistellen luontoa. Aineistomme muodostui haastatteluista, muistiinpanoista, itsereflektioista, valokuvadokumentaatiosta, näyttelykävijöiden palautteista ja perinnehoitajien ryhmäkeskustelusta.

Tutkimuksemme tuloksena syntyi Slow Nature Photography -menetelmä, jonka avulla voidaan herkistää luontosuhdetta. Menetelmää voidaan soveltaa kuvaustuotteina tai ohjelmopalveluna. Menetelmä sopii esimerkiksi työyhteisöille työhyvinvointia parantamaan tai yhteisöjen ja ympäristön tutkimiseen ja havainnointiin.

Avainsanat: luontosuhde, luontokokemus, luonto, hyvinvointi, kansanparannus, taideperustainen toimintatutkimus.

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Title: Dialogs in the swamps and galleries – Deepening the relationship with nature by applied visual art and nature photography

Writers: Riitta Attila and Anu Tossavainen

Degree programme: Applied Visual Arts and Nature Photography

Type of the work: Master's thesis

Number of pages: 113

Year: Spring 2019

Abstract:

The inspiration for this research came from the nature and the Folk Healer's Gathering - event that was held in the city of Kuusamo. "Art as healing, healing as art" was the theme of the event. The Folk Healer's Gathering wished for us to develop new activities for the event. Due to the request of the partner we were able to combine the nature well-being, the nature image and the nature photography with the ecosystem services and creative industries. Our goal was to research how we can sensitize human's relationship with nature using the methods of applied visual arts ja nature photography.

A research grant was given to us by the Pohjois -Pohjanmaan Kulttuurirahasto ry. The research group consisted of three persons: Linda Sainio, Riitta Attila and Anu Tossavainen. Our research links strongly to Sainio's thesis that concentrates on representing the swamp experience of community in the multisensory exhibition.

Five traditional healers were selected as the research subjects. We selected swamp as the research location, because swamp is not known as a well-being place. Our research consisted of the interviews of the traditional healers, photographing, multisensory exhibition and organizing a well-being trip to the swamp without camera. Place- and nature experience as well as the relationship with these two are forming the theoretical basis for this research. Art-based action research and place study were used as the research methods in this thesis. Physical exercises, observation of the nature, smelling and tasting nature's flavors were used to sensitize one's senses in our research. The material consists of interviews, research diaries, reflection data, photographic documentation, feedbacks from the exhibition visitors and group interview with the traditional healers.

As a result of this research Slow Nature Photography -method was formed. This method allows a person to sensitize one's relationship with nature. The method can be applied to photography and nature related services. The method can be used for work communities to increase the well-being of the employees. Studying and observing the communities and the environment.

Keywords: nature relationship, nature experience, nature, well-being, folk healing, art-based action research

Sisällysluettelo

1. Johdanto	5
2. Tutkimuksen konteksti	11
3. Teoreettiset käsitteet	14
3.1. Ekosysteemipalvelut luovilla aloilla	14
3.2. Paikkakokemus ja paikkasuhde	17
3.3. Luontokokemus	23
3.4. Luontosuhde	25
3.5. Luontokuva – luontovalokuva	29
4. Taideperustaisen toimintatutkimuksen metodologinen pyörre	32
4.1. Taideperustainen toimintatutkimus	32
4.2. Paikan tutkimuksen metodologia	37
4.3. Aineistot ja analyysimenetelmät	42
5. Suo taideperustaisen toimintatutkimuksen näyttämönä	47
5.1. Suo maan ja veden rajalla	48
5.2. Suo ja ihmisen hyvinvointi	52
5.3. Perinnehoidot tieteen ja taidon välimaastossa	55
6. Suon näyttämöllä	59
6.1. Perinnehoidajat ja tutkija -taiteilijat osana luontoa	61
6.2. Altistuminen suon hyvinvoinnille	69
6.3. Vuorovaikutus soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmässä suolla	75
6.4. Altistuminen suon hyvinvoinnille galleriassa	82
6.5. Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen sovellus suoretkellä	92
6.6. Kehittäminen ja sovellukset	95
7. Monikerroksellista pohdintaa	101

1. Johdanto

Luonto ja luonnossa liikkuminen kiinnostaa ihmisiä. Metsähallituksen (2018) kokoamien tietojen mukaan kiinnostus näkyy mm. kansallispuistojen kävijämäärien kasvussa. Kymmenen vuoden aikana kävijämäärät ovat kasvaneet kaikissa kansallispuistoissa yhteensä yli miljoona käyntimäärää (Metsähallitus, 2019). Sen lisäksi, että ihmiset liikkuvat yhä enemmän luonnossa, halutaan yhä enemmän tietää luonnon hyvinvointivaikutuksista. Alan tutkimusten määrä on lisääntynyt huomattavasti viimeisten kymmenen vuoden aikana eri puolilla maailmaa. Kolmanneksi kiinnostuksen määrää voidaan arvioida erilaisten mikro- ja pk-yritysten määrän lisääntymisestä, kuten Anne Ristiojan toteaa vuoden 2017 Työ- ja elinkeinoministeriön Luonnontuotealan toimialaraportissa. (Ristioja 2018, s. 45.) Jos tarkastelemme matkailijamäärien kasvua Kuusamossa ja Lapissa, kiinnostuksen kasvu näyttäytyy omissa lukemissaan. Lappiin ja Kuusamoon saapuvien matkailijoiden pääkohteena on arktinen luonto. Hiljaisuus, puhtaus, arktisen luonnon ainutlaatuisuus ovat vetovoimatekijöitä matkailussa (Imporanta, 2018). Mitä enemmän luonto kiinnostaa, sitä enemmän ympäristö kuormittuu. Matkailijoita ohjeistetaan mm. Protect Our Winters -kampanjalla (POW, 2019). Luontomatkailijoiden kiinnostuksen kohteena on nähdä katoava arktinen luonto, jonka säilymistä he voivat olla omilla matkustusvalinnoillaan edesauttamassa (Tommila, Vanhanen, Halonen & Rinne, 2013).

Ympäristömme on suuressa muutoksessa ilmaston lämmetessä. Arktisella alueella näemme sen konkreettisesti lumen määrän vähenemisenä. Muutokset vaikuttavat sekä erilaisiin elinkeinoihin että ihmisen hyvinvointiin. (Lapin liitto, 2012) Länsimaissa jatkuvan talouskasvun tavoittelu luo kiireen ja tehokkuuden vaatimuksia sen sijaan että luonnon ja ihmisen yhteinen hyvinvointi olisi tavoitteena. Miten ja millä tavalla pystymme vaikuttamaan ihmisiin ja toisaalta myös takaamaan elinkeinojen säilymisen? Miten voimme vaikuttaa ihmiseen luonnossa soveltavan kuvataiteen keinoin?

Viime aikoina on puhuttu paljon luontosuhteen heikkenemisestä. Luontosuhteen tai luontoyhteyden parantamiseen on ollut kampanjoita esimerkiksi ”Lähde luontoon”, ”Yövy luonnossa”, ”Mun puu” jne. Kaikkien edellä mainittujen kampanjoiden tarkoituksena on ollut kannustaa ihmisiä takaisin luontoon kokemaan ja näkemään luonto. Näin ollen luontosuhde syvenisi. Tutkimusta määriteltäessä kokosimme yhdistäviä asioita, joista yhdeksi yhteiseksi aiheeksi nousi huolestamme luonnosta ja ihmisen etäännyttämisestä luonnosta.

Miten ja millä tavalla voisimme tutkia asiaa soveltavan kuvataiteen keinoin? Yhteiseksi kiinnostuksen kohteeksi nousivat myös Kuusamossa järjestetyt Kansanparannuspäivät. Järjestäjän taholta esitettiin toive ”tuoda jotain uutta” päivien tarjontaan. Tästä ideariihestä kumpusi ajatus keskittyä tutkimaan ihmisen luontosuhdetta, luontokokemusta ja miten kokemukseen/kokemuksen syntyyn voidaan vaikuttaa sekä maastossa että galleriassa. Myöhemmin ajatusta täsmennettiin koskemaan ihmisen luontosuhteen herkistämistä, jotta kokemukset voimistuisivat.

Kuusamon Kansanparannuspäivät 2018 nostivat keskusteluun ”Parantamisen taiteena ja taiteen parantamisena”, jossa yhteisöllisessä hoitotapahtumassa mukana ovat perinnehoitajien taidot sekä taiteesta ammentavia elementtejä kuten esimerkiksi ääni, musiikki, liike (Honkasalo & Lamminmäki, 2018). Kun syksyllä 2017 keskustelimme Kansanparannuspäivien toiminnanjohtajan kanssa yhteistyöstämme, seuraavan kesän teeman nimenä oli vielä ”Suo parantaa”. Tutkimuksemme inspiroitui tästä käsitteestä ja pohdimme, miten perinnehoitajien suo-luontokokemukset tuodaan esiin soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmin. Vuorovaikutuksessa suon, perinnehoitajien, näyttelykävijöiden ja moniaistisen hyvinvointiretkemme kanssa käymme läpi monipolvisen taideperustaisen tutkimusprosessin, jossa yhdistämme nämä ilmiöt. Miten soveltava luontokuvaus voi herkistää osallistujien suosuhdetta? Toimimme siis soilla kuvaten viittä perinnehoitajaa ja galleriassa luoden moniaistisen ”Suo parantaa” -taidekokemuksen sekä aisteja herkistävän hyvinvointiretken paikallisella suolla.

Metsän voimaa ja terveysvaikutuksia sekä lähiluonnon hyvinvointivaikutuksia on tutkittu Suomessa, mutta soiden hyvinvointivaikutukset ovat jääneet vähemmälle tutkimukselle. Suot peittävät yhä Suomenmaasta lähes kolmanneksen (Luonnontila, 2019). Tutkija Kirsi Laurén on tutkinut väitöskirjassaan suomalaisten suotarinoita ja toteaa kulttuuriperinteestämme Seppo Knuutilaa ja muita tutkijoita lainaten, miten käsityksiämme soista värittävät tarinat niiden mystisistä jopa vaarallisista piirteistä (Laurén, 2006, s. 36). V.A. Koskenniemestä Väinö Linnaan suomalaisessa kirjallisuudessa on soihin liitetty fyysisesti raskas ja sitkeä työ. Suota on pitänyt muokata sisulla, jotta siitä saataisiin elinkeino ja taloudellinen hyöty irti. (Laurén, 2006. s. 48.) Suo koetaan monissa kulttuureissa eräänlaisena alkukaaokseen verrattavana välitulana, veden ja maan rajalla sijaitsevana alueena (Miller, 1999, s. 135). Suo avaa myös esteettisiä tuntemuksia ja tarjoaa kasvustonsa

rikkautta. Suon vaihtelevaisuus tuottaa joka vuodenaikana erilaisia elämyksiä ja sen lajien kirjo on mittava (Pelkonen, 1999. s 19).

Metsistä puhutaan paljon hiilinieluinä, mutta soiden merkityksestä hiilen sitoijina ei puhuta paljoakaan, vaikka ne ovat yhtä merkittäviä elleivät merkittävämpiä kuin metsät. Suot alkavat vasta nyt nousta ympäristökeskusteluissa esiin sekä taiteen kentässä että ihmisten henkilökohtaisissa puheissa ja teoissa. Valitsemalla suon paikaksi, jossa perinnehoitajien kuvaaminen tehdään, oli näkemättömän paikan näkyväksi tekemistä. Halusimme osoittaa kuinka kauniita, kulttuurihistoriallisesti arvokkaita ja monisävyisiä ja -puolisia paikkoja suot ovat.

Ilomantsissa kesällä 1998 järjestetyn kansainvälisen Suon estetiikka -konferenssin julkaisussa ”Suo on kaunis” tarkasteltiin suon maisemaa, kulttuurihistoriaa ja uskomus- ja hyötykäyttöä sekä suota taiteen näkökulmasta. Suomalaisten suokokemukset ja -kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjinä tutkija Kirsi Laurénin väitöskirjassa ”Suo – sisulla ja sydämellä” luotaavat kirjoittajiensa kokemuksellista luontosuhdetta monin tavoin (Laurén, 2006).

Tutkimuksemme sitoutuu Linda Sainion Pro gradu -tutkielmaan: ” Suokokemusten representointi yhteisöstä nousevan moniaistisen näyttelyn keinoin (työnimi)”. Olemme marraskuussa 2017 aloittaneet yhdessä projektin, joka tunnetaan työnimellä ”Suo parantaa”. Olemme tehneet tähän projektiin ja tutkimukseen liittyvän matkan yhdessä, joskin omin vastualuein. Keskeistä teoriaa, aineistoa ja reflektointia on käsitelty yhdessä ja lukuisten keskustelujen tuloksena ajatuksemme ovat samankaltaisia monien pohdintojen suhteen. Niinpä sekä teoriaosuuksissa, että tutkimuksen kuudennesta luvusta löytyy vääjäämättä yhtäläisyyksiä näiden kahden Pro gradu -tutkielman välillä. Ne keskittyvät kuitenkin omiin tutkimuskysymyksiin omien tutkimustehtävien ympärille, joista tämä Pro gradu -tutkielma keskittyy soveltavan luontokuvauksen vaikutuksiin osallistujien suosuhteessa Linda Sainion syventyessä näyttelyiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Taiteilija-tutkijoina olemme kiinnostuneita sekä taiteen että luonnon ja taiteen hyvinvointivaikutuksista. Tutkimuksemme on kolmen tutkija - taiteilijan matka suoluonnon maisemasta taidegalleriaan yhteisöllisessä prosessissa, jossa soveltava kuvataide ja luontokuvaus otetaan käyttöön luontosuhteen ja sen merkityksen avaamisessa. Suoluontoa,

ihmisen luontosuhdetta, luonnon hyvinvointivaikutuksia sekä soveltavan taiteen tuottavaa hyvinvointia ei ole tähän asti yhdistetty tutkimuksessa yhteisöllisen ja osallistavan taideperustaisen tutkimuksen muodossa.

Moniaistinen viiden perinnehoitajan suosuhdetta ilmentävä ”Suo parantaa” -näyttely toteutetaan taidegalleriassa. Teemoina ovat suo, luonto, luontokuva ja luontokokemus. Kaikkia aisteja herkistävällä hyvinvointiretkellä osallistajat viedään koillismaalaiselle suolle. Molemmat tutkimuksemme toiminnon osiot etsivät vastauksia siihen, kuinka vuoropuhelua luonnon kanssa voidaan käydä sekä konkreettisesti suolla että visuaalisesti ja moniaistisesti taidegalleriassa tuoksun, kosketuksen, äänen ja makujen kautta. Tavoitteenamme on tutkia ja kehittää soveltavan kuvataiteen ja erityisesti luontokuvauksen menetelmiä siihen, miten projektissamme mukana ollut yhteisö ja erilaiset osallistajat voivat syventää ja herkistää omaa suohon liittyvää luontosuhdettaan. Taideperustainen toimintatutkimus luo mahdollisuuden tarkastella luontokokemuksen ja luontosuhteen syvenemisen tapahtumakohtia ja sitä, millä keinoin nämä voivat yhteisöllisessä prosessissa käynnistyä.

Tutkimuksessamme yhteisöömme kuuluvat niin perinnehoitajat, hyvinvointiretkeen osallistajat kuin me itse subjekteina. Luovalla prosessilla on suuri merkitys. Reflektoidessamme kokemuksiamme osallistujien haastatteluista ja näyttelyvieraiden palautteista, muodostavat ne luovan prosessin kanssa ikään kuin pitkospuut soilta ja gallerioista kohti luonnon kanssa käytävää vuoropuhelua. Tavoitteenamme on monipuolisen ja uusia mahdollisuuksia avaavan menetelmän luominen.

Me tutkijat olemme löytäneet polkumme suolle erilaisia reittejä pitkin. Riitta Attilan luontosuhdetta kuvaa identiteetin ja juurien kasvaminen poissaolon kautta. Kulkurin elämä sai siemenensä jo evakkotaipaleella kulkeneista isovanhemmista, joita pakkomuutot kuljettivat Karjalan Kannakselta pohjoiseen ja takaisin etelään. Isovanhempien mukana varhaislapsuuden kesät kuluivat Ranualla, Lapin eteläisimmällä reunalla. Suomalainen luonto oli kuitenkin se, mikä juurtui kodin merkiksi ja tunteeksi nuoruuden pitkien vaellusvuosien aikana kaukana kotimaasta. Kun on kaukana ja poissa, muistijäljet luonnosta vahvistuvat. Syksyiset käynnit soilla muodostuivat vuodenkierron yhdeksi päätepisteeksi, jossa oli otolliset olosuhteet peilata identiteettiään suon pohjattomiin muistin kerrostumiin. Suota voi kaivata koko kehollaan ja kaikilla aisteillaan. Siinä on jotain hyvin alkukantaista

ja toisaalta se muodostaa konkreettisen ja kosketeltavan pinnan ihmisen tietoisuuden ja alitajunnan välille. Olemme siinä yhteydessä menneeseen kulttuuriseen perinteeseemme, yllisen ja alisen maailman välimaastossa. Suot ovat palautumisen paikkoja, uppoutumisen tiloja, joissa voi tuntea yhteenkuuluvaisuutta, kokea oman luontonsa. Maattomalle luonto näyttäytyy alueena, johon ei kenelläkään ole omistusoikeutta. Se on oma paikka. Etenkin suo on ilmentänyt näennäisessä vähäpätöisyydessään ja yksitoikkoisuudessaan aluetta, jonka omistuksesta kukaan ei kiistelisi. Mutta yhteiskunnallisesti suot ovat käyneet läpi merkittäviä muutoksia. Niitä on hävitetty, kuivatettu, poistettu kartoilta, muokattu ja muutettu. Suot ovat yhä uhanalaisempia.

Luonto on ollut ja on tärkeässä roolissa Anu Tossavaisen itälappilaisessa sielunelämässä. Luonnosta on saatu ruokaa, polttopuita, elanto ja henkistä hyvinvointia. Työ luonnossa ja luonnon kanssa on tuonut eteen erilaisia tilanteita, joita on jäänyt miettimään. Miksi luonto kaataa raja-aitoja niin, että ryhmässä muodostuu hyvin erilaisia keskusteluryhmiä ikään, sukupuoleen tai rotuun katsomatta? Kun sama ryhmä ei neljän seinän sisällä osaa kuvitellakaan keskustelewansa keskenään. Miksi maarianheinä makuna nostaa mielenliikituksen pintaan, niin ettei kokija osaa edes selittää mitä ja miksi tätä tapahtui. Näiden mietteiden kera Anu Tossavainen paneutui tutkimusprosessiin, toivoen saavansa selitystä mieltä askarruttaviin kysymyksiin. Voiko ihmisten kokemuksia kuvantaa jotenkin, mihin ja mitä kokemukset oikein lopulta merkitsevätkään henkilöille? Tutkimusprosessin edetessä alkoi ymmärrys kasvaa siihen, kuinka taideperustainen toimintatutkimus kutoi eletyn elämän, työkokemusten, uuden opitun asian ja taiteen kautta uudenlaista verkkoa. Suo merkitsee hikeä, vaikeakulkuisia maastoja, rämeitä, korpia, hilloja, hiihtämistä ja aapamaisemaa. Suolle on viety, eikä sieltä pois tultu ennen kuin sangot olivat täynnä hillaa. Metsätaloussuunnitelmassa suot, kitu- ja joutomaat olivat kirosanoja, varsinkin kun ne veivät omistamasta maa-alasta melkein kolmasosan. ”Mitä tuolla, arvottomalla”, sanoi Anu Tossavaisen isä ja kehotti myymään Natura-alueeksi. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin nykyinen metsä-, suo-, kitu- ja joutomaan omistaja Tossavainen on kiitollinen, että osa soista on Natura-alueina ja loppujen omistuksessa olevien soiden arvostus on noussut kohisten hiilensidonnana vuoksi. Suo on ollut aina mukana, mutta aina on puhuttu vain metsistä. Taideperustaisen toimintatutkimuksen yhtenä kiehtovana puolena on ollut näkemättömien paikkojen näkyväksi tekeminen, sen vuoksi suon valikoituminen tutkimuksemme keskiöön on ollut Anu Tossavaiselle merkittävää.

Suo -projektimme antaa mahdollisuuden sukeltaa sen merkityksiin vielä syvemmälle tutkimaan sen kulttuurisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Taustalla vaikuttaa myös halu oppia lisää sen elintilasta. Yksin suolla vaeltaessa omat paikkaan liittyvät muistot nousevat esiin ja liikkuvat ajan ja tilan risteyskohdassa. Mitä voi syntyä, kun suolle mennään yhdessä, kuten tutkimuksessamme perinnehoidajien kanssa soveltavan luontokuvauksen muodossa? Energinen tila, jossa jokaisen osallistujan suosusteesta nousevat merkitykset saavat yllättäviäkin muotoja. Aistivoimainen suo avaa uusia ymmärryksen muotoja yhteydessä toisiimme. Suon näyttämöllä toimimme yhdessä ja luontoyhteydessä kuin pinnan alla näkymätön rihmasto.

2. Tutkimuksen konteksti

Tutkimuksemme toteutetaan ennen kokemattomalla maaperällä – Lapin yliopiston ensimmäisessä soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen maisteriohjelmassa. Ohjelma aloitettiin syksyllä 2017 ja sen toimintapaikkana on Kuusamo sekä toimintaympäristönä koillismaalainen luonto.

Soveltavan kuvataiteen peruserätyyppisiin kuuluvat yhteisöllisyys, osallistavuus ja erilaisten paikallisten ryhmien kanssa työskentely, jolloin yhteisöistä nousevat tarpeet muodostavat toiminnan lähtökohdan (Jokela & Huhmarniemi, 2018, s. 9). Lapin yliopistossa soveltavan kuvataiteen monipuolisia ulottuvuuksia on kehitetty kuvataidekasvatuksen koulutuksesta käsin. Kuvataidekasvatuksen professorin Timo Jokelan mukaan uudenlainen taiteellinen, toiminnallinen ja tutkimuksellinen osaaminen ja ajattelu voisivat vastata erityisesti matkailun ja laajenevan luovan talouden tarpeisiin. (Hagman, H. 2014.)

Pohjoisilla alueilla erilaisten yhteisöjen hyvinvoinnin edistäminen on ollut monen Lapin yliopiston soveltavan kuvataiteen projektin alkusysäyksenä. Opiskelijat ovat jalkautuneet kyliin, maastoihin, matkailuyritysten ja tapahtumien pariin ja pyrkineet luomaan toimintamalleja, joissa soveltava taide on työväline tietyn kehityksen tai muutoksen prosessissa.

Taiteilijan toiminnalliset mahdollisuudet yhteisöjen kanssa ovat lisääntyneet. Soveltava taide kehittää menetelmiä työskennellä paikallisten kysymysten parissa ja tuoda sitä kautta erilaisten yhteisöjen tietoa, taitoa ja yhteiskunnallisia pohdintoja näkyviksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripoliittisessa strategiassa vuosille 2020-2025 yhtenä tavoitealueena on luova työ ja tuotanto. Luovan talouden käsitteellä tarkoitetaan aineettomiin arvoihin perustuvaa elinkeinotoimintaa, joka pitää sisällään myös taiteen ja kulttuurin alalla syntyvät innovatiiviset toiminnot (OKM, 2017, s. 39.) Soveltava taide on omiaan vahvistamaan taiteilijoiden ansaintamahdollisuuksia heidän toimiessaan hankkeiden, järjestöjen, yritysten tai muiden tahojen kanssa. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä (2014) koottiin yhteen aineettoman arvonluonnin kehittämisohjelma vuosille 2014-2020. Jotta arvonluonti kehittyisi positiivisesti, tulisi luovan talouden toimintaedellytyksiä parantaa. Parantaminen tapahtuisi takaamalla luovien yksilöiden

toimintakyky ja vahvistamalla sekä yhteisöllisyyttä että verkostoitumista. Tulevaisuudessa taloudellinen arvo tulee liittymään yhä enemmän ja tiukemmin eettisten arvojen lisäksi digitalisaatioon, kestäväan kehitykseen, vastuullisuuteen ja elämyksellisyyteen. (TEM 2014 Valtioneuvoston periaatepäätös.)

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kulttuuriohjelmassa todettiin jo vuonna 2008 soveltavan taiteen ja taiteellisten tutkimusmenetelmien edesauttavan osallistujien hyvinvointia. Alueellisessa ja paikallisessa toiminnassa kaukana kasvukeskuksista niillä on etenkin maaseudulla oma roolinsa kestäväan kehityksen ja monipuolisten elinkeinojen lisäämisessä. Näin soveltavan taiteen käytännöt voivat liittyä esimerkiksi matkailuelinkeinon ja hyvinvointiin liittyvien alojen hankkeisiin. Verkostoituminen näiden alojen kesken on jo tuottanut eri sektoreiden välistä vuorovaikutusta, johon Opetus- ja Kulttuuriministeriön strategiat pyrkivät (von Branderburg, 2008, s. 11).

Soveltavan kuvataiteen vierelle on maisteriohjelmassamme tullut luontokuvaus. Mitä on tai mitä voi olla soveltava luontokuvaus? Koulutusohjelmassamme luontokuvaus käsitetään hyvin monipuolisena ilmaisuvälineenä, joka on paljon muutakin kuin luontovalokuvausta. Tästä luontokuvan sekä luontovalokuvan sovellettavuudesta käsin kehitämme tutkimuksessamme konkreettisia välineitä ja malleja, joissa otetaan huomioon luonnon hyvinvointivaikutukset ja osallistujien voimaantuminen. Yhdistämällä soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen nojaamme voimakkaasti useisiin matkailun eri muotoihin mm. hyvinvointi-, kulttuuri- ja luontomatkailuun. Ottaen huomioon nykyiset trendit ja osittain jopa pakotteet, joissa pyritään kehittämään matkailua yhä enenevässä määrin kestäväan kehityksen periaatteita noudattaen, olemme mukana kehittämässä luovien alojen arvonnousua.

Tutkimustehtävässämme käymme vuoropuhelua soilla ja myöhemmin moniaistisen näyttelyn muodossa myös galleriassa tavoitteenamme osallistujien luontosuhteen syventäminen. Tutkimme osallistujien kanssa yhdessä sitä, miten näemme ja valokuvan kautta todennamme suhdettamme luontoon. Kuinka yhteisöllisesti valmistautuen suolla tapahtuvaan kuvaukseen voimme tehdä näkyväksi esimerkiksi luonnon vaikutuksen ja yhteyden perinnehoitajien parantamisen taitoon. Moniaistisessa prosessissa voimme aistia kokonaisvaltaisesti suoluonnon, jossa toimimme, tutkien samalla omaa ihmisluontoamme.

Näin luomme olosuhteet, joissa osallistujat voivat kokea voimaannuttavan tilan, ja sen tuloksia välitämme luontovalokuvan keinoin.

Kuusamon Kansanparannuspäivät kesällä 2018 nostivat keskusteluun erityisesti kansanparannuksen perinteen erilaisia muotoja ja piirteitä yhteisöllisestä parannustapahtumasta, maailmankuvasta ja jokaisen perinnehoitajan omista tavoista kehittää taitojaan. Voidaanko kansanparannuspäivien yhteisöä tarkastella aika-tilana, kuten sosiaalitieteilijä ja maantieteilijä Doreen Massey toteaa sen olevan alati muuttuva sosiaalisten suhteiden vuorovaikutusten kokonaisuus (Massey, 2008. s. 28 – 31).

Kansanparannuspäivät 2017 luentoineen ja julkaisuineen antoivat alkusysäyksen tutkimuksellemme. On huomattava, että kansanparannus on yksi maamme aineettomista kulttuuriperinnoistä, joka on ehdolla Elävän perinnön kansalliseen luetteloon. (Honkasalo, M-L & Lamminmäki, D., 2018.). Yhteistyö tapahtuman toiminnanjohtajan Anne Murron kanssa vahvisti tutkimustehtävämme tärkeyttä. Kansanparannuspäivien 2018 aikaan sijoittuva ”Suo parantaa” moniaistinen näyttely avasi sekä tapahtumaan osallistuvalla yleisölle että paikallisille näyttelykävijöille uudenlaisen ikkunan suon ja perinnehoitajien monitasoiseen maailmaan.

3. Teoreettiset käsitteet

3.1. Ekosysteemipalvelut luovilla aloilla

Tieteen termipankin biologisen määritelmän mukaan ekosysteemi tarkoittaa elollisen ja elottoman luonnon yhteisvaikutusta luonnonolosuhteiltaan samantyyppisellä alueella. Ekosysteemi terminä vakiintui käyttöön metsätieteissä 70 -luvulla, vaikka ekosysteemi on ollut pidempään tuttu luonnon tutkimuksen parissa. Ekosysteemipalveluiden käsite puolestaan otettiin käyttöön parikymmentä vuotta sitten. Käsitteessä yhdistyy ekologinen ja ekologisen taloustieteen ajatusmaailma. (Saastamoinen 2017, s. 17.)

Ekosysteemipalvelut voidaan ryhmitellä kolmeen luokkaan; tuotantopalveluihin, säätely- ja ylläpitopalveluihin ja kulttuuripalveluihin. Tuotantopalveluihin kuuluvat mm. ravinto (marjat, sienet, kasvit, riista, juomavesi), materiaalit (esim. puukuidut, nokkoskuitu, vesi muussa käytössä kuin ravinteena) ja energia, johon voidaan lukea mm. poron käyttö vetoeläimenä. Säätely- ja ylläpitopalveluihin kuuluvat jätteiden, myrkyllisten aineiden ja muiden haitallisten aineiden käsittely, virtojen käsittely ja fyysisten, kemiallisten ja biologisten olosuhteiden ylläpito. Esimerkkeinä em. palveluista mainittakoon mm. soiden hiilen sidontakyky, metsien kyky ehkäistä tuuli- ja vesieroosiota ja metsien toiminta biopuhdistamoina. Kolmantena ryhmänä ekosysteemipalveluissa ovat kulttuuripalvelut, joihin luetaan fyysiset ja älylliset vuorovaikutukset eliöstön, ekosysteemien ja maisemien kanssa. Esimerkkeinä fyysisenä ja kokemuksellisenä vuorovaikutuksesta ovat mm. ulkoilu ja virkistys ja vastaavasti älyllisenä ja tulkitsevana vuorovaikutuksena toimivat erilaiset luontopolut ja luonnosta kumpuava taide. Myös erilaiset symbolit kuten esimerkiksi karhu kuuluu kulttuuripalvelujen ryhmään. (Saastamoinen, 2017, s. 22.)

Ekosysteemipalvelusta saatava hyöty ei aina ole muutettavissa euromääriseksi, vaikka ekosysteemipalvelu -käsite luotiin nimenomaa välineeksi, jonka avulla voidaan arvottaa konkreettisesti luonnosta saatava hyöty. Kansainvälisessä käytössä käytetään termiä Ecosystem goods and services, jolloin puhutaan palveluista eli hyödyistä ja hyödykkeistä, joita ihminen saa ekosysteemipalveluista. Jotta hyöty muuttuu hyödykkeeksi, tarvitaan ihmistä ja ihmisen tekemää työpanosta muuttamaan hyöty hyödykkeeksi. Esimerkiksi suot toimivat hiilinieluinä, jolloin soiden tuottama palvelu kuuluu säätely- ja ylläpitopalveluihin,

mutta kun suosta nostetaan turvetta joko energian tuotantoon, eläinten kuivikkeiksi tai ihmisten hoitotuotteiksi muuttuu hyöty hyödykkeeksi ihmisille käytettävään muotoon. Samainen suo voi myös tuottaa maisemahyödykkeitä omatoimimatkailijalle tai taiteilijalle. Tällöin suon ekosysteemipalvelu tuottaa kulttuuripalveluja. (Saastamoinen, 2017 s. 18–20.)

Työ- ja elinkeinoministeriön loppuraportissa ”Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä” (2015) määritellään luova ala laajasti katsottuna aloiksi, joiden liiketoiminnassa syntyy aineetonta omaisuutta ja jota hyödynnetään kaupallisesti. Tällöin puhutaan mm. tekijänoikeuksista, patenteista tai tuotemerkeistä. Luovien alojen merkitys on suuri, sillä se liittyy miltei kaikkiin teollisuus- ja palvelutoimialoihin. Raportin mukaan tulevaisuudessa tullaan myymään yhä enemmän ja enemmän tekijänoikeuksiin pohjautuvia tuote- ja palvelukokonaisuuksia, joiden kokonaisuudet syntyvät luovien alojen avulla. Myös matkailun ja hyvinvoinnin uusissa palvelutuotteissa ja -konsepteissa kuvataiteen, musiikin, tanssin ja teatterin merkitys tulee tulevaisuudessa kasvamaan. (TEM 2015, s. 16–17.) Vuonna 2017 julkaistussa Opetus- ja Kulttuuriministeriön raportissa todetaan, että perinteisten taloudellisten tuotannontekijöiden rinnalle on noussut uusi tuotannontekijä. Työvoiman, pääoman ja tuotantovälineiden lisäksi myös aineeton pääoma on tärkeä tuotannontekijä. OKM:n raportin mukaan aineettomaan pääomaan investoidaan yhä enemmän, jolloin sen osuus muodostuu merkittäväksi puhuttaessa kasvusta ja tuottavuudesta ja niiden määrän kasvusta (OKM 2017, s.19).

Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi -raportissa esitetään toimenpiteitä, joilla voidaan tukea luovien alojen kehittymistä. Mitä paremmin saadaan kasvun esteet poistettua, sen nopeammin Suomen talouskehitys saadaan kasvuun. Yhtenä esityksenä on kehittää luovien alojen liiketoimintaa markkinakysyntään perustuvissa ekosysteemipalveluissa vauhdittaen luovien alojen yrityksiä kasvuun ja sitä kautta vaikuttaen koko talouden kasvuun. Esimerkiksi ekosysteemipalvelujen tuotantopalveluissa puusta kehitetään uusia käyttömuotoja vaateteollisuuteen tai pakkausteollisuuteen. Luovan alan merkitys kasvaa suunnittelussa, tuotekehityksessä ja markkinoinnissa, ei niinkään itse mekaanisessa prosessissa. Mekaanisen prosessitekniikan insinöörin kanssa työparina voi siis olla taiteiden maisteri joka osaamisellaan tuo luovuuden yhdeksi työvälineeksi tuotekehitys-prosessiin. Ekosysteemipalvelussa siis integroitaisiin luovan alan osaaminen

kehittämispalveluihin. OKM:n raportin mukaan varsinainen arvonn luonti tapahtuisi siis luovilla aloilla. (OKM 2017, s. 32.)

3.2. Paikkakokemus ja paikkasuhde

Miten kokemuksen käsitteen voi ymmärtää tieteen perinteessä? Kokemuksen käsitettä on määritelty antiikin filosofisista pohdinnoista lähtien osana matkaa kohti yleispätevää ja kokeellisesti osoitettavaa tietoa. Mutta voidaanko kokemuksen laatua tutkia ihmistieteissä samalla tavalla kuin mekaanisesti tarkasteltavaa tutkimuksen kohdetta?

Tampereen yliopistossa pidettiin vuonna 2016 konferenssi kokemuksen tutkijoiden kesken ja siinä esiintyneet tutkijat (käsittelivät aihetta filosofian historiasta käsin. Etymologisesti tarkastellen sanaan kokemus liittyy vaara, uhka, vaikeudet ja epäonnistumisen mahdollisuus. Suomen kielen kokea -sanan lisäksi indoeurooppalaisista kielistä esimerkiksi Saksan kielestä löytyy ”Erfahrung”, jossa yhdistyvät kokemus ja vaara (Erfahrung ja Gefahr) ja jossa fahren merkitsee kulkemista. (Backman, 2016, s. 30.) Länsimaisen filosofian perinteessä kokemus on ymmärretty pikemminkin vain varmennetun tiedon tuottamisen välineenä, jolloin kokemuksen tilannesitoutuneisuus, ainutkertaisuus ja muuttuvuus on käsitetty alueena, jonka sisältämä tieto on alisteinen yleispätevälle tiedolle (Backman, 2016, s. 27–28). Hermeneuttinen kokemuksen käsite taas näkee kokemuksen voiman ja syvyyden juuri sen ainutkertaisuudessa ja muuttuvuudessa. Mitään asiaa ei voi kokea kahta kertaa samanlaisena. Tässä filosofian suuntauksessa kokemus ymmärretään eletyn todellisuuden kohtaamisena, jossa otetaan huomioon se, miten astumme kokemukseen oman kulttuurihistoriamme ja perinteemme merkitseminä, mutta kokevina ja uudistuvina ihmisinä. (Backman 2016, s. 38).

Psykologian professori Juha Perttula toteaa fenomenologiassa kokemusta kutsuttavan merkityssuhteeksi. Kokemuksen ilmenemiseen tarvitaan tajuava subjekti, tajunnan kohde ja toiminta, joka suuntautuu oman tajunnan ulkopuolella olevaan kokemukseen. Kokemuksen tutkimisessa tutkija on samalla lailla subjekti, osa tarkkailemaansa kohdetta. Ihminen kokee elämyksen, kun tuolla kohteella on jokin merkitys, tarkoitus hänelle itselleen. Se muodostaa kokijasta ja kohteesta yhden kokonaisuuden. Myös elämäntilanne liittyy kokemukseen. Kun jokin asia kuuluu ihmisen elämäntilanteeseen, se saa merkityksen. Ne asiat ihmisen elämässä, jotka eivät kuulu hänen kokemukseensa, eivät voi muodostua merkityssuhteiksi. (Perttula, 2005, s. 149.)

Määritettäessä paikkaa voidaan asiaa tarkastella humanistisen maantieteen kautta. 1960 -luvulla syntynyt tieteenala tutkii ihmisen suhdetta ympäristöön, maantieteellistä käyttäytymistä, tunteita ja ajatuksia suhteessa tilaan ja paikkaan. Tutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään paremmin ihmistä ja ihmisen olosuhteita. Humanistinen maantiede antaa arvon myös tunteille ja aisteille, joiden avulla ihminen kokee ympäristöään ja antaa sille merkityksiä. 1970 -luvulla humanistinen maantiede määritteli paikkakäsitetä siten, että paikka voi olla kartan avulla määritelty piste, sijainnin materiaallinen ulottuvuus ja tunnelataukseen liittyvä paikka. Maantieteilijä Yi-Fu Tuan määrittelee paikan Sense of place -käsitteen avulla (Tuan, 2006). Ensinnäkin ihmisen ja ympäristön välillä on tunneside, jolloin ympäristölle annetaan inhimillisiä merkityksiä, ympäristö saa merkityksiä aistien kautta ja että ympäristö avautuu mm. taiteen kautta. Toisekseen Sense of place on tietyn paikan tai alueen yksilöllisyyttä luonnehtiva käsite. (Ridanpää, J. 2017.)

Humanistisen maantieteen perusteella ihminen aistii ja kokee ympäristöään ja muodostaa kokemuksen kautta esimerkiksi muistoja paikoista. Tosin ihmisellä on jo mukanaan aikaisemmat kokemukset ja muistot, joita hän uusien kokemusten perusteella tulkitsee uudelleen. Paikan kokemus ja merkitys muodostuu näin ollen jokaiselle subjektiivisella tasolla eikä paikka tarkoita samaa asiaa kaikille. Maantieteilijä ja professori Pauli Tapani Karjalaisen mukaan paikkaa ei voi kaukaa kokea vaan se on koettava läheltä. Karjalaisen mukaan elämme paikkaa liittämällä siihen aistikokemuksia ja merkityksiä. Emme siis näin ollen pelkästään elä jossakin paikassa. Paikkasuhteemme ovat ruumiillisesti ja aistein koettuja tunnetiloja. (Karjalainen, 2004. s. 60.)

Aistien lisäksi myös muistoilla on merkitystä, sille miten ihminen määrittää paikkaa ja omaa identiteettiään. Karjalainen tarkastelee identiteetin alueellista luonnetta liittäen identiteetin ja minuuden paikkoihin ja paikkakokemuksiin. Määrittelyä kutsutaan topobiografiaksi. Mikäli ihminen ei pysty määrittelemään identiteettiään paikan kautta, voi tästä aiheutua juurettomuuden tunnetta. Ei tiedetä mistä tulemme ja keitä olemme. (Karjalainen, 2004. s. 49–68.)

Maantieteellisestä näkökulmasta katsottuna paikalla on konkreettinen sijainti, mutta niiden merkitykset syntyvät koetusta ja eletystä kertomusten välittämistä. (Knuutila, 2006).

Nykymaailmassa paikkakokemuksemme voi olla hyvin laaja, vaikka emme olisi koskaan käyneet itse fyysisesti näissä paikoissa, sillä kuvat ja kertomukset kaukaisistakin paikoista luovat mielikuvia niistä. Kulttuuriperintömme vaikuttaa monella tapaa siihen, millaisiksi koemme paikat. Esimerkiksi tietyille alkuperäisväestölle juuri se paikka voi olla pyhä, josta matkailijoille on muodostunut oman kulttuuriperintönsä tuottamia mielikuvia. Näin ollen paikoissa voi tulla esiin ristiriitoja siitä kenelle tuo paikka kuuluu, ja mihin sitä voidaan käyttää. Mutta paikkaa värittävät sekä menneisyyden tiedot ja muistot että juuri nyt paikallisten kokemukset paikasta ja siinä tapahtuvista muutoksista. (af Forselles-Riska, 2006. s. 226.)

Paikat, joiden fyysinen sijainti pysyy paikallaan, ovat kuitenkin jatkuvan ajan ja tilan muutoksen kohteina. Jokaisen aikakauden arvot vaikuttavat paikan kokemiseen (af Forselles-Riska, 2006. s. 218).

Tutkimuksemme suo -paikka on ollut aikoinaan arvoton ja pelottava sekä mystinen paikka, soiden ojituksen myötä pellonraivaamisen ja elannon hankkimisen paikka, kuten Laurén (2006, s. 19) väitöskirjassaan toteaa. Suota alettiin arvostaa soidensuojeluohjelmien myötä enemmän monimuotoisena ja virkistykseen paikkana ja suot nähdäänkin nykyisin myös ilmastosuojelullisesta näkökulmasta hiilinieluinä.

Tutkimuksessamme tarkastelemme minkälaisia merkityksiä ihmiset antavat luontokokemuksille tietyissä paikoissa. Paikka sanana ei kuvaa pelkästään karttalehdellä olevaa aluetta vaan käsittelemme paikkaa luonnossa tai ihmisessä itsessään. Määrittelemme siis ihmisen suhdetta paikkaan, ihmistä paikkana ja luontoa paikkana. Jos paikka sisältää sosiaalisia vuorovaikutussuhteita ja ajallisesti historian, nykyisyyden ja tulevaisuuden, niin miten ihminen sijoittuu kyseiseen paikkaan sisältäen samalla tavalla sosiaalisia suhteita ja vastaavanlaisen aikajänteen. Pauline von Bonsdorff pohtii artikkelissaan Ruumiin paikka estetiikassa ruumiin olemusta ja merkitystä estetiikassa. Hänen mukaansa ruumis on ensimmäinen paikka, joka sijoittaa meidät maailmaan. Ruumis on se, jonka me havaitsemme ensimmäiseksi. Ruumiin varassa me elämme ja toimimme. (von Bonsdorff, 2000, s. 159.) Mainittakoon ero kehosta ja ruumiista, joita Salonen ja Bonsdorff käyttävät. Salonen ei perustele keho -sanan käyttöä, mutta Bonsdorff perustelee, miksi hän on päätenyt käyttämään kehon sijasta ruumis -sanaa. Hänen mielestään ruumis kuvaa parhaiten, ei

pelkästään sitä, että se pitää sisällään sekä fyysisen että psyykkisen ulottuvuuden, vaan myös ruumiin rajallisuuden. Rajallisuuden vuoksi olemista maailmaan, toisiin ihmisiin ja toimintamahdollisuuksiin voidaan ylipäätään suhteuttaa. Bonsdorff käsittelee ruumiin myös psyykkisenä paikkana. Fyysinen olotila mahdollistaa sen, että pystymme kokemaan maailman ja fyysisyyden kautta maailma vaikuttaa meihin. Emme arvioi maailmaa ulkoapäin tai pelkästään aistien avulla, vaan tunnemme ympäristön ominaisuudet itsessämme. (von Bonsdorff, 2000. s. 161–162.)

Miten voidaan täsmentää käsitettä paikkasuhde, kuinka se voidaan erottaa paikkakokemuksesta? Molemmat limittyvät toisiinsa. Kokemus on kehollisen aistimisen tuottama, se edellyttää läsnäoloa, paikan kosketusta, joka toisinaan herättää muistoja ja luo merkityksiä. Kokemus paikasta on subjektiivinen, sensuaalinen, kuten Karjalainen toteaa. (Karjalainen, 2004, s. 60). Suhde paikkaan on muuttuvainen kuten paikka itsekkin. Karjalainen puhuu muotoutuvasta paikasta ja piiloutuvasta paikasta. Ihmisellä on siis suhde paikkoihin, jotka liittyvät hänen omaan elämäkertansa. Nämä vaikuttavat hänen minuutensa muodostumiseen. Arjessa kuljemme läpi paikkojen kiinnittämättä niihin usein sen enempää huomiota, näitä paikkoja Karjalainen nimittää piiloutuviksi paikoiksi. Tietty tapahtuma, näkyvä tai vaikuttava muutos tutussa paikassa herättää huomiomme, ja näemme taas tuon paikan toisin silmin, siitä on tullut muotoutuva paikka.

Doreen Massey'n (2008) mukaan paikan käsitettä voidaan kehittää neljällä tavalla. Ensimmäisen perustelun mukaan paikka ei ole staattinen tila vaan alati muuttuva sosiaalisten suhteiden vuorovaikutusten kokonaisuus. Toisekseen paikalla ei olisi rajoja, jolloin paikka ja paikan määrittäminen ei olisi sidoksissa vastakkaisuuteen. Enää ei määritellä sitä mikä tulee ”sisältä ja mikä ulkopuolelta”. Kolmanneksi paikoilla ei olisi yhtä ainoa identiteettiä vaan paikka pitäisi sisällään olemassa olleita ja olevia konflikteja. Viimeisenä seikkana Massey'n mukaan mikään edellä mainituista ei kiellä paikkaa eikä paikan ainutlaatuisuutta. Paikalla on erityisyys, jossa paikassa sekoittuu paikkaan muodostuneen historian ja laajojen sosiaalisten suhdeverkostojen kanssa. Vuorovaikutuksen kautta paikan erityisyys muotoutuu koko ajan. Massey'n mukaan paikka tulisi ymmärtää prosessina, jossa sosiaaliset suhteet ja toiminta järjestäytyvät ajassa ja tilassa. Jokainen uusi vuorovaikutussuhde synnyttää uusia prosesseja ja paikkoja. Toiminta etenee prosessinomaisesti ja joka kerta ainutlaatuisena. (Massey, 2008, s. 28–31.)

Massey (2008) pohtii myös globaalisuutta ja paikallisuutta. Nykyaikana aika -tila - ulottuvuus on tiivistynyt, maailma on ikään kuin nopeutunut ja pienentynyt. Siinä missä ennen tieto liikkui paikasta toiseen hitaasti, nykypäivänä tietoa saadaan liikkumaan yhdellä näppäyksellä sähköpostissa. Näin ollen myös tilallisuus on tiivistynyt. Vuosikymmeniä sitten tilan sosiaalisten suhteiden verkosto ulottui pienelle sektorille. Nykypäivänä myös tämä on laajentunut. Sosiaalisten suhteiden verkosto voi kattaa parhaimmillaan toiselta puolelta maapalloa esimerkiksi kansallisia yrityksiä. Esimerkiksi kuusamolaisen luontokohteen tilallisuuteen on liittynyt vuosikymmeniä sitten mm. elinkeinoaan harjoittavia ihmisiä, virkistystä hakevia ihmisiä ja ehkä maanomistajuuteen liittyviä ihmisiä. Sosiaalisten suhteiden verkosto on näin ollen pienen joukon muodostama verkosto. Kyseisellä joukolla on ollut mukana myös ajallinen käsitys, jossa menneisyys eli kulttuurihistoria, nykyisyys (elinkeinon harjoittaminen) ja tulevaisuus ovat kytkeytyneet tilallisuuteen. Eri tahojen samanaikaiset sosiaaliset suhteet muodostavat paikan eli esimerkiksi tietyn luontokohteen Kuusamossa. Nykypäivänä sosiaalisen suhteiden verkosto voi kattaa edellä mainittujen lisäksi kansalliset kaivosyhtiöt, poliittiset päättäjät, luonnonsuojelijat Suomesta, matkanjärjestäjät Suomessa ja ulkomailla. Samanaikainen tilallisuus on tiivistynyt ja samalla globalisoitunut. Jälkimmäisessä esimerkissä tilallisuus pitää sisällään myös valtageometriian, jossa valta ja vallankäyttö suhteessa paikkaan on jakautunut. Kuusamolaisen luontokohteen vallankäyttöön liittyy esimerkiksi kaivoslain suoma oikeus tehdä valtauksia toisen omistamalle maalle. Maailman markkinataloudella on siis valtageometriassa suhteessa enemmän valtaa kuin muilla paikkaan liittyvillä tahoilla. (Massey, 2008. s. 21–27.)

Tutkimuksessamme puhumme paikan kokemuksesta silloin kun viemme perinnehoitajat ja hyvinvointiretkeläiset suolle. Paikkakokemus on yksilöllisesti jokaiselle erilainen. Jokaisen osallistujan paikkakokemukseen vaikuttavat, kokevatko osallistujat paikan omakseen, onko se tuttu paikka, vai vieras ja uusi. Topobiografian näkökulmasta katsottuna paikan tekevät tutuksi siihen liittyvät muistot, mutta kokemus on kuitenkin ainutkertainen. Se tapahtuu juuri tässä ja nyt taideperustaisen toimintatutkimuksemme kehikossa. Me tutkijoina kannamme omia paikkojamme tai paikattomuuttamme mukanaamme, omaa muistiamme suosta ja sen merkityksistä. Mutta myös me astumme suolle luomaamme tila-aika -ulottuvuuteen muodostaen senhetkisen yhteisömme kanssa sosiaalisten suhteiden verkoston.

Paikan kokemista käytämme tutkimuksessamme pääasiallisesti Massey'n (2008) tarkoittamassa paikkakäsityksessä, kun kyse on paikan sosiaalisten suhteiden monisyisestä verkostosta. Paikkasuhteen käsitettä käytämme silloin kun tutkimme, mitkä asiat osallistujissamme, etenkin perinnehoidajien olemisesta ja toiminnasta ”omalla suollaan” nousevat esiin. Silloin se vertautuu luonto- ja suosuhteeseen.

3.3. Luontokokemus

Kirsi Laurénin väitöskirja käsittelee suomalaisten suokokemuksia Suoseuran ja Maaseudun Sivistysliiton v. 1998 keräämien kirjoituskilpailun tekstien pohjalta. Näissä tarinoissa kirjoittajien luontosuhde ja erityisesti suhde suoluontoon ilmenee kerrottujen kohtaamisten jatkumona, useimmiten elämäkerrallisina pohdintoina. Laurén pohjaa Suopajärven ja Willamon tutkimuksiin todetessaan, että aistiemme avulla havainnoimme luontoa, kehomme kautta olemme luonnon kanssa välittömässä ja välttämättömässä yhteydessä, jo siitä yksinkertaisesta syystä, että tarvitsemme luontoa tuottaaksemme ravintoa, hengittääksemme – se on siis eilinehtomme. (Laurén, 2006 s.14). Kirsi Salosen (2005) esiin tuoma ekopsykologinen näkökulma käsittää myönteisen luontoriippuvuussuhteen, jonka mukaan niin ikään olemme riippuvaisia ilmasta, vedestä, auringosta. Ekopsykologit käyttävät myös käsitettä ekologinen alitajunta, joka pitää sisällään yksinkertaiset ja elämälle tärkeät tunteet kuten nälän, janon, levon tarpeen. Tällöin kokemus luonnosta on kokonaisvaltainen ja monikerroksellinen, mutta joka perustuu tunteeseen omasta kehosta ja sen biologisista tarpeista olla osa luontoa. (Salonen, 2005, s. 47.)

Salonen (2005) määrittelee luonnossa elpymisen neljä elementtiä: lumoutuminen, arjesta irtautuminen, jatkuvuuden kokeminen ja yhteensopivuuden kokemus. Kun tarkkaavaisuus kiinnittyy johonkin ympäristön kiinnostavaan ja innostavaan kohtaan, silloin kyseessä on lumoutuminen. Vastaavanlainen tila voidaan saavuttaa meditaatioissa tai rentoutumisen yhteydessä. Lumoutumisen voi kokea katsoessa virtaavaa vettä, nuotiota, revontulia tai istua nuotiolla katsoen liekkiä. Havainnoidessaan ympäristöä ja oivaltaessaan jotain, tapahtuu myös lumoutumista. Esimerkiksi pihlajansilmun maisteleminen keväällä saa aikaan lumoutumisen. Kun ensin on ennakkoluulot ja asenteet laitettu sivuun ja päätetty uskaltautua maistamaan hiirenkorvalla olevaa pihlajansilmua, avautuu luonto uudella tavalla. Oivalentamisen ilo syntyy, kun pihlajansilmun maku levittäytyy varsin intensiivisesti suuhun ja maku tunnistetaan karvasmantelin mauksi. Lumoutumisen voi aiheuttaa myös jokitörmällä koettu veden näkeminen ja tuoksumailman tavoittaminen. Esimerkiksi lappilaisilla jokitörmillä kasvava niittymaarianheinä aiheuttaa muistojen ja tunnetilojen nousemisen pintaan. Usea keski-ikä ylittänyt henkilö on todennut nostalgisesti heinän tuovan lapsuuden mieleen. Positiiviset tunnetilat ja muistot kertovat lapsuudesta ja kesän heinäpelloista. (Salonen, 2005. s. 55.)

Luontokokemukset syntyvät, kun olemiselle ja toiminnalle luonnossa annetaan merkityksiä. Luonnon olemassaolo ei ole riippuvainen ihmisen määrittelystä, mutta ihmiset määrittelevät suhdettaan luontoon kulttuuristen käsitystensä pohjalta. Toisaalta ihmisten arvot, uskomukset vaikuttavat siihen, kuinka ja minkälaista luontoa ihailemme, hyödynnämme tai suojelemme. Lauren nostaa väitöskirjassaan esiin Yrjö Hailan ajatuksen ihmisten luontokäsitysten vaikutuksista luontoon. Ihmiset määrittelevät, onko luontokokemus riippuvainen tietystä paikasta vai voiko luontokokemuksen saada yhtä hyvin esimerkiksi suolla työskennellen, hyödyllisessä marjanpöiminnässä vai samoillen suomättäillä. Käsitys luonnosta syntyy kulttuurin kautta mutta sen lisäksi sosiaalisessa kanssakäymisessä toisten ihmisten ja yhteisön kanssa sekä oppien ja havainnoiden ympäristöään. (Laurén, 2006, s.14.)

Luontokokemuksella, sen syntymisellä, ja sen kuvailulla on siis merkitystä ei vain yksityisen ihmisen elämässä, vaan myös yhteisössä ja sosiaalisten suhteiden kentässä, sillä luontokokemuksella on vaikutuksia siihen, miten suhtaudumme luontoon. Laurén, kuten monet muutkin tutkijat nostavat esiin luontokokemusten merkitysten tutkimisen kertomusten, kielen avulla. Luontokokemus voidaan sanallistaa, kuten Laurénin tutkimissa suokertomuksissa, sen lisäksi kokemukselliseen tietoon kuuluu hiljaista, äänetöntä tietoa, joka saattaa ilmetä ja nousta pintaan siihen paneutumalla ja sitä etsimällä (Laurén, 2006, s. 81.)

Omassa tutkimusprojektissamme olemme päässeet pohtimaan taideperustaisen toimintatutkimuksen eri vaiheissa sekä sanallistettua kokemuksellista tietoa että sitä, mikä perinneparantajien kohdalla on siirtynyt käsillä tekemisen tiedoksi ja taidoksi. Samalla olemme kuvaajina pyrkineet toimimaan välittäjinä sille moniaistiselle, yhteisöllisen luonnossa olon kokemukselle, jonka kuvaamisessa sanallistaminen on vain yksi keinoista.

3.4. Luontosuhde

Millainen on ihmisen suhtautuminen luontoon, miten luonto on osana ihmisen elämää? Onko kaupunkilaisen ja maaseudulla asuvan ihmisen luontosuhde erilainen? Luontosuhde -sana esiintyy usein keskusteltaessa luonnon hyvinvointitekijöistä, luonnon merkityksestä, luonnon arvostuksesta ja luonnonsuojelusta. Oman osuutensa keskusteluihin on tuonut lisääntyvä huoli ilmastonmuutoksen aiheuttamista ongelmista sekä näkökulmat eri ruokavalioiden vaikutuksesta ympäristöön. Mitä tarkoittaa luontosuhde, voidaanko sitä voimistaa ja jos niin miten. Olemme omassa tutkimuksessamme päätyneet pohtimaan luontosuhdetta ja erityisesti suosuhdetta tai luontosuhdetta, joka sijoittuu suo -paikkaan.

Leena Vilkka määrittelee luontosuhdetta teoksessaan Ympäristöetiikka (1993) kolmeen eri tapaan. Jako perustuu länsimaisen ihmisen juutalais -kristilliseen tapaan nähdä maailma tekniikkakeskeisenä (teknosentrisenä), ihmiskeskeisenä ja luontokeskeisenä. Ihmiskeskeiseen näkemykseen liittyvät antroposofinen ja homosentrinen asenne ja vastaavasti luontokeskeiseen näkemykseen liittyvät biosentrinen, ekosentrinen ja fysiosentrinen. Vilkan mukaan edellä mainittujen asenteiden taustalla vaikuttavat raamatulliset lähtökohdat. Tekniikkakeskeisen asenteen taustalla vaikuttaa hallintavallan etiikka, joka pohjaa ns. pappiskirjan luomiskertomukseen. Luomiskertomuksessa korostetaan ihmisen hallintaa ja valtaa luontoon. Ihmiskeskeisen asenteen perustana on jahvisti -lähteen luomiskertomus, jonka mukaan ihminen on asetettu tilanhoitajan virkaan. Ihminen on se, jonka tehtävänä on hoitaa koko luontoa ja luomakuntaa. Luontokeskeisessä näkemyksessä ei löydy yhtä raamatullista lähtökohtaa vaan esimerkiksi Jumalan liitto Nooan kanssa olisi yksi tällainen tulkinta. (Vilka, 1993, s. 89–90.)

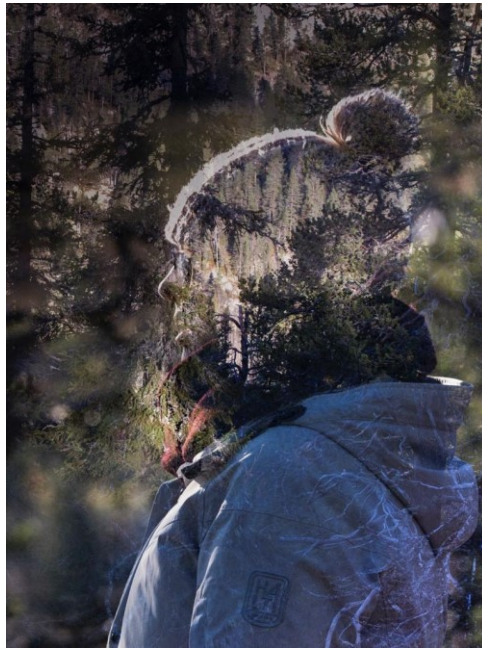
Pirkko Pitkänen (1996) puolestaan esittää artikkelissaan Luonnonmukaisuudesta luonnon välineellistämiseen ihmisen ja luonnon välisen suhteen syntyneen jo paljon aiemmin kristinuskoa -antiikin Kreikan aikaan. Juutalais- kristillisen etiikan mukaan ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, mutta jo antiikin Kreikan aikaan filosofit Aristoteles ja Platon pitivät ihmistä kaiken yläpuolisena tahona. (Pitkänen 1996, s. 8.) Edellä mainitut filosofit olivatkin sen ajan kriitikoita, jotka kyseenalaistivat antiikin ajattelua luonnon pyhydestä. Viimeistään kristinuskon myötä hävisi ajattelu luonnon sielullisuudesta. Vaikka Platon ja Aristoteles näkivät ihmisen olevan muita luonnonolentoja arvokkaampi, ihminen nähtiin

kuitenkin osana kokonaisuutta ja luonnon järjestyksen alaisena. Luonnon välineellistyminen inhimillisiin tarkoituksiin tuli myöhemmin. (Pitkänen 1996, s. 21–22.) Antiikin kreikkalaisen parannustaidon myötä todettiin jokaisella ihmisellä olevan tietty ”luonto”, konstituutio. Jokaisella ihmisellä oli oma luontonsa, jota hoidettiin yksilöllisesti mm. terveiden elämäntapojen avulla. (Pitkänen 1996, s. 9.)

Sanna Ovaskainen (2019) pohtii luontosuhteen käsitettä väitöskirjassaan Ekologisen elämäntavan mahdollisuudet ja rajat Lapissa (Ovaskainen, 2019, s. 27–28). Määrittäessään ekologista luontosuhdetta Ovaskainen (2019) toteaa luontosuhde -käsitteen olevan hyvinkin tulkinnanvarainen, nimenomaan tulkitsijan näkökulmasta katsottuna. Luontosuhde voi tarkoittaa luontoa raaka-aineiden lähteenä, virkistykseen kohteena tai luontosuhde voi peilata myös ihmisen itsensä sisintä ja sen suhdetta ulkoiseen luontoon. Risto Willamo (2005) jäsentää luontosuhdetta kahdella tavalla; ihminen joko kuuluu osaksi luontoa tai luontosuhdetta tarkastellaan suhteena ulkoiseen luontoon tai hänen sisimpään luontoonsa (Willamo, 2005, s. 176). Willamo (2005) esittää viisi erilaista luontosuhde- tyyppiä, joista länsimaista perusmallia kuvaisi luontosuhde, jossa ihminen tarkastelee luontoa ihmisen suhteena ulkopuoliseen luontoon. Tässä perusmallissa ihminen ei kuuluisi luontoon vaan olisi erillinen osa sitä. Edellä mainittu ajatusmalli on tuttu myös luontokuvauksen parissa, jossa ihminen ei kuulu luontokuvan. Lisäksi luonto pyritään kuvaamaan mahdollisimman autenttisenä ja todenmukaisena. (Suonpää, 2002, s. 131). Toisaalta taas tällainen ihmisen ja luonnon eriyttävä luontosuhde voi olla askel utilismin puolelle. Utilismissa luonto käsitetään valtavaksi raaka-ainevarastoksi, jota voidaan hyödyntää tekniikkaa hyväksi käyttäen. Ihmisen on saatava mahdollisimman suuri hyöty joko rahassa tai muissa aineellisissa hyödyissä. Usein luonnon hyväksikäyttöä perustellaan tieteen ja tekniikan avulla (Pietarinen 1987, s. 323.) Viimeaikainen esimerkki on Talvivaara, jonka hyöty mitattiin pörssikursseina ja jonka haittavaikutuksia pyrittiin perustelemaan tekniikan ja tieteen avulla.

Siirryttäessä tarkastelemaan ihmistä sekä luontoon kuuluvana että sen ulkopuolella olevana tahona, voidaan erottaa kaksi luontosuhde -tyyppiä. Ihminen kuuluu ekologiseen ympäristöön elintoimintojensa kautta, mutta toisaalta hänet voidaan nähdä luonnon ulkopuolisena tahona eli inhimillisen ulottuvuuden edustajana. Mikäli ihmisen ajatellaan kuuluvan luontoon, voidaan erottaa kaksi luontosuhde -tyyppiä; ihminen tarkastelee omaa suhdettaan muuhun luontoon tai luonnon kokonaisuuteen kuuluvana osana. (Willamo 2005,

s. 177–178.) Ekofeminismin ja ekopsykologian näkemykset asettuvat erityisesti Willamon (2005) jäsentämään luokkaan, jossa ihminen tarkastelee omaa suhdettaan luontoon, mutta että ihmisessä itsessäänkin on luonto (Kuva 1.). Salosen mukaan ekopsykologian eri suuntauksien arvopohjana ovat kansanperinne, ympäristökasvatus- ja psykologia sekä ekologia (Salonen 2010, s. 82–83).

Kuva 1. Ihmisessä itsessäänkin on luonto. Anu Tossavainen, 2018.

Luontosuhdetta määriteltäessä tai asiasta keskusteltaessa on usein lähestytty asiaa tajunnan, arvojen tai tunteiden kautta unohtaen sen, että luontosuhteen ulottuvuuteen kuuluvat myös kehollisuus ja ihmisen toiminta. Ihminen ei voi olla olemassa fyysisesti ilman luontosuhdetta -me hengitämme ja syömme. Ihmisen katkennut luontosuhde ei voi siis Willamon (2005) mukaan olla kuin korkeintaan tietoisuuden tasolla. (Willamo, 2005, s. 179.) Ekopsykologit käyttävät tästä termiä ekologinen alitajunta, jossa alkuperäinen luontosuhde on kokonaisvaltainen ja monikerroksinen kokemus. Ihmisellä on biologinen tarve, joka ilmenee mm. nälkänä ja janona. Alkuperäinen luontosuhde voi häiriintyä ja heikentyä hyvinkin varhaisessa vaiheessa, niin että ihminen ei enää tunnista oman luontonsa tarpeita. Joskus tällainen toiminta voi jopa kääntyä ei pelkästään luontoa vaan ihmisen itsensä luontoa vastaan. (Salonen 2005, s. 47–48.)

Willamo (2005) toteaa väitöskirjassaan kehollisuuden eli ihmisen tietoisuuden vähenneen ajan saatossa. Asuessamme kaupungissa oma ekologinen ajattelumme hämärtyy, kun emme enää tiedosta mistä ruoka oikeastaan tulee tai millä esimerkiksi huoneisto lämpenee. Vähenemiseen voi myös liittyä se, että ihmisen luontosuhdetta tarkastellaan pelkästään tajunnallisena ilmiönä tai elintoimintoja biologisena ilmiönä. Oman kehon ja sisäisen luonnon ymmärtäminen osaksi ekologista ympäristöä toisi myös ymmärrystä arkipäivän luontosuhteeseen. Willamo (2005) esittääkin luontosuhde -käsitteen laajentamista koskettamaan ympäristö -käsitteeseen, vastaavalla tavalla kuin käydään keskustelua kestävän kehityksen -käsitteen laajentamista. Luontosuhde ei käsittäisi pelkästään luonto- ja kulttuurimääritelmää eikä sisäistä- ja ulkoista luontomääritelmää vaan se laajenisi koskettamaan ekologista, sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista eli kestävän kehityksen määritelmää. (Willamo 2005, s.282.)

Soveltavaa kuvataidetta ja luontokuvausta interventiona käyttäen voimme tutkia sitä, vaikutimmeko osallistujien luonto- eli suosuhteeseen. Sen lisäksi aistien monipuolisen aktiivisuuden avulla voimme korostaa ihmisen kehollisuutta ja kehollisuuden osuutta luonto- tai suosuhteeseen.

3.5. Luontokuva – luontovalokuva

Soveltavassa kuvataiteessa ja luontokuvauksessa luontokuvan käsite ymmärretään paljon muunakin kuin vain luontovalokuvana. Se voi olla kertomus, kuvailu, moniaistinen kuva luonnosta. Luontokuva voidaan nähdä sekä kehollisena kokemuksena, visuaalisena ja esteettisenä kokemuksena että valokuvan tai kuvataiteen representoimana kuvana luonnosta. Kokemusfilosofiasta tiedämme, että kehollisuuden kautta aistimme ja havaitsemme ympäröivää maailmaamme ja näiden kokemusten kautta merkityssuhteemme kehittyy alkuvaiheen psykologisesta tiedostamattomuudesta kohti selkeämpää merkitystä (Perttula, 2006, s. 118–119).

Ihmiselle on jo vuosituhansia sitten ollut luonteenomaista kuvata luontoa, elonkehäänsä kuuluvia saaliseläimiä ja itseään pyyntikulttuurin, uskomusten ja kulttikäytänteitten merkkeinä. Pohjoisen Suomen saamelaisalueelta on löydetty tuhansia kalliopiirustuksia. Ne heijastavat ihmisen ja hänen luontoympäristönsä välistä vuorovaikutusta. (Pentikäinen, 1995, s. 60–62.) Kun tarkastelemme luontoa maisemana, näemme sen kuvana, jonka muodostumiseen ovat vaikuttaneet lähtökohtamme, näkökulmamme sekä luontokuvan perinteet, oli kyse sitten maalaustaiteesta tai valokuvauksen kulttuurisista rakenteista. Emme saa myöskään unohtaa oman länsimaisen kulttuurimme vuosisatojen kuluessa konstruoitua maisemakuvausta siihen, minkälaisena näemme ja koemme kuvat luonnosta.

Luontovalokuvaus jaotellaan asiakuvaan eli dokumentaariseen kuvaan ja ns. taidevalokuvaan. Luontokuvaan ei yleensä kuulu ihminen. Tosin Pentti Koskelo toteaa kirjassaan Luontovalokuvauksen ABC luonnonvalokuvaukseen kuuluvan myös luontoon liittyvät elinkeinojen (porotalous, kalatalous), virkistyskäytön, luonnonsuojelun sekä välillisesti luontoon liittyvien aiheiden (Koskelo, 1991, s. 11). Niin ikään luontovalokuvien tulee olla aitoja tai ne tulee käsittää aidoiksi. Luontovalokuvauksessa luonto toimii objektina eli kohteena, jota valokuvaaja pyrkii todentamaan joko mahdollisimman aitona tai hän tuo luontovalokuvaan taiteellisen näkemyksen. Vastakkain on luontovalokuvaaja ja luonto. Nämä määritelmät herättävät kysymyksen siitä, Onko luontokuva pelkkä visuaalinen näkemys rajatusta kohteesta, voiko luontokuvalla olla syvempi, moniaistisempi näkemys, jonka yksi tapa ilmentyä on luontovalokuva?

Luontokuva, luonto ja kuva tarkoittavat Kotimaisten Kielten Keskuksen (2018) mukaan luonnosta otettua valokuvaa. Mutta luonto -käsitteeseen kuuluu maaperän ja ilmakehän kasvien ja eläinten lisäksi ihmisen luonne. Suomen kielessä voimme siis käsittää luontokuvan olevan näkyvän esityksen ympäristöstä elävine ja elottomine eliöineen. Purkaessamme yhdyssanan sanoiksi luonto ja kuva, saamme erilaisia merkityksiä esiin. Perussanana kuva on esitys jostakin esineestä, henkilöstä, tapahtumasta tms. Luonto voi merkitä suomenkielessä koskemattomaa elinympäristöä ilmakehineen, vesistöineen, kasveineen jne. Huomattavaa on, ettei määritelmän mukaan ihminen ole muokannut tätä ympäristöä. Sanaan luonto liittyy kuitenkin myös aineetonta merkitystä, joka kuvaa ihmistä itseään, luonnettaan, peruslaatuaan, itsetuntoaan. (Kotimaisten Kielten Keskus, 2018). Sen sijaan tarkasteltaessa Karjalan kielten sanakirjan antamaa määritelmää, sana luonto merkitsee lähtökohtaisesti ihmisessä tai tietäjässä olevaa tapaa, luonnetta, hengenvoimaa ja kykyä. Pohjoissaamen kielessä luonto taas merkitsee fyysisen elinympäristön lisäksi voimaa, joka on ympäristön luonut. Voidaanko siis ajatella luontovalokuvan olevan, ei pelkästään objektiivinen ja visuaalinen esitys rajatusta kohteesta, vaan myös olevan subjektiivinen eli ihmisestä itsestään lähtevä kuvaus luonnonvalokuvaajan näkemästä ja kokemasta ympäristöstä?

Tarja Rannisto pohtii kirjassaan *Luonnon estetiikka* (2007) luonnon kokemista esteettisesti. Rannisto pohtii luonnontieteiden ja ylipäättään tieteen osuutta esteettisen kokemuksen syntyyn. Hänen mukaansa tieteellisen tiedon lisäksi tarvitaan aistihavaintoja, jotta voimme kokea luonnon estetiikan merkityksellisyyden. Rannisto viittaa ympäristöfilosofi Allen Carlsoniin, jonka mukaan luonnon kokemisen voi rinnastaa taiteen kokemiseen. Jotta taiteen voi kokea, tulisi Carlsonin mukaan tietää taidehistoriasta. Samalla tavalla luonnon kokemiseen tarvitaan luonnontieteitä. Rannisto pohtii, tulisiko luonnon kokemisesta esteettisempi, jos hän ajattelisi luontoa katsoessaan esimerkiksi jonkin lajin osuutta ekosysteemissä. (Rannisto, 2007, s. 18.) Toisaalta taas Ranniston mukaan Carlson edellyttää luonnon esteettisen kokemuksen tarvitsevan tiedon lisäksi muitakin erityisiä taitoja. Tällaisia taitoja ovat mm. kulttuurissa vaikuttavat myytit, symbolit ja taide. Tieteellistä tietoa ei tulisi syrjäyttää kokonaan vaan sitä tarvitaan aistillisuuden, mielen vapauden ja kuvitteellisuuden lisäksi, jotta esteettinen kokemus luonnosta syntyisi. Pelkän tiedon varassa esteettinen kokemus jäisi vaillinaiseksi eikä kokemuksesta syntyisi näin ollen syvempää, aistillisempää ja yksilöllisempää. (Rannisto, 2007, s. 44.) Luontokuvan esteettinen kokemus jakaantuu kahteen osaan. Aikaan, jolloin luontovalokuvaaja ottaa kuvan ja aikaan, jolloin

luontokuvaa tarkastelee katsoja. Kummallekin muodostuu esteettinen kokemus luontokuvasta.

4. Taideperustaisen toimintatutkimuksen metodologinen pyörre

4.1. Taideperustainen toimintatutkimus

Tutkimusparadigmojen nelikentässä tutkimuksemme asettuu käytännönhakuiselle alueelle jo sillä perusteella, että sen päämääränä on käytäntöön sovellettavan tiedon löytyminen, jota hyödynnetään toiminnan kehittämiseksi. (Heikkinen, 2015, s. 209) Tulkinnallis-kokemuksellisessa paradigmassa tutkimustulokset saavutetaan havaitsemalla tekoja, kokemuksia, elämyksiä sekä niihin refleктоimalla (Anttila, 2006, s. 475).

Tutkimustehtävämme asettuu tutkimusparadigman nelikentässä käytännönhakuiseen ja tulkinnallis -kokemukselliseen paradigmaan, jossa käytetään kvalitatiivista tutkimusotetta. (Anttila, 2007, s. 47). Olemme taiteilija -tutkijoina mukana tutkimusprosessissa ja refleктоimme omia huomioitamme ja kokemuksiamme taideperustaisen toimintatutkimuksen syklisessä rakenteessa.

Tällaiseen tutkimukseen soveltuu empiirinen tutkimusote. Useita eri menetelmiä hyödyntämällä tutkimuskohteesta voidaan saada monipuolisia ja kattavia tuloksia, voimme siis käyttää monimenetelmällistä lähestymistapaa laadullisen tutkimuksen sisällä. Toimintatutkimuksessa kartoitetaan tutkimuksellisesti merkityksellinen taustamateriaali kirjallisuuskatsauksen avulla. Tässä vaiheessa tehdään katsaus aikaisempaan empiiriseen tutkimukseen sekä teorioihin, joiden avulla tutkittavaa ilmiötä lähestytään parhaiten. Toisaalta astumme soilla ja gallerioissa uudelle tutkimuksen maaperällä ottamalla huomioon kokemuksen tutkimuksen toteamuksen, ettemme voi tulkita osallistujien kokemusta irrotettuna omista tutkijan ja kokijan asenteistamme, vaan olemme tutkijoina osa tutkimuskohdettamme kuten soveltavan psykologian yliopistolehtori Virpi Tökkäri toteaa. (Tökkäri, 2016, s. 65). Sen lisäksi tuomme mukaan soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmiä. Näin pyrimme kehittämään yhteiskuntaan sitoutuvan nykyaikaisen taiteen menetelmiä ja strategioita taideperusteisessa tutkimusprojektissamme.

Ongelmanasettelussa keskitymme kokemukseen, joka tukeutuu kokemukselliseen filosofiaan (Alhanen, 2014). Silloin tutkimustehtävämme muotoutuu kokemuksen kuvaamisesta, jäsentelystä ja kokemuksen tuottaman tiedon analysoimisesta. Kokemusten

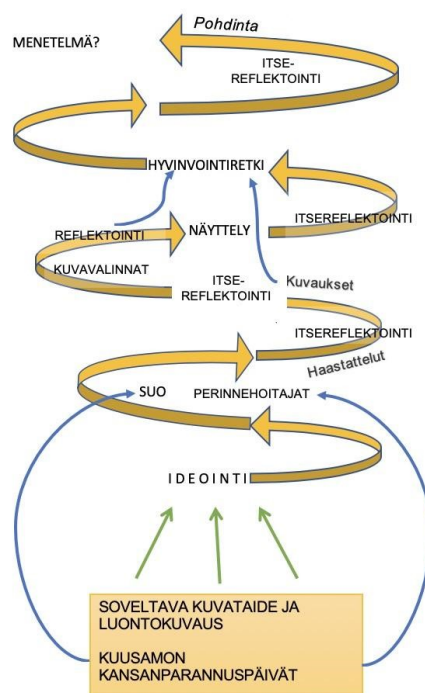

tutkiminen ja kokemusperäisen tiedon hyödyntäminen liittyy fenomenologiseen tutkimusstrategiaan. Siinä tulkitsemme osallistujien, eritoten perinnehoitajien kokemuksia ja luontosuhdettaan teemahaastattelujen kautta. (Koppa, 2019.)

Haastattelut eivät ole ainut menetelmä tuoda esiin tietoa perinnehoitajien luonto- ja suosuhteesta, vaan toimintamme suolla kuvauksissa heidän kanssaan saattaa nostaa esiin muissakin kuin kielellisen ilmaisun havaintoja. Tulkintamme tulee esille moniaistisen valokuvanäyttelyn kautta. Se vaikuttaa myös suolla järjestettävän hyvinvointiretken muotoutumisen taustalla. Tässä tutkimme osallistujien kokemusten merkityksellisyyttä. Päämääränä on näiden pohjalta kehittää malli tai menetelmä, jossa soveltava taide tulee osaksi menetelmiä luonto/suosuhteen herkistämistä.

Selvitämme tutkimuksessamme, miten voimme herkistää ihmisen luontosuhdetta, erityisesti suosuhdetta soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen avulla. Millainen merkitys muodostuu osallistujalle hänen omasta kokemuksestaan hyvinvointiretken aikana ja saimmeko kosketettua osallistujien luontosuhdetta. Kuvaamme ja havainnoimme kokemuksen antamaa merkitystä ja tutkimme miten soveltavan taiteen interventiomme voi kehittää hyvinvointiretken mallia.

Kuvataidekasvatuksen professori Timo Jokela on kehittänyt taideperustaista toimintatutkimusta Lapin yliopistossa tutkimusstrategiaksi kuvataidekasvatuksen ja soveltavan kuvataiteen tarpeisiin, joissa muutoksen tutkiminen on tärkeää, jotta voitaisiin kehittää toimivampia käytännön työ- ja opetusmenetelmiä. Taide voi olla väline löytää yhdessä osallistujien kanssa käytännön ratkaisuja ongelmiin tai dokumentoinnin ja aineiston keruun menetelmä. (Jokela, Huhmarniemi, 2018, s. 9). Tavoitteena on uudenlaisen mallin luominen tai kehittäminen, jossa on tarpeen käyttää monia erilaisia menetelmiä tuloksen saamiseksi. Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa me tutkija -taiteilijat olemme osa liikkuvaa ja joustavaa prosessia, jossa havaintomme omasta toiminnastamme sekä osallistujien eri tavoin välittämistä näkemyksistä vaikuttavat siihen, miten tutkimus jatkuu. Tätä voidaan kuvata syklisenä prosessina (Kaavio 1.).

Kaavio 1: Taideperustainen toimintatutkimus. Anu Tossavainen 2019

Lähtökohtana on yhteisön tai tietyn ryhmän tarve ratkaista jokin ongelma tai kehittää menetelmiä, joilla tuotetaan uutta tietoa esimerkiksi soveltavan taiteen avulla. Taide toimii siinä interventiona, usein myös sanattoman ja hiljaisen tiedon esiin tuojana. Kehittämisprosessissa on syklinen rakenne, jossa ensin tutkitaan olemassa tutkimuskysymykseen liittyvä saatavilla oleva teoreettinen tieto ja havaitaan tutkimusaukko. Tutkimus ei ole vain kirjoitettua tekstiä, vaan se käyttää taiteen eri muotoja prosessin aikana syntyvien kokemusten ja uuden tiedon ilmaisemiseen. Tietoa voidaan kerätä haastatteluin, havaitsemalla, kuvaamalla mutta menetelmään kuuluu siihen osallistuvien henkilöiden ja tahojen ottaminen mukaan tutkimusprosessiin. Jos tavoittelemme muutosta ja uuden kehittämistä, emme voi toimia ulkopuolisina tutkijoina, vaan vaikuttamalla ja elämällä tutkimusprosessin osana.

Syklisessä prosessissa kuten kaaviossa 1 kuvataan, tapahtuu tutkimustehtävän tarpeen toteaminen, tavoitteiden määrittelyä, suunnittelua sekä interventioita, jotka kaaviossa on piirretty katkoviivaisilla ympyröillä. Niissä luodaan tapahtuman tila (haastattelu,

kohtaamiset, kuvaukset, näyttely jne.), jota seuraa aina reflektio sekä tutkija-taiteilijatiimin kesken että osallistujien yhteisissä keskusteluissa ja yksittäisissä palautteissa. Yksilökeskeinen reflektio eli subjektiivinen itsereflektio on henkilökohtainen prosessi, jossa tutkija -taiteilijat voivat itsekseen peilata tapahtumia, ilmiöitä ja kokemuksia omiin prosessin aikana syntyneisiin ajatuksiin ja tunteisiin. Myös oman työskentelyn reflektointi on tärkeää. Reflektiosta on löydettävissä kolme vaihetta, joista ensimmäisessä tunnistetaan tapahtumia, jotka nousevat esiin. Mikä kokemus havaittiin. Seuraavassa vaiheessa tunnistetaan tunteiden erilaiset muodot -niin negatiiviset kuin positiivisetkin tunteet. Kolmannessa vaiheessa arvioidaan kokemuksia fakta- ja tunnetasolla ja arvioidaan niitä suhteessa projektin tavoitteisiin. Yksilökeskeisen reflektion rinnalla voidaan käyttää myös yhteisökeskeistä eli intersubjektiivista reflektiota. Sisäisen ja henkilökohtaisen reflektoinnin sijasta keskitytään toimintaan ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Reflektion avulla palautetaan tapahtumat mieleen. Tällöin yhteisö keskustelee aiheesta tai ongelmasta ja ratkaisee ongelman yhdessä ja yhteisymmärryksessä. Yksilökokemusten ja -tunteiden jakaminen yhteisössä, niistä keskusteleminen ja ratkaisujen etsiminen yhdessä kasvattaa osallistujien osaamista ja kehittää yksilöä. Projektin aikana esiin nousseiden ilmiöiden syy voi ratketa peilaamalla faktoja yksilötasolla syntyneisiin kokemuksiin ja tunteisiin. (Anttila, 2007, s. 57–60.) Reflektion seurauksena tavoitteet täsmentyvät ja toisinaan palataan takaisin harhapoluilta, sillä taiteelliseen prosessiin kuuluva intuitiivinen tapa edetä tuottaa syklisessä prosessissa uusia suuntia. Kuten Timo Jokela toteaa – taiteilija -tutkijan tukena on tiimi ja yhteisö, jossa pohdinnat tiivistyvät ja täsmentyvät. (Jokela & Huhmarniemi, 2018, s. 14). Uuden oivaltamista tapahtuu yllättäenkin koska taiteellisen työskentelyn yksi piirre on juuri kokeellisuus, erehtyminen ja uusien reittien löytäminen.

Interventioiden keskipisteessä on mukana toiminnan havainnointi, jota voidaan dokumentoida videolla, valokuvan avulla, muistiinpanoilla sekä vuorovaikutteisella toiminnalla. Kaikista vaiheista syntyy dokumentaatiota, joka muodostaa tutkimuksen aineiston.

Taideperustaisessa tutkimuksessa kestävän kehityksen edistäminen on yksi sen tavoitteista. Valitsemalla tutkimuskohteeksi luonnosta voimaa ammentavat perinnehoitajat ja tutkimalla heidän luontosuhdettaan erityisessä suon maisemassa, myös me taiteilija -tutkijat toteutamme tutkimuksemme tähän tavoitteeseen pyrkien. Suon ottaminen tutkimuksemme

tapahtumien näyttämöksi on lyhyesti kerrottu tutkimuksemme kontekstissa ja siihen palataan vielä syvällisemmin kohdassa 5. Jokela ja Huhmarniemi viittaavat Borgdorffiin todetessaan, että taideperustaisessa toimintatutkimuksessa on vahvana käytännönläheinen toiminnan kehittäminen, mikä on sukua toimintatutkimuksen traditiolle (Jokela, Huhmarniemi, 2018, s.12).

Tutkimuksessamme soveltava luontokuvaus konkretisoituu osallistavassa ja yhteisöllisessä taiteellisessa toiminnassa suokuvauksissa, joiden aikana jokainen perinnehoitaja on vuorollaan valitsemallaan suolla ”kuvattavana”. Mutta ei vain kuvaajien näkökulman kohteena, ei yksittäisen kuvataiteilijan tai valokuvaajan tulkitsemana vaan samanaikaisesti osallisena kiirettömään ja dialoginomaiseen liikkeeseen, jossa kamera on luontokuvan todentamisen väline. Luonto ja henkilö luonnossa ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa nähden ja kuullun ja tulkitun tiedon avulla myös osa luontoa.

Taideperustaisessa tutkimuksessa taiteellinen osio ilmenee moniaistisena näyttelynä, johon olemme kulkeneet monen konkreettisen esteen ja toisaalta uuden oivalluksen polkua. Koko prosessin ajan jokaisessa toiminnan osassa ja reflektoinnin hetkinä kerätään aineistoa. Se koostuu eri muodoissa kirjatuiissa, kuvatuissa ja muistiin merkityissä havainnoinnista. Siihen kuuluvat myös palautekeskustelut, ryhmähaastattelut toiminnan jälkeen ja itse taideteokset, joita prosessissa syntyy ja jotka esitetään jossain muodossa. Osallistuvan yhteisön erilaiset ilmaisumuodot, olivat ne sitten taiteellisia, sanallistettuja tai muuten ilmi tulleita mielipiteitä, näkökulmia, teoksia, ovat kaikki aineistomateriaalia. (Jokela, Huhmarniemi, 2018, s. 14–15.)

Syklisen prosessin taiteellisessa osiossa voidaan tarkastella, miten sekä osallistujat että muu teosten tarkastelija kuten esimerkiksi näyttelyvieraat kokevat teokset – tuottavatko ne ajatuksia, pohdintoja, herättävätkö tunteita eli voidaanko niitä arvioida onnistuneiksi tutkimusprosessin osiksi. Osallistujien voimaantumisen on lopulta yksi tärkeä tutkimuksen onnistumisen määrite (Jokela 2018 s. 18).

4.2. Paikantutkimuksen metodologia

Karjalainen (2006) tuo esiin, että paikkaa voidaan lähestyä tutkimuksellisesti monesta eri näkökulmasta. Kartografisesti ja luonnontieteellisesti paikka on asetettu selkeästi määriteltyjen rajojen sisään. Kartalla se on nimetty, ja topografisesti kuvattu alue, mutta kartalta puuttuu inhimillisesti ja henkilökohtaisesti eletty kokemus juuri tuosta paikasta. (Karjalainen, 2006, 85). Paikantutkimuksen menetelmät, joita tässä tutkimuksessamme käytämme, ovat lähtöisin humanistisen maantieteen perinteestä, paikan kokemuksesta ja paikkasuhteesta käsin. Näitä on käsitelty luvussa 3.2 Paikkakokemus ja paikkasuhte, jossa käsitellään sitä, miten voimme ymmärtää paikan, jota tutkimme.

Paikan taju on käsite, jota Yi-Fu Tuan käyttää käsitellessään paikkaa, aikaa ja minuutta. Hän kiinnittää huomiota siihen, että tutustuakseen ja ymmärtääkseen paikkaa, on viivyttävä siinä, pysähdyttävä. Toisaalta paikan pitäisi pysyä samanlaisena, muuttumattomana, jotta voisimme tuntea kuuluvamme siihen. (Tuan, 2006, 15). Mikään paikka ei kuitenkaan pysy sellaisenaan, eivät edes vuoret, kuten Tuan mainitsee. Taloudelliset intressit, maanomistus, energiatuotanto ja monet muut ihmisen toimet muokkaavat ja hävittävät paikkoja. Tutkimuksemme tapahtumapaikoiksi valikoituneet tietyt suot ovat välttyneet näiltä muutoksilta, vaikka suot yleisesti ovat Suomessa kokeneet 1900 -luvun alusta lähtien laajaa muokkaamista tuottaviksi metsiksi ja pelloiksi ojittamisen kautta. Vasta 70 -luvun lopulla Maa- ja metsätalousministeriön aloittamien soiden suojeluohjelman avulla soita on saatu ennallistettua ja palautettua sekä suojeltua luonnontilaisia. (Lauren, 2006, s. 18). Tutkimushenkilöidemme valitsemat suo -paikat heijastavat heidän näkemystään siitä, minkälaisia arvoja, merkityksiä ja kulttuurisia ominaisuuksia he pitävät tärkeinä oman suosuhteensa kannalta. Paikantutkimuksessamme olemme pysähtyneet näille erityisille soille, jotka liittyvät perinnehoitajien kokemuksiin, muistikuviin luonnontilaisista soista. Osittain omista suopaikoista ja osittain sellaisista, jotka he kokevat omikseen. Tässä kohtaa voimme palata Tuanin ajatukseen pysähtymisestä paikkaan, siihen, miten tietyssä hetkessä voimme suunnata tunteemme tiettyä paikkaa kohtaan.

Tuan liittää paikkaa kohti tuntemaamme rakkauteen myös luonnonsuojelullisen arvon – pysyvyys tarkoittaa tässä halua suojella sitä eheyttä, jota paikka meissä itsessämme herättää ja ylläpitää. Paikkaa tutkiessamme on siis pysähdyttävä siihen, aistittava sen herättämät muistijäljet, ja vahvistettava niitä siteitä, jotka liittävät meidät etenkin luonnonpaikkoihin.

Ihmisten liikkuvuus ja aika muuttavat paikkoja ja niiden tutkimisessa on otettava huomioon jatkuva muutos, oli se sitten yhteiskunnallinen, ilmastonmuutoksen aiheuttama tai paikan käyttäjien tuottama muutos. Paikan tutkimukseen on tullut uusia menetelmiä kartalle piirretyn ja muuttumattoman paikan tarkastelun lisäksi. Päivi Kymäläinen (2006) nostaa esiin paikantutkimuksen tiimoilta käytävän keskustelun siitä, miten tieteen kuuluisi kirjoittaa paikoista. Voidaanko paikasta kirjoittaa objektiivisesti, kun paikan käsitykset muuttuvat jatkuvasti? Voisiko tutkija ottaa huomioon paikan tarkasteluun liittyvät monimutkaiset tekijät: paikan, sitä tulkitsevan tutkijan ja tekstin, jota paikasta kirjoitetaan. Toisin sanoen tutkia paikkaa prosessina. Paikan prosessi eli tapahtumat liittyvät aina kontekstiin. Yksille paikka on pysyvä, tuttu ja läheinen, toisille vieras ja eri syistä liikkuva. (Kymäläinen, 2006, s. 208–209.) Näistä näkökohdista tarkastellen paikan merkitys on hyvin erilainen riippuen siitä, onko paikan havaintasijoilla, käyttäjillä ja kohtaajilla siihen jo ennalta tietty suhde vai ei. Onko paikka heille sallittu, rajattu ja miten heidän identiteettinsä paikan myötä muodostuu.

Kirjoittaessaan tuntuista maan, mielen ja kielen maisemina, Karjalainen (1999, s.19), tarjoaa kolme näkökulmaa tunturi-paikan kartoittamiseen: mimeettisen, sensuaalisen ja tekstuaalisen. Ensimmäisellä käsitteellä hän tarkoittaa objektiivista, luonnontieteellistä lähestymistapaa, jossa paikkaa kartoitetaan ja kuvataan tarkkaan niiden fyysisten elementtien mukaisesti. Objektiivinen paikantutkimus vaikuttaa omassa tutkimuksessamme siten, että tutustumme sen kasveihin, eliömaailmaan, sen ilmenemiseen erilaisissa sääolosuhteissa ja kuinka siellä toimintatutkimuksemme ajankohtana liikutaan. Tarkastelemme tutkimaamme paikkaa myös ekosysteemipalvelukäsitteen kautta, sillä liikummehan tutkimuksessa suolla käyttäen soveltavaa taidetta välineenämme ja tutkimusmenetelmänä. Etenkin hyvinvointiretkemme suolla suuntaa tutkimuksellista näkökulmaamme siihen, minkälaisia kulttuurillisia ekosysteemipalveluita syntyy siitä, että viemme ihmisiä suolle syventämään aistejaan ja kokemaan monille tutunkin luontopaikan uudesta näkökulmasta - moniaistisuuden ja soveltavan taiteen kautta.

Sensuaalinen tai subjektiivinen viittaa kokemukselliseen, havaitsevan subjektin tulkitsemaan paikkaan. Tässä paikan kartoitukseen liittyy aina tilanne, jonka kautta tuo paikka koetaan. Paikkaa voidaan tulkita myös esteettisen kokemuksen läpi. Aistimellisuus ja kehollisuus ovat silloin mukana paikan tulkinnasta. Kuinka tutkimuksemme

osallistujaryhmä, perinnehoitajat kokevat kaikilla aisteillaan suon, yhdessä toimimisen, ja miten sekä meidän tutkijoiden että kunkin perinnehoitajan kuvaustapahtumassa henkilökohtaiset tuntemukset, aistikokemukset, kohtaamisemme vaikuttavat tutkimuksen kulkuun ja tuloksiin?

Tekstuaalisuus tuo esiin paikan sekä kuvallisen että kirjallisen representaation, myös totutun tavan nähdä tuo paikka (Karjalainen, 1999, s. 19–21). Paikan tekstuaalisessa kartoituksessa ovat mukana paikan erilaiset kulttuuriset kertomukset ja niiden historiallinen viitekehys. Suo, jota tutkimme, ilmenee eri aikakausien teksteissä sekä muissa suon representaatioissa näkökulmasta riippuen toisinaan uhkana elinkeinoille kuten maanviljelykselle, mystisenä kuoleman paikkana tai toisinaan suojeltavana ekosysteeminä. Kun kuvaamme paikkaa, meidän täytyy pohtia, kenen näkökulmasta kerromme siitä ja samalla kirjoittamalla luomme paikkaa. (Kymäläinen, 2006, s. 208).

Voimme siis lähteä luomaan käsitystä paikasta luonnontieteen kautta silloin kun se on välttämätöntä sen ymmärryksen avaamiseen. Fyysinen paikka pitää sisällään kasvillisuuden, maaperän, veden, rakennukset, kaikki elementtejä, jotka mahdollistavat tai estävät jotakin (Jokela, 2018 luento). Mutta fyysinen paikka muuttuu, kun tarkastelija lähestyy sitä lähikartoituksella, joutuen paikan kanssa kosketuksiin. Karjalainen liittää tähän sensuaaliseen, mimeettiseen paikan kartoitukseen käsitteen mielen maisemasta. Miten voimallisesti mielen maisema koetaan, riippuu kokijan sen hetkisestä tilasta ja tilanteesta. (Karjalainen, 1999, s. 21). Luonnossa oleva paikka on Karjalaisen mukaan tarkasteltavissa sekä luonnonmuodostelmana että kulttuurin muokkaamana paikkana ja lisäksi se elää kokijansa mielessä monitahoisena ilmiönä (Karjalainen, 1999, s. 19).

Timo Jokela toi esiin luennollaan, miten 90 -luvun alkupuolella humanistisen maantieteen käsitteen voittaessa alaa suomalaisessakin paikan tutkimuksessa, nousi esiin käsitys, että taide voi olla merkittävä väline maantieteen ja paikan ymmärtämisessä Tätä kautta paikantutkimus kytkeytyy soveltavaan kuvataiteeseen, jota Lapin yliopistossa on harjoitettu sekä tieteen että taiteen koulutuksessa. Soveltavassa taiteessa yhdistyy fyysinen paikka, siinä toimivat ihmiset ja paikan konteksti. Paikasta on saatavissa tekstuaalista, kirjoitettua ja kuvattua tietoa mutta vasta paikassa toimiminen siihen kuuluvien ihmisten kanssa tuottaa soveltavan taiteen eri muotojen kautta sellaista tietoa, jota muuten olisi vaikea tuoda esiin (Jokela, luento, 2017.).

Arkkitehti David Seamonin valottaa artikkelissaan Edward Relphin paikkateoriaa todetessaan, että Edward Relph toi maantieteeseen 70 -luvun lopulla osallisuuden käsitteen tutkiessaan ihmisten suhteita paikkoihin. Hän nosti esiin ihmisten merkitykset ja kokemukset suhteissa paikkoihin kyseenalaistamalla valmiit olettamukset, joiden perusteella näemme paikat ilman omaa kokemusta. Osallisuudessa on kyse paikkaan identifioitumisesta ja juurtumisesta, oman paikan tunnistamisesta. Mutta miten osallisuus paikkaan voi muodostua? Relphin mukaan tähän vaikuttavat paikan fyysiset olosuhteet, tilanteet ja tapahtumat paikassa ja kolmanneksi ihmisten yksityiset ja yhteisölliset merkitykset, joita heidän kokemuksensa paikassa saavat aikaiseksi. (Relph, 1976, p. 45).

Tutkimuksemme henkilöillä, viidellä perinnehoitajalla on oma suosuhteensa, joka liittyy sekä tiettyyn suohon, että yleensä suohon. Erilaiset suuntaukset siitä, miten paikkaa voidaan tutkia, muodostavat monitasoisen verkoston, jossa paikka voi näyttäytyä staattisena ja pysyvyyttä edustavana tilana kuten Tuanilla tai kokemisen ja sensuaalisen subjektiivisen aistimuksen näyttämönä kuten Karjalaisella. Toisaalta tutkimuksemme toiminnan paikka – suo – on itsessään kerroksellinen, muistoja säilyttävä arkisto, joten lähestymme sitä Kristiina Korjonen-Kuusipuron siteeraaman Edward Sojan ”kolmannen ulottuvuuden” käsitteen lävitse. Korjonen-Kuusipuro kuvaa tuota kolmatta ulottuvuutta abstraktin ja konkreettisen, kuvitellun ja todellisen sekä fyysisen ja eletyn yhdistelmäksi. (Korjonen-Kuusipuro, 2012, s. 57.) Perinnehoitajat tuovat mukanaan suolle oman kulttuuriperintönsä, muistonsa, joita havainnoimme suolla toimiessamme. Soiden ekosysteemipalvelujen kulttuurinen merkitys onkin soiden paikantutkimuksen kannalta tärkeää. Soilta on tehty heinää, soita on raivattu pelloiksi ja soilta on nostettu turvetta. Suot antavat meille paikan tajun ja ne muokkaavat identiteettiämme (Luonnontila, 2019) Suo on myös tutkimuksessamme sosiaalisten suhteiden jatkuva vuorovaikutuksellinen paikka, jossa itse olemme osallisina. Niinpä paikan tutkimuksen menetelmissä reflektoimme omia kokemuksiamme osana perinnehoitajien sen hetkistä yhteisöä ja tilannetta. Taideperustaisen toimintatutkimuksen eri sykleissä käymme läpi henkilökohtaisia kokemuksiamme keskinäisessä vuorovaikutuksessa sekä palaamme paikan ja siellä tapahtuneiden tilanteiden ja toimintojen käsittelyyn ryhmäkeskusteluissa perinnehoitajien kanssa.

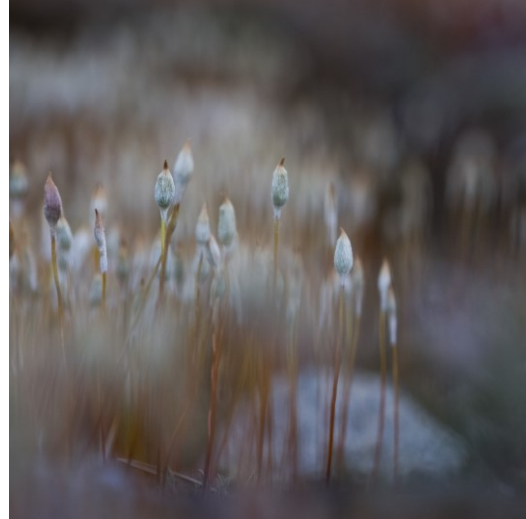
Soveltavalla kuvataiteella ja luontokuvauksella pyrimme nostamaan esiin osallistujien suositusta yhteisöllisessä prosessissa ja antamaan suon monien paikkojen nousta esiin vuorovaikutuksellisessa kanssakäymisessä.

4.3. Aineistot ja analyysimenetelmät

Tutkimusaineistomme syntyy soilla. Suon näyttämölle luomassamme tilassa, jonne aikaisemin perinnehoitajien kanssa tehdyt haastattelut ovat meidät vieneet. Myös haastattelujen tilat ja tilanteet tuottavat aineistoa vaikuttaen siihen, minkälaisessa ilmapiirissä työskentelemme, minkälainen on ajankulumme, työskentelymme rytmi, ja kuinka jo siinä vaiheessa pyrimme tuomaan moniaistisuutta luonnon makujen kautta mukaan keskusteluihin.

Alan kirjallisuuden avulla aukaisemme polkua suoluonnon monimuotoisuuteen, suomalaisugrilaisesta kulttuuriperinnöstä kumpuavaan tietoon suon olemuksesta ja luonnon hyvinvointivaikutuksista sekä ekosysteemipalveluista. Aineistoa syntyy omista pohdinnoistamme, viettämästämme ajasta maan ja veden rajalla, muistiinpanoista, kuvaessesioiden toiminnasta ja näyttelyn rakentamisesta. Tutkimusaineistoa olemme koonneet koko taideperustaisen toimintatutkimuksemme ajan kolmen tutkija -taiteilijan muodostaman työryhmämme kesken. Riitta Attila ja Anu Tossavainen kohdentavat katseensa tarkemmin aineiston tiettyyn osa-alueeseen – kuinka soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen avulla voimme herkistää osallistujien suosuhdetta ja kehittää toiminnallisia vuorovaikutteisia malleja suoluonnon aistimiseen. Kolmas työryhmämme jäsen Linda Sainio kiinnittää samassa aineistossa huomionsa osallistujien suoluontosuhteeseen, sen aistilliseen konkretisoitumiseen sekä paikkakokemukseen. Aineiston keräämisessä, yhteisissä pohdinnoissa, vuorovaikutuksellisessa itsereflektoinnissa olemme kuitenkin yhdessä luoneet aineiston, jota molemmissa tutkimuksissa käsittelemme.

Tutkimusaineistomme on muodostunut monipuolisesti ja hartaasti toisiamme ja tutkimukseen osallistuneita perinnehoitajia sekä suon hyvinvointiretkeläisiä kuunnellen, observoiden ja kuvaten. Soilla ja gallerioissa, soveltavaan luontokuvaukseen uppoutuen (Kuva 2).

Pitää saada näkö sormenpäihin. Sormet näkevät mikä täällä on vikana, kun mennään lihakseen. Se tulee vain tekemällä. Kädestä otetaan kiinni, kun on vertailupohjaa, niin rupeaa aistimaan, miten tämä on erilainen. Kun pitempään tekee niin silmiin tulee, että ihmisen asennoista ja liikkeestä ja kulkemisesta näkee mistä lähtee se vaiva, ja intuitio tulee ja tunnepuoli. (Erään perinnehoitajan lausuma)

Kuva 2: Tutkimuksen kulkua meissä ja suolla. Riitta Attila 2018.

Fenomenologia luo pohjan kokemusten tulkitsemiselle sekä moniaistisessa näyttelyssä että hyvinvointiretken osallistujien kokemusten merkityksellisyydessä. Perinnehoitajien haastattelut ovat aineistoa, jota tulkitsemme fenomenologisin menetelmin. Emme pohjaa mitattavaan aineistoon vaan omaan tulkintaan siitä mitä osallistujat palautteessaan ja keskusteluissa yms. antavat meille. Avainsana on tutkijan oma kokemus. Olemme siis itse myöskin sisällä tutkimuksessa ja kokemuksellisuudessa. Tällainen tutkijan position

edellyttää ennakkoluulottomuutta, avoimuutta ja asia on otettava niin kuin se hänelle avautuu. Oivaltava havainnointi on ensiarvoisen tärkeää, sen jälkeen alkaa kuvailu, joka on varsinaisen analyysin ensimmäinen vaihe. (Anttila, 2016, s. 329).

Kokemus on ympäristön ja yksilön vuorovaikutussuhdetta, sitä on siis tulkittava ennakkoluulottomasti ilman, että odotamme tietynlaisia esimerkiksi positiivisia merkityksiä. (Alhanen, 2014, s. 50–56). Emme voi määritellä luontoa staattiseksi tutkimuslaboratorioksi, vaan kokemus on paikka- ja aikasidonnainen suhteessa tilanteeseen. Luonto ei ole stabiili, vaan alati muuttuva vuorovaikutteinen suhde. Me tutkijoina ja kehittäjinä tuomme siihen soveltavan taiteen moniaistisuuden virikkeitä. Taustalla vaikuttavat jo tutkimuksellisesti todetut luonnon hyvinvointivaikutukset, mutta emme voi tietää, millaisia osallistujien kokemukset tuossa hetkessä ja paikassa tulevat olemaan. Emmekä tiedä minkälainen merkitys kokemuksilla kullekin on.

Kaavio 2: Aineiston muodostuminen. Riitta Attila 2019.

Kaaviossa 2 ilmenee aineistomme muodostuminen alkaen tutkimukseemme osallistuvan yhteisön jäsenten valikoituminen prosessiimme. Itsereflektio ja pohdinta syistä, jotka tähän johtivat, alkaa muodostaa aineistoa. Vihreät etapit kertovat kirjallisuudenkartoituksesta, siniset osallistujista, harmaat itsereflektoinnin kohdista ja dokumentaation muodostumisesta. Okran väri liittyy soveltavaan kuvataiteeseen ja luontokuvaan, valokuvien luomisprosessiin ja moniaistisiin näyttelyihin.

Aineiston luomisprosessissa on alkupiste – ilmiön tunnistaminen ja sen valinta tutkimuskohteeksi. Kun etenemme taideperustaisessa toimintatutkimuksessa, olemme kehittyvässä, muuttuvassa tilanteessa, jossa aineistoa syntyy jokaisen intervention ja reflektion tuloksena. Tutkimuksemme intentiona on soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen hyödyntäminen, kun tarkastellaan ilmiötä ”Taide parantamisena ja parantamisen taide” perinnehoitajien suosuhteen lävitse. Ilmiöstä tihkuu tietoa tilassa, jonka luomme jokaiselle suolle kuvatessamme heitä. Tuo hiljainen tieto ilmenee toimintamme ja prosessimme ansiosta. Teemahaastattelujen avulla tuotamme perustan heidän suhteestaan erityisesti suoluontoon ja observoimme suolla sen ilmenemistä. Näin syntyy aineiston kuvamateriaali, jonka muokkaamme Suo parantaa -näyttelyyn tuoden sinne myös suoluonnon moniaistisuuden näyttelykävijöiden koettavaksi. Tämä on monimenetelmällisyytemme perusta tutkimuksessamme.

Pirkko Anttilan (2005) mukaan monia menetelmiä voi yhdistää, kun tutkimme samoja lähteitä. Voimme täydentää haastattelujen perusteella saatuja tietoja lisäkysymyksillä ja havaintomenetelmillä. Moniaistisen havainnoinnin avulla kuunnellen, koskettaen, tarkkaillen kaikkien aistiemme avulla ilmiötämme, sillä tutkimuksen onnistumista auttaa tutkijan subjektiivinen havainnointi. Anttila puhuu myös laadulliseen tutkimukseen kuuluvasta kolmannesta periaatteesta – esteettisestä etäisyydestä, joka tarkoittaa sitä, että tutkijan ollessa myös osallistujana tutkimukseen, on tärkeää pitää mielessä tietty etäisyys tutkittavaan, läheiseen ilmiöön. (Anttila, 2006, s. 277–278.)

Analyysi tapahtuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa aineiston ja käsitteiden välillä läpi koko tutkimusprosessin. Teorian avulla avautuvat osallistujien, sekä perinnehoitajien, näyttelykävijöiden että hyvinvointiretkeläisten mietteet, kokemukset ja tuntemukset suoluonnon vaikutuksista. Olemme tutkija -taiteilijoina prosessissa mukana kuunnellen ja taltioiden perinnehoitajien sanaa, jota tulkitsemme ja analysoimme käsitteiden valossa. Sitten seuraa soveltamisen vaihe, jossa luovan valokuvauksen ja oman reflektiomme avulla tuotamme valokuvat näyttelyyn ja lopuksi analysoimme sekä osallistujien että näyttelykävijöiden tunteita ja tulkintaa pohtien perinnehoitajiemme alkuperäistä sanomaa. Hyvinvointiretki suolla tuottaa myös aineistoa, mutta erilaisessa olosuhteessa, erilaisten osallistujien kanssa, ja analysoimme lopuksi soveltavan taiteen osuutta toiminnassamme.

Analyysissämme valokuvilla on suuri merkitys, sillä ne tuovat esiin puhumatonta ja sanomatonta, jotain siitä energiasta, mikä perinnehoidajien omassa parantavassa työssä on olennaista ja siitä mitä taideperustaisessa toiminnassamme virtaavana energiana yllätyksellisesti ilmenee.

5. Suo taideperustaisen toimintatutkimuksen näyttämönä

Kuva 3: Suon monikerroksellinen ulottuvuus. Anu Tossavainen 2018.

Mikä on tutkimuksemme suo? Entä millaisia ne suot, joilla fyysisesti toimimme, perinnehoitajiemme valitsevat suo-paikat? Seuraavissa osioissa tarkastelemme suo – näyttämöämme sen erilaisista olemisen piirteistä, ominaisuuksista käsin. 5.1. ”Suo veden ja maan rajalla” kuvaa suota kahden elementin välitulana; tukevan ja pysyvänä ilmenevän maan sekä virtaavan veden risteyskohtana. Toisaalta me taiteilija -tutkijoina koemme perinnehoitajien myös kulkevan välitulassa tutkitun, tieteellisen tiedon ja kansanperinteen, suullisen tiedon risteyksessä. Tästä syystä suo interventiomme paikkana yhdistää suon välitila -olemuksen perinnehoitajien pohdintoihin kahden toisiaan sivuavan mutta silti vastakkaisina pidettyjen hoitokäytäntöjen välillä. 5.2. ”Suo ja ihmisen hyvinvointi” tarkastelee suon kasvien, turpeen moniaistista hyödyntämistä ekosysteemipalvelujen mahdollisuutena. 5.3. ”Perinnehoidot tieteen ja taidon välimaastossa” valottaa perinnehoidojen asemaa ennen ja nyt.

5.1. Suo maan ja veden rajalla

Käsitys suosta vähäpätöisenä, joskin vaarallisena paikkana välittyi 1800 -luvun taiteessa. Maisemamaalauksessa ja kirjallisuudessa suon ankeus ja hallanarkuus esittivät suon myyttisenä, vastenmielisenä ja vaikeana elinalana. Laurén (2006) mainitsee Koskimies-Envallin tutkimuksen, jossa hän toteaa, miten Aino Kallaksen v. 1928 julkaisemassa kirjassa ”Sudenmorsian” suota kuvataan kristinuskon hallitseman yhteiskunnan ja kansanuskon myyttisten henkien risteyskohtana. Kansanusko edusti paholaisen voimia, jotka saattoivat ottaa haltuunsa naisen, joka suolle suostui. Näin hänestäkin tuli vaarallinen luonnonolento, susi. (Kallas, A. 1928). Suon kutsu ja kiehtovuus vertautuu naiseuteen, suon raivaaminen hyödyllisiksi viljelymaiksi taas ilmenee rationaalisessa katsantokannassa, joka voidaan mieltää miehiseksi. (Laurén, 2006, 44, 49.)

Läntisessä ajattelutavassa soihin liitetään yleisesti enemmän negatiivisia kuin positiivisia mielikuvia. Kuivattu suo on aina parempi kuin luonnontilassa oleva, siitä todistavat useat läntisen maailman metropolit, jotka taitavien rakennusinsinöörien suunnittelemina ovat nousseet suomaalle, oli kyse sitten atsteekkien rakentamasta Meksikossa ennen eurooppalaisten saapumista tai Yhdysvaltojen suurista kaupungeista. Suot eivät taivu aktiivisen ja passiivisen ominaisuuden vastapareiksi, sillä niissä yhtyvät maa ja vesi, pysyvyys ja muutos. (Miller, M. 1999 s. 134–135.)

Luonnontieteellisesti ja maantieteellisesti katsoen suot syntyvät maan ja veden rajalle. Suot ovat kosteikkoja, joilla orgaaninen aines painuu alempiin kerroksiin hajoamatta kokonaan muodostaen turvetta. Suot voidaan jakaa pääosin puustoisiin soihin ja avosoihin. Niiden tarkempaa tyypittelyä määrittelee soiden ekosysteemiä ruokkiva veden lähde. Sen lisäksi suot voidaan vielä jakaa kuuteen päätyyppiin, rämeeseen, korpeen, nevaan, lettoon, luhtaan ja lähteikköön. (Metsäverkko.)

Koillismaan alueella suurin osa soista kuuluu avoimiin aapasoihin. Tutkimuksessamme jokainen viidestä perinnehoitajasta valitsee oman tutun suonsa (lukuun ottamatta Rovaniemellä asuvaa perinnehoitajaa, jolle etsimme hänen kasvillisuusmieltymyksiinsä perustuvan suotyyppinsä). Suo itsessään on kuin arkisto, joka pitää sisällään menneisyyden tietoa. Soiseen maaperään kätkeytyy sekä hapettomaan tilaan kasvien että ihmisten jälkiä.

Vuonna 1998 Ilomantsissa pidetty estetiikan -konferenssin sisällöstä koostetussa teoksessa ”Suo on kaunis” Ari Aukusti Lehtinen kuvaa suon olemuksen kerroksellisuutta alitajuisen kohtaamisen mahdollisuutena. Suonsilmien tummasta pinnasta kulkija on voinut kurkistaa maanalaiseen ulottuvuuteen, maan muistiin ja tunnistaa itsessämme epävarmaa, hetteistä maastoa ylittäessämme omaan kehoomme tallentuneet muistot. (Lehtinen, 1999, 83)

Kuvatessamme ja toimiessamme osallistamme perinnehoitajat paikkaan, joka yhdistyy heidän muistoihinsa, identiteettiinsä ja sosiaalisten suhteidensa verkostoon. Heidän suonsa muuttuu, meidän kokemuksemme suosta karttavat, luomme yhdessä uudenlaisen paikan kartaston.

Kansan suussa kulkeneet tarinat ja Kalevalaan kootut runot, kuten Väinämöisen laulaessa Joukahaisen suohon, viittaavat suon luonteeseen upottavana kuoleman ja rangaistuksen paikkana. Suohon piilotettiin surmattuja aviottomasti syntyneitä lapsia, vaikka lapsenmurhasta tuomittiin Ruotsi-Suomessa vuodesta 1734 lähtien kuolemaan. Kristinuskon vahvisti omalla tavallaan suon olemusta epämääräisenä välitilana tukeutuessaan pelastusoppiin, jossa katsottiin sielun jäävän kuolleiden ja elävien väliseen ahdinkotilaan, jos ihmistä ei haudattu kunnolliseen kirkkomaahan. (Lauren, 2006, 42). Niinpä kansanperinteen, taidehistorian ja 1700-1800 -lukujen lakien määrittelemä suo säilyikin alueena, jonka villiys ja oikukas luonto ja luonne oli saatettava hallinnan alle.

Laurén näkee suon mytologisen kontekstin kuten Ulla Piela, myös soiden synnystä kertovissa legendoissa. Suomessa yksi näistä kansanuskossa pisimpään säilyneistä tarinoista kuvaa raudan syntyä suolla suden ja karhun jalanjäljistä ja se liittyyneen suon sisältämään rautamalmiin, josta taottiin rautaa. (Laurén, 2006, 38.) Parantaja saattoi käyttää raudan syntyyn liittyviä loitsuja haavojen tai verenvuodon hoitamiseen. Rauta oli legendan mukaan tehnyt verivalan ihmisen kanssa ja satuttaessaan ihmistä kääntynyt tätä vastaan. Kansanparantajalla oli mahti korjata näin suoluonnosta lähtöisin olevan esineen, teräaseen tuottamia vammoja (Ilomäki, 2014, s. 164–168).

Suo paikkana antaa mahdollisuuden tutkia sekä perinnehoitajien että suoretkelle osallistujien tunteita. Perinnehoitajien kohdalla jo kuvauksia edeltävissä haastatteluissa nousevat kunkin perinnehoitajan aikaisemmat suoluonnon kokemukset. Itse suolla luomme tilan

ottaen huomioon tutkitun tiedon ja tuomalla suon kuvaustapahtumaan moniaistisuuden. Näin kuvattaviemme moninaiset tuntemusten liikkahdukset voivat ilmetä turvallisessa ja ymmärtävässä ilmapiirissä ja tuottaa uutta tietoa tutkimukseemme.

Kansallisrunoilijamme J.L. Runebergin runossa Saarijärven Paavosta vuodelta 1830 tiivistyy raivaajahengen ylistys, jossa salomaan soinen luonto on ojitettava viljavaksi pelloksi. Soista kumpuava hallitsemattomien kosteikkojen pelko häivytetään raivaamalla niin luonnosta kuin kulttuurihistoriastakin. Tämä ajatus konkretisoitui vauhdilla sotien jälkeen käynnistetyssä valtion tukemassa uudistusojitushjelmassa, joka suotutkija ja kasvitieteen emeritusprofessori Rauno Ruuhijärven mukaan oli ”suurin muutos mitä ihminen on Suomen luonnossa aiheuttanut” (Ruuhijärvi, 2018). Kuusamo, joiden soilla tutkimuksemme tapahtuu, kuuluu Suomen suurikkaimpaan maakuntaan. Esimerkiksi aapasoiden runsaus alueella on huomattava ja suoluontomme lajiston rikkaus ja monipuolisuus ojituksista huolimatta yhä ainutlaatuinen (Metla, 2013). Vanhimmat suomme ovat yli 10 000 vuotta vanhoja ja muodostuneet mannerjään sulamisen jälkeen paljastuneelle kivennäismaalle (Virtanen, 2009).

Luontovalokuvaajat ovat 60 -luvun lopulta lähtien tuoneet kuvakirjoissaan esiin suoluonnon kauneutta ja samalla kiinnittäneet huomiota suoluonnon suojeluun. Laurén muistuttaa, että soiden ojituksen ja metsätalouskäytön lisääntymisen aikana esimerkiksi Eero Murtomäen ja Heikki Seppälän ”Suo elää” (1966), Murtomäen ”Soilla” (1988) tai Jorma Luhdan ”Kurkimaa” (1980) tuovat suuren yleisön ulottuville näkymiä sellaisesta suosta, jonka maisemat, linnut ja kasvillisuus tarjoavat esteettistä nautintoa ja muokkaavat suokuva. (Laurén, 2006, s. 45.)

Suotaide astuu esiin pudasjärveläisen taiteilijan Kari Tykkyläisen viedessä omia ja muiden taiteilijoiden teoksia konkreettisesti suolle 1990 -luvun alussa. Vähäpätöiseksi ja usein taiteessamme syrjityksi esitetystä suosta tuleekin taiteen näyttämö. Kaarina Karjalaiselle suo on ollut 2000 -luvun alusta keskeinen elementti hänen tuotannossaan. (Laurén, 2006, s. 45). Kesällä 1989 Suon estetiikka -konferenssin yhteydessä lukuisat taiteilijat toteuttivat Ilomantsin Puhtiinsuolla monimerkityksellisiä suoelämyksiin liittyviä performanssejaan nostaten suon estetiikan näyttämöksi (Heikkilä - Palo, L.1999. s. 7). Samaiseen konferenssiin osallistunut tutkija Mara Miller kuvaa suota paikaksi, jossa taiteen keinoin on mahdollista

yhdistää mennyt ja nykyinen sekä suon vastakohtaisuudet. (Miller, M. 1999 s.142). Suon olemus on omassakin kulttuurissamme kuvattu ja kerrottu usein passiivisen ja vaarallisen näkökulmasta, joita on muokattava ihmisen hallittavaksi. Suossa sekoittuvat ajan kerrostumat, epävakaas, upottavuus mutta myös suon kauneus, rikas ekosysteemi ja sen tuottamat kokemukset. Suo voidaan kokea positiivisena tutustumalla siihen omakohtaisesti ja nostamalla sen arvoa myös taiteen keinoin. Astelemme perinnehoitajien kanssa heidän valitsemallaan koillismaalaisella suolla yhtäläisesti historiallisen kehityksen, kansan tarinoiden ja ympäristön muutosten kerroksellisen ja alati muuttuvan varaston joustavalla pinnalla.

5.2. Suo ja ihmisen hyvinvointi

Ihmisen hyvinvointi perustuu luonnon ekosysteemipalveluihin ja luontoon, joka on terve, tuottava ja monimuotoinen. Englannissa tehty ekosysteemipalveluiden arviointi UK NEA (2011) toteaa hyvinvoinnin olevan fyysinen, sosiaalinen ja mentaalinen tila, jossa ihmisen perustarpeet ovat tyydytetyt. Osallistuminen yhteiskuntaan ja omien henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttaminen ovat em. seikkojen edellytykset. Ekosysteemipalveluiden lisäksi ihmisen hyvinvointiin liittyy olennaisesti kestävän kehityksen periaate, jossa tavoitteena on jättää tuleville sukupolville hyvän elämän edellytykset ekologisilla, taloudellisella, sosiaalisilla ja kulttuurisilla tasoilla. Kestävän kehityksen periaate otetaan yhteiskunnan päätöksenteossa huomioon globaalisista päätöksistä aina kunnallisiin yksilöitä koskettaviin päätöksiin. (Kestävä kehitys, 2019.)

Suo kuvataan kirjoituksissa, valokuvissa ja maalauksissa synkäksi ja pelottavaksi paikaksi, jota harvemmin mielletään ihmisen hyvinvointiin myönteisesti vaikuttavaksi paikaksi. Suo on tarjonnut kuitenkin konkreettista hyvinvointia, kun niitä on raivattu pelloiksi. Suopeltoja on viljelty ja sadoksi on saatu viljaa, jonka avulla on selvitty talven yli seuraavaan kasvukauteen. Niin ikään marjastuksen kautta on moni perhe saanut talven vitamiinit otettua talteen ja toisaalta, varsinkin hillastuksen avulla, on hankittu lisätuloa perheeseen. Esimerkiksi vuonna 2017 hillaa ostettiin koko Suomessa yhteensä 129 899 kg, joka merkitsee poimintatuloina 793 316 euroa. Vastaavasti vuonna 2018 hillaa ostettiin kauppaan 42 098 kg ja poimijoille tuloutui 429 176 €. Luonnonmarjojen poimintamääristä vuonna 2017 poimi 25% kotimaiset poimijat ja vuonna 2018 7%. Voisi sanoa, että luonnonmarjojen poimintatulon myötä jaetaan taloudellista hyötyä, ei pelkästään suomalaisille vaan myös mm. thaimaalaisille ja ukrainalaisille. (MARSI 2018.)

Soiden muita käyttömuotoja ovat mm. turpeen monipuolinen käyttö kuivikkeena, polttoaineena ja hoitoturpeena. Turvehoidot ovat olleet Keski- ja Etelä -Euroopassa käytössä pitkän aikaa. Turpeen hoitavat ominaisuudet tunnistettiin jo antiikin Kreikan aikoihin, jolloin turpeen uskottiin olevan elämäneliksiirin ja takaavan ihmiselle pitkän elämän (Korhonen, R. s. 246.) Turve on orgaaninen maalaji, joka syntyy maatumisen tuloksena suokasvien jäännöksistä. Sen lisäksi että turvetta on käytetty hoitoihin, on suon

kenttäkerroksen kasvien käyttö fytoterapiassa eli kasvilääkinnässä ollut tunnettua aikoinaan. Sveitsiläinen lääkäri Paracelsius totesi 1500 -luvulla Jumalan luoneen jokaiseen tautiin parantavan yrtin. Kasvien rohdoskäyttö olikin tärkeimpiä parannus- ja hoitokeinoja jo aiemmin Kiinassa ja luonnonkansojen parissa. (Rautavaara, 1980, s. 47.) Lääketieteen kehittyessä kasvien parantavat ominaisuudet jäivät toissijaisiksi ja jopa unohdetuksi keinoiksi hoitaa ihmistä. Rautavaara toteaaakin Paracelsiuksen ajatusta mukaellen, että jokainen kasvirohto sisältää jotain vaikuttavaa ainetta, joka vaikuttaa ihmisen elintoimintoihin. Kasveilla voitaisiin hoitaa ihmisen häiriintyneitä elintoimintoja palauttaen ne normaaleiksi. (Rautavaara, 1980, s. 48.) Suokasvien käyttöä on tutkinut Luonnonvarakeskus (2018) hankkeessaan Kosteikkokasveista uusia elinkeinomahdollisuuksia. Hankkeen aikana tehtiin kartoitus suokasvien käytöstä Suomessa ja ulkomailla. Kerättyyn aineistoon kertyi tietoa yli 70 kosteikkokasvista, joista yleisimpinä käytettyinä mainittakoon mesiangervo, suopursu ja paju. Hankkeen tavoitteena oli innostaa yrityksiä ottamaan käyttöön uusia kosteikkokasveja ja tekemään tuotekehitystä. (Laurila, 2018, s. 3.)

Soiden ekosysteemipalvelut tarjoavat ihmisille aineettomia hyödykkeitä mm. retkeilyn ja metsästyksen muodossa. Metsäntutkimuslaitos (2013) tutki soiden merkitystä virkistyskäytölle Pohjois -Pohjanmaan alueella haastatteleamalla ihmisiä neljän kaupungin ja kunnan alueella. Haastatteluissa suon kerrottiin erottuvan esimerkiksi metsistä tuoksujen, äänien ja maiseman avaruudesta muodostuvasta tunnelmasta. Suo koettiin kauniiksi erityisellä tavalla. Suon tunnelman myötä ajatukset selkiytyivät, kun ihmiset kokivat ajan pysähtyvän ja maiseman pysyvän liikkumattomana. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että soiden tulisi olla helpommin tavoitettavissa ja että ihmisten soiden tuntemusta tulisi lisätä. Luonnontuntemuksen lisääminen ei ruokkisi mielikuvia suosta pelottavana ja uhkaavana paikkana. Opastetut retket ja luonnontuntemusta lisäävät toiminnot tulisi olla jokaisen saatavilla. Virkistäytyminen luonnossa kasvattaa ihmisen voimavaroja ja kun voimavarat kasvavat tasapainottuu nykyihmisen kiireinen elämäntyyli. (Ojala, L., Heikkinen H.I., Tolvanen, A., 2013, s. 220–221.)

Soiden hyvinvointivaikutukset kumpuavat soiden ekosysteemipalveluista joko aineettomien tai aineellisten tuotteiden kautta. Nämä voivat tapahtua jopa yhtä aikaa. Hillastaminen voi viedä marjastajan paikkoihin, joiden esteettinen kokemus voi olla yhtä vaikuttavaa kuin

varsinainen marjasaalis ja sen arvo. Kestävän periaatteiden avulla voidaan pitää yllä tai parantaa luonnon monimuotoisuutta ja samalla pidämme huolta ihmisten hyvinvoinnista. Tutkimuksessamme pyrimme tuomaan suoluonnon mahdollisimman moni tavoin aistittavaksi. Lisäksi tavoitteena oli myös lisätä sekä omaa että osallistujien suotietoisuutta.

5.3. Perinnehoidot tieteen ja taidon välimaastossa

Kuva 4: Tieteen taiteen silmin. Anu Tossavainen 2018.

Kolmekymmentäkahdeksan kansanedustajaa allekirjoitti 28.06.2018 lakialoitteen kalevalaisen jäsenkorjauksen liittämistä perinnehoidoksi määriteltynä terveyden- ja sairaanhoidon osaksi. (LA_33+2018) Asiasta keskusteltiin eduskunnassa marraskuussa samana vuonna. Koska on olemassa tieteellistä tutkimustietoa kalevalaisen jäsenkorjauksen hyödyistä, ja koulutus koostuu kolmivuotisesta opiskelusta oppipojasta kisälliksi ja lopulta valmiiksi jäsenkorjaajaksi, on tämän koulutuksen läpikäyneille annettu virallinen nimike. Sitä valvoo Kansanlääkintäseura ry:n hallitus (Vertanen, Hänninen, Piippo, Tuohimaa, & Piilo 2017 s. 78). Tällä hetkellä kalevalaiset jäsenkorjaajat ovat taloudellisesti kuitenkin huonommassa asemassa kuin esimerkiksi fysioterapeutit tai hierojat, sillä heihin kohdistuu korkeampi verotus.

Ennen kirurgisten toimenpiteiden kehittymistä ihmistä tutkittiin käsin koskettamalla ja kaikin aistein. Hoidettavan ja hoitajan välisellä hoitosuhteella on yhä suuri merkitys perinnehoidoissa. Kalevalainen jäsenkorjaaja tarkastelee hoidettavan kokonaistilaa ja se vaatii avointa ja ennakkoluulotonta asennetta molemmilta. Hoitajan täytyy luoda luottamuksen ilmapiiri, sillä hoito tapahtuu koskettamisen avulla. Jäsenkorjaus on ollut Suomessa osa hyvin vanhaa perinteistä parantamista. Sen käytön kuvausta löytyy

kalevalaisista runoista sekä jo vuodelta 1733 Gabriel Maxeniuksen väitöskirjasta. (Vertanen ym. 2017.s 24–25)

Ensimmäisessä suomenkielisessä lääkärikirjassa sen kirjoittaja, silloinen piirilääkäri Elias Lönnrot kuvaili pitkälti juuri kansanparannuksen eri menetelmiä muokaten niitä ajankohtansa lääketieteelliselle kielelle. Tämä tapahtui muutama vuosi Kalevan ensijulkaisun jälkeen. Kyseessä on v. 1938 ilmestynyt Wanha Kalevala, jota uskontotieteen emeritusprofessori Juha Pentikäinen Wanhan Kalevalan uusintapainoksen esipuheessa nimittää ”laulajien eepokseksi”. (Pentikäinen, 2017).

Kalevalainen jäsenkorjaus on herättänyt kiinnostusta myös Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä, sekä länsimaisen lääketieteen ammattikunnassa. Viimeisimmässä lääkäri Nina Zaproudinan Kuopion yliopistossa tekemässä tutkimuksessa v. 2015 selkäkipupotilaiden hoidossa asiakaskokemukset kalevalaisesta jäsenkorjauksesta olivat selkeästi positiivisempia kuin esimerkiksi hieronnasta, lääkehoidosta, fysikaalisesta hoidosta tai muista manipulatiivisista hoidoista. (Vertanen ym. 2017. s. 32) Perinnehoidoiksi luetaan Suomessa saunan lisäksi kuppaus, hieronta, jäsenkorjaus ja perinteinen fytoterapia eli lääkeyrttien käyttö. Myös ravinnolla ja villiyrteillä on merkitystä elintoimintojen ylläpitämisessä. (Vertanen ym. 2017. s. 51)

Tutkimuksemme osallistuvista perinnehoitajista kaksi on koulutettua kalevalaista jäsenkorjaajaa, yksi on kehittänyt erilaisia henkisiä ja fyysisiä hyvinvoinnin metodeja tutkittuaan oman puuhengityksen menetelmänsä, yksi on perehtynyt vuosikymmenten aikana luonnonkasvien käyttöön hyvinvoinnin edistämiseksi, mutta ei kutsu itseään perinnehoitajaksi ja kokenein ja vanhin perinnehoitajistamme on moniin eri perinnehoitoihin tutustuttuaan kehittänyt oman hermoratakäsittelynsä. Kansanparannuksen piireissä hän nauttii suurta luottamusta ”parantavien käsiensä” ansiosta.

Lakialoite kalevalaisen jäsenkorjauksen määrittelemiseksi perinnehoidona terveyden- ja sairaanhoidon osaksi raukesi eduskunnassa 16.4.2019. (Eduskunta, 2019) Kansanlääkintäseuran v. 2014 perustettu perinnehoitajien neuvottelukunnan yksi tärkeistä tavoitteista ei siis ainakaan tällä hetkellä ole vielä toteutunut. Mainittakoon, että neuvottelukunnan jäsenet ovat tiedeyhteisön jäseniä, useat suomalaisten yliopiston

professoreita tai emeritusprofessoreita tai lääkäreitä. Lakialoitteessa painotettiin kalevalaisen jäsenkorjauksen hyvää hoitovastetta ja tarkennettiin, ettei se kuulu ns. uskomushoitajien piiriin. (LA 33+2018)

Keskustelua käydään juuri nyt myös vaihtoehtohoitoja koskevasta lainsäädännöstä. Vaihtoehtohoitokäsite on lähtöisin Yhdysvalloista 60 -luvulla syntyneistä vaihtoehtoliikkeistä ja se otettiin Suomessa käyttöön 70 -luvulla tarkoitettaessa luontaislääkintää eli virallisen lääketieteen ulkopuolella tapahtuvaa lääkintää. Käsite uskomushoito on taas peräisin aikakauskirja Duodecimin 90 -luvun puolivälissä järjestämästä sanakilpailusta, jossa etsittiin käsitettä ei-tieteellisille hoidoille. Suomessa käytetään myös käsitettä täydentävä hoito, joka kuvaa perinnehoidon piiriin hakeutuvien motivaatioita hakea vaivoihinsa virallisen lääketieteen lisäksi sieltä, mistä he tuntevat saavansa esimerkiksi niska- ja selkäsärkyihinsä helpotusta. (Vertanen ym. 2017, 205–206). Lainsäädännössä ei ole tarkkaan määritelty mitä vaihtoehtohoidot ovat, mutta mediassa puhutaan usein ”puoskarilain” käsittelystä. Onkin tärkeää määritellä käsitteet ja tunnistaa, mistä puhutaan, kun puhutaan vaihtoehtohoidoista ja ns. uskomushoidoista sekä suomalaiseen kulttuuriin kuuluvasta, tieteellisestikin tutkitusta kalevalaisesta jäsenkorjauksesta. Perinnehoidoissa on kuitenkin myös toinen ulottuvuus sen lisäksi että sekä hieronnasta, kuppauksesta että kalevalaisesta jäsenkorjauksesta on tutkittua tietoa sen fysiologisista vaikutuksista hoidettavan terveyteen ja hyvinvointiin. Henkisen hyvinvoinnin edistäminen, tasapainon löytyminen ja potilaan oman parantavan voiman käynnistäminen ovat yhteydessä perinnehoitajien hoitotapahtumaan. Vuorovaikutus, kuunteleminen, empaattisuus synnyttävät luottamuksen hoitajan ja hoidettavan välille.

Yhteiskuntatieteiden tohtori Pauliina Aarva on yhtenä tekijänä vuonna 2018 julkaistussa teoksessa ”Inhimillisyyden vallankumous, iloa ja toivoa terveydenhoitoon” ja siinä hän tuo esiin kokevan subjektin hoitotapahtumassa. Hän perää kokemusvaikutusten tutkimista monitieteellisesti, jotta osattaisiin arvostaa hoidettavan henkilön omaa tuntemusta hoidon vaikutuksista. Kun tutkitaan kokemuksellisia vaikutuksia ihmisen terveydentilaan tai sitä, kuinka hän kokee hoidon vaikuttaneen, eivät virallisen biolääketieteen mittarit pysty antamaan tarkkoja tuloksia sillä ihmisen terveydentila on kontekstisidonnainen. Riippuu paikasta ja tilanteesta, tuntemuksista, ympäristön tilanteista sekä omista asenteista, millaiseksi kukin kulloinkin mieltää terveydentilansa. Kehomielihoitoissa ilmenee samoja

piirteitä kuin perinnehoidoissa, esimerkiksi läsnäoloa ja parantavaa kosketusta. Hänen mukaansa nämä elementit perustuvat kokonaisvaltaiseen käsitykseen psyko-fyysis-spirituaalisesta kehon ja mielen tasapainon etsimisestä. Aarva mainitsee, ettei tällaisissa hoitotilanteissa voida määritellä tiettyä ainetta tai mekanismia, jotka vaikuttavat hoidettavaan. Kokemuksen on todettu vaikuttavan ihmiselimestön terveyden edistämiseen ja ylläpitämiseen että toisaalta myös häiriöiden syntyyn. Erilaiset kokemukset tuottavat tunteita ja tunteet siirtyvät kehon puolustusmekanismeihin, esimerkiksi immuunijärjestelmään. (Aarva, P, 2018 s. 170.)

Pauliina Aarva viittaa teoksessaan myös siihen, että objektiivisiksi miellettyissä biolääketieteen hoitokeinoissa itse parantamisen paikka ei ole lääkärin ja hoidettavan välisessä tilassa ja kohtaamisessa, vaan yhä tarkemmaksi ja teknistyneeksi muuttuneissa menetelmissä. Perinnehoidoissa ihminen voi kokea linkin oman kulttuurinsa perimätietoon ja viisauteen sekä olla mukana kokonaisvaltaisessa hoitotilanteessa. Kalevalainen jäsenkorjaus keskittyy kehon virheasentojen korjaamiseen ja kivun poistoon. Käsittelyssä jäsenkorjaaja käyttää hyväkseen potilaan omia liikkeitä ilman että kehoon kohdistuisi voimaa. Jo kiputilan lientyminen vaikuttaa myös hoidettavan mieleen. (Aarva,P, 2018.s 304).

Saamme jatkuvasti lukea uusista tutkimuksista, joissa pohjoisen luonnonkasveista ja etenkin marjoista löydetään ihmisen terveyttä ylläpitäviä vaikutuksia. Business Finland sivustolla Suomea mainostetaan luonnosta kumpuavan hyvinvoinnin matkailumaana. Tähän hyvinvointiin luetaan kuuluvaksi monia perinteisen kansanparannuksen elementtejä kuten saunominen ja sen rentouttava vaikutus, luonnon puhdas ravinto, rentoutuminen luonnossa ja sen muut hyvinvointivaikutukset. (Visit Finland, Hyvinvointimatkailu) Voidaankin todeta, että perinnehoitajien luonnosta ja kansanperinteen traditioista ammentava tieto ja taito paikantuvat samaan maaperään, mitä tänä päivänä luontomatkaailun markkinoinnissa tarjotaan sekä suomalaisille että ulkomaalaisille matkailijoille ainutlaatuisena kokemuksena ja elämyksenä.

6. Suon näyttämöllä

Vuoden 2017 loppupuolella oli aika löytää perinnehoitajat tutkimusprojektiimme, sillä ensimmäiset haastattelut oli aikataulutettu alkaviksi tammikuussa 2018. Halusimme projektiimme mukaan paikallisia perinnehoitajia, jotta voisimme suorittaa kuvaukset koillismaalaisilla, heille tutuilla soilla. Kolmen hengen työryhmässämme oli jo joitakin yhteyksiä tiettyihin hoitajiin edellisvuoden kansanparannuspäivien kautta. Laadimme ystävällisen kutsun, painatimme ensimmäiset kuvatuotteemme, postikortit, ja lähetimme ne valituille kuudelle perinnehoitajalle.

Jollain lailla tuttuja olivat kalevalainen jäsenkorjaaja Rauno Säkkinen, jonka vastaanotolla Riitta Attila oli käynyt selkävaivojensa takia ja Anu Tossavainen tunsi hänet luonnontuotealalta. Heikki Aalto sekä Mirja Nylander esittelivät omaa osaamistaan Pohjan Seidalla järjestetyssä tilaisuudessa, jossa italialaisten syöpälääkäreiden ryhmä tutustui paikallisiin luonnonmukaisiin hoitoihin ja tuotteisiin. Heikki ja Mirja olivat heti innostuneita tutkimuksestamme. Rovaniemellä asuvan kasviantuntijan Irja Mäkitalon Anu tunsi aikaisemmista yhteisistä hanke- ja koulutusprojekteistaan. Vaikka Irja Mäkitalo ei pidä itseään perinnehoitajana, on hän kuitenkin syvällisesti perehtynyt yrttien käyttämiseen hyvinvoinnissa ja lääkekasveina. Olimme päättäneet kutsua projektiin 6 henkilöä, 3 miestä ja 3 naista, joten otimme eteemme paikallisten perinnehoitajien listan ja intuitiivisesti valitsimme vielä kaksi henkilöä, joista vain yksi vastasi kutsuumme. Maija Seppänen kertoi myöhemmin miettineensä kirjettämme, mutta ”mustikka-avaruus” -kuvan (Kuva 5.) perusteella uteliaisuus heräsi ja meitä tuntematta hän suostui mukaamme tuntemattomalle matkallemme soiden ja kuvausten yhteisölliseen kokemukseemme.

Kuva 5: Mustikka-avaruus. Anu Tossavainen 2017.

6.1. Perinnehoitajat ja tutkija- taiteilijat osana luontoa

Kestävän kehityksen luontomatkailu, soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen maisteriohjelma ja yhteys luontoon vetivät meitä Kuusamoon. Luonnon monimuotoisuus ja mahdollisuus laajentaa luontokuvan käsitettä kiinnostivat meitä kaikkia (Kuva 6). Suon tematiikka ja perinnehoidon menetelmät tulivat vastaan monelta suunnalta. Tavoitteena oli näitä elementtejä tutkimalla saattaa näkyväksi suon piileviä mahdollisuuksia. Kaikki tämä muodostaa ikään kuin hoitavan kehän, jossa ideat voivat ilmetä vuorovaikutuksessa suon ja perinnehoitajien kanssa.

Kuva 6: Linda, Riitta, Anu. Kuva: Kamera

Aloitimme haastattelemalla perinnehoitajia. Taideperustaisessa toimintatutkimuksessamme koimme kohtaamisten ja haastattelujen tilan olevan merkityksellisiä. Kahden perinnehoitajan kodissa kävimme ja kolmen muun kanssa tapasimme Kuusamo-opiston vanhan puutalon, Arvolan yläkerrassa, jossa oli rauhallinen tunnelma. Jokaiseen tapaamiseen suunnittelimme tarjottavat, makuja soilta tai ainakin metsästä.

Soveltuvan tilan luominen liittyy paikan kokemukseen. Humanistisen maantieteen ja topobiografian näkökulmasta elämme paikkaa liittämällä siihen aistikokemuksia. Kun tutkimuksessamme on kyse moniaistisesta kokemuksesta, on tarpeen tuoda osallistujat alusta alkaen tilaan, jossa vuorovaikutus on häiriötöntä, ilmapiiri ystävällinen ja jossa mahdollisimman monet aistimme ovat käytössä. Vanhan puutalon lisäksi teimme yhden

haastattelun Rovaniemellä asuvan kasviasiantuntijan Irja Mäkitalon kotona. Hän kutsui meidät kotiinsa ja saimme maistaa luonnonkasveista valmistettua ruokaa. Kansanparantaja Heikki Aallon kotona keskustelumme sujui hänen hoituhuoneessaan, jossa me tutkijat olimme osallisina hoitoihin. Kosketus-, näkö- ja makuaisti virittivät meidät kaikki jo alustavasti vastaanottavaiseen tunnelmaan. Tutkimuksessamme olimme jo alusta pitäen kaksisuuntaisessa prosessissa, jossa emme olleet pelkästään antavana puolena vaan myös tutkimukseen osallistuvat henkilöt antoivat oman osansa meille. Tilan loimme me yhdessä.

Toukokuun toisella viikolla 2018 pääsimme juuri lumesta vapautuneelle suolle ensimmäisiin kuvauksiin. Fyysisesti piilotettu suo nousee talven alta esiin. Haastattelut ja kohtaamiset perinnehoitajien kanssa ovat johdattaneet meidät ensimmäisten kuvausten suolle. Maa pehmenee, viima kaikkoaa, kevät alkaa nopeassa tahdissa herättää kerroksia. Aurinko nousee ripeästi ja valo muuttuu kovaksi. Edellisenä päivänä tutustumisretkemme suolle antoi aivan toisenlaisen kokemuksen Sammalsuosta kohmeisena ja lumen täplittämänä kuin kuvausamuna auringon lämmittämällä mättäillä. (Kuva 7.)

Kuva 7: Tutustuminen ensimmäiseen suohon 10.05.2018. Riitta Attila 2018.

Ihminen on osa luontoa. Jo biologisesti ajatellen ihminen kuuluu luontoon elintoimintojensa kautta. Olemme riippuvaisia luonnon antimista. Vaikka ihminen on eriytynyt luonnosta kaupungistumisen myötä ja suhteemme luontoon voi olla katkennut, olemme silti kehollisesti siihen jatkuvassa yhteydessä. (Willamo, 2005, s. 179) Fenomenologisesti katsoen kokemukseen tarvitaan kokija, kohde ja toiminta, joka suuntautuu kohteeseen.

Kokemus on merkityssuhde, joka liittää kohteen ja kokijan yhdeksi kokonaisuudeksi. (Perttula, 2006, 116–117).

Luonto ilmenee paikassa, se voi olla vain näkymä ikkunasta, lähipuisto tai erämaa. Tekstuaalinen paikka liikkuu mieleemme matkatavarana, kun lähestymme paikkaa, luontoa. Mutta vasta kun astumme siihen, koemme koko kehollamme fyysisesti paikan. Paikka muuttuu elämykseksi ja luomme siihen siteen, jolloin syntyy merkityssuhde. Pauli Tapani Karjalaisen mukaan kosketus ja läsnäolo voivat herättää muistoja ja muokata paikan tuntemusta ja identiteettiämme. Silloin kokemus on subjektiivinen ja sensuaalinen. (Karjalainen, 2006, s.83)

Jos ihminen ei näe elämäntilanteessaan luonnolla olevan mitään merkitystä, ei synny luontosuhdetta. Jos hän on kasvanut ympäristössä, jossa ravinto noudetaan elintarvikkeiden myyntipisteistä, liikutaan pääosin motorisoiduilla liikennevälineillä ja kehollinen kosketus ekologiseen ympäristöön puuttuu, on luontosuhde katkolla. Paikat piiloutuvat, koska niitä ei eletä. Risto Willamon näkemyksen mukaan ihmisen katkennut luontosuhde ei kuitenkaan voi olla kuin korkeintaan tietoisuuden tasolla. (Willamo, 2005, s 179). Kirsi Salonen tuo mukaan termin ihmisen omasta luonnosta. Jos alkuperäinen luontosuhde häiriintyy jo varhaisessa vaiheessa, ihminen ei enää tunnista oman luontonsa tarpeita (Salonen 2005, s 47–48).

Luontoa koskettelemalla, maistamalla, haistamalla ja kuunnellen me uppoamme paikkaan. Perinnehoitajien kanssa suon pehmeällä pinnalla saappaiden painuessa rahkasammalmättäisiin tuntuu kuin suo muuttuisi konkreettiseksi tilaksi, johon keskittyminen kehollisesti upottaa meidät syvemmin yhteiseen kokemukseen.

Kuva 8: Henki ja maa, vesi ja metsä, se on suo. Riitta Attila 2018

Perinnehoidajien haastatteluista käy ilmi, että he ovat kokeneet tiettyjä paikkoja pyhiksi (Kuva 8). Silloin tuo paikka on liittynyt elämäntilanteeseen, jossa on koettu saavan apua luonnosta ja paikkaa on värittänyt siihen liittyvä historiallinen merkitys. Se on koettu sekä tekstuaalisesti että sensuaalisesti.

Jo paikkana se sisältää niin paljon sellaista viestiä ja tietoa itsessään.

Näin kuvaili eräs perinnehoitaja paikkaa, jossa yhdistyivät syvä kokemus sekä paikan sisältämä tekstuaalinen tieto. Silti kokemus on ollut subjektiivinen, elämyksellinen ja merkityksellinen. Siinä paikassa luonto on muuttunut merkitykselliseksi ja sen kanssa on voinut kommunikoida sanattomasti.

Kehollisuus antaa meille mahdollisuuden aistia luonto itsessämme. Kylmyys tai lämpö ihollamme samoin kuin sammalten kosketus, jos asetumme makaamaan maahan, häivyttävät rajaa itsemme ja luonnon välillä. Käydessämme läpi omia luontokokemuksiamme, ymmärsimme, että poissaolo luonnosta synnyttää kipeän kaipuun päästä takaisin luonnon syliin.

Kun astumme erään perinnehoitajan valitsemalle suolle, tiedämme että se liittyy yhteen hänen elämänsä ajan ja tilan risteyskohtaan. Pauli Tapani Karjalaisen mukaan paikassa ja

ajassa koetut hetket ja elämykset rakentavat identiteettiämme. Elämäkerrallisista paikoista ei voi piirtää tarkkaa kokonaiskuva. Ihmisen minuus muokkautuu suhteessa aikaan ja tilaan. (Karjalainen, 2004, s.60)

Oman suo -paikan voi kokea yksin tai yhdessä – sen ulottuvuudet näyttäytyvät uudella tavalla, kun totuttu tekeminen tuossa paikassa vaihtuu marjanpöiminnasta yhteisölliseen kuvaustilanteeseen.

Kuva 9: Kahta kertaa en voi astua samalle suolle. Riitta Attila 2018.

Perinnehoitaja kuvaa lapsuuden luontoaan paikkana, jossa mielikuvitus loi lapselle leikkikavereita luonnon elementeistä. Luonto oli lähellä ja lapsi luonnossa. Jälkeenpäin aikuisena hän pohti luonnon olleen niin jokapäiväinen elinympäristö, ettei sitä osannut aiemmin arvostaa. (Kuva 9.)

Se oli niin lähellä, se oli ihan kuin minussa niin en ymmärtänyt sitä oikeesti mikä hieno juttu se onkaan.”

Edward Relphin mukaan paikassa voidaan olla ulkona tai sisällä. Turvallinen lapsuuden paikka antaa mahdollisuuden tuntea olevansa paikan kanssa yhtä ja siten tunne omasta identiteetistä liittyy yhä syvemmin paikkaan. (Seamon, 2008.)

Kuva 10: Rikkumaton hiljaisuus. Anu Tossavainen 2018.

Paikassa voidaan nähdä ja kokea sen tekstuaalinen merkitys, joka nousee tarinoista, legendoista, kansanperinteestä sekä luonnon ekologian mekanismien ymmärryksestä. Edellä mainittiin jo tiettyjen paikkojen kokeminen pyhänä. Perinnehoitajien haastatteluista ja kohtaamisista nousi useampaan kertaan esiin luonnon kunnioitus ja vastavuoroisuuden periaatteen sisäistäminen eri tavoin (Kuva 10).

Perinnehoitajalla voi olla konkreettisesti oma luontopaikka, kun hän omistaa maata. Eräs perinnehoitaja kuvaa tätä vuorovaikutuksellista suhdetta kertomalla, että hän arvostaa saamaansa mielen virkistystä ja ravintoa yrteistä, metsästyksestä ja kalastuksesta. Hän toisaalta pyrkii hoitamaan omistamaansa luontopaikkaansa ottamalla huomioon, miten se kasvaa ja tukemalla metsän omaa luonnonjärjestystä ja tekemällä tilaa niille kasveille, jotka parhaiten siellä näyttävät kasvavan.

Ihminen itsessään voidaan käsittää myös paikkana. Olemme ihmisinä sekä biologisia että henkisiä olentoja. Pauline von Bonsdorff kuvaa ruumista (kuten hän kehoa nimittää)

olemistemme perimmäisenä määrittäjänä ja ehtona sille, että voimme kokea asioita. Ruumis on meille sellaisenaan annettu ja rajallinen. Ei ole kuitenkaan syytä nähdä ruumista ja mieltä toisistaan erillisinä. Ruumiin olemassaoloon liittyy intentionaalisuus, tahto, oma historia ja kokemus. Ruumis ei ole vain fyysinen paikka, joka välittää meille tietoa aistihavaintojen kautta. Kun koemme luonnossa kylmän tai lämpimän, voimakkaan auringonpaisteen tai sateen, siihen liittyy myös voimakas tunnekokemus. Ruumiin vastapari ei ole henki ja myös henki asustaa ruumiissa. (Bonsdorff, 2000, s. 159–164.)

Osa perinnehoitajista näkee tietyt luonnon paikat pyhinä. Nousee esiin käsitys luonnosta kirkkona, pyhänä paikkana. Puut on myös yleisesti suomalaisessa perinteessä koettu pyhinä (Kovalainen & Seppo, 1997). Jos perinnehoitajalla on kristillinen näkemys, voi hän oivaltaa miten luontosuhteen syventyessä, suhde Jumalaan on tullut läheisemmäksi. Siihen liittyy mystinen käsitys kirkon rukousperinteestä, josta löytyy yhteyksiä luonnonmystiikkaan. Minän henkinen kasvu nähdään tässäkin tapauksessa liittyvän luonnonpaikkojen syvälliseen ymmärtämiseen. Silloin puiden kanssa voi myös kommunikoida.

Suot, joilla kävimme vuoropuhelua perinnehoitajien kanssa monin tavoin, ovat erityinen paikka suomalaisessa luonnossa. Vaikka suot on pääasiassa nähty uhkana taloudelliselle hyödyn tavoittelulle sekä kulttuurisesti vaarallisena ja epämääräisenä välitilana, tukivat perinnehoitajien suokokemukset pääosin heidän positiivisia luontokokemuksiaan. Suo on ollut heille paikkana luonnonantimien keräämisen tai useasti jopa lapsuudessa työnteon paikka. Suolta on niitetty heinää talven ravinnoksi eläimille ja silloin suon kokemiseen liittyvät lapsuudessa kuullut tarinan suon vaarallisuudesta. Varoitukset suonsilmäkkeistä liittyvät usein suosuhteeseen. Usein on asuttu hyvin lähellä soita. Kunnioitus suonsilmäkkeistä ja vaaroja kohtaan on istutettu jo lapsena myös tutkimuksemme perinnehoitajiin. Eräs perinnehoitaja kertoo myös suon lohdullisuudesta. Se veden ja maan välitila oli paikka, jonne hänen äitinsä tuntemukset purkautuivat huutona, kun viimeinenkin lapsi lähti pois kotoa. Suo on siis paikkana ottanut vastaan myös ihmisen negatiiviset tunteet ja antanut niiden sedimentoitua suon muistin kerroksiin. Suo ei ole ollut perinnehoitajille vieras, ei ennen tuntematon paikka, vaan paikka, johon on muodostunut suhde. Sen paikan ominaislaatuja ja merkityksiä pyrimme tutkimuksessamme syventämään soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen avulla.

Tutkimuksessamme suolla perinnehoitajien kanssa vahvasti ymmärrystä siitä, että ihminen on osa luontoa. Ja luonnossa ollessaan, siihen intensiivisesti uppoutuessaan tuo tuntemus vielä vahvistuu. Suoluonnossa ja kuvaussessioissamme perinnehoitajat ja me tutkijat tunsimme vahvaa yhteenkuuluvaisuuden tunnetta sekä toistemme että suon maaston ja olemuksen kanssa. Moniaistisuus avasi sekä esteettistä että kehollista kokemusta suoluonnosta. Eräs perinnehoitaja kuvasi kokemustaan yhteisessä prosessissa suolla näin:

Se oli henkinen prosessi- olla keskipisteenä, olla luonnossa ja luonnon ”sylissä”.

Suolla pääsemme luonnon ”syliin”, kuten Yrjö Sepänmaa suokokemusta kuvailee toteamalla, että suo on moniaistinen kokemus siitäkin syystä, että suolla kulkiessa pelkkä näköaisti ei riitä. Tuoksut nousevat vahvoina suosta ja tuntoaisti on tarpeellinen suolla tarpoessa. Suolla kulkemisessa koko ruumiin on oltava mukana suon villissä ja paikoin vaarallisessakin ympäristössä. (Sepänmaa, 1999, s. 171.) Silloin voimme tuntea kehollisesti myös väsymyksen, joka pakottaa meidät tajuamaan kokonaisvaltaisen yhteenkuuluvaisuuden luonnon kanssa.

6.2. Altistuminen suon hyvinvoinnille

Luonnon aineettomien palvelujen merkitys kasvaa yhä suuremmaksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Luonto on aiemmin tarjonnut hyvinvointia pääasiassa aineellisten palveluiden muodossa. ”Suomi seisoo puujaloillaan” -sanonta on tuttu vuosien takaa. Samalla tavoin soita arvostettiin aiemmin pelkästään aineellisten palvelujen perusteella. Soista saatiin turvetta, jota käytettiin maa- ja energiataloudessa ja soita on joko ojitettu metsätalouden käyttöön tai raivattu maatalouskäyttöön (Kuva 11.). Metsätaloudessa soita kutsuttiin ja kutsutaan yhä edelleen kitu- ja joutomaiksi. Painotus tulee muuttumaan, sillä nykyisin soiden arvostus on nousemassa niiden aineettomien palvelujen vuoksi. Suot toimivat hiilinieluinä hilliten ilmastomuutosta.

Halusimme lähestyä suota tutkimuksessamme fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin suunnalta hälventäen näin toimien soihin liittyvää vaivalloisuuden ja pelon tunnelmaa. Suot tuoksuvat voimakkaasti, soilla on oma äänimaailmansa ja visuaalisesti erilaiset suot ovat esteettisesti kauniita.

Kuva 11: Soita on aikoinaan raivattu pelloiksi ja myöhemmin ne ovat metsittyneet. Anu Tossavainen 2018.

Kehollisuus ja moniaistisuus luovat uusia kokemuksia luonnossa. Perinnehoitajien työn pohjalla on vahva tietoinen mutta myös piilotajunnan alla oleva kokemus luonnosta. Perinnehoitajien haastatteluissa nousee esiin luonnon suuri merkitys, joka antaa voimaa omaan hoitotyöhön. Yksi nimittää sitä luonnontajuksi, toinen kokee etenkin metsäluonnon

suojaksi ja turvapaikaksi. Perinnehoitajat ovat eri tavoin löytäneet oman hoitopolkunsa ja hoitavat menetelmänsä, joissa tietämys luonnon antimista ja luonnon parantava voima ovat läsnä. Perinnehoitaja on käyttänyt sanoja päivätajunta, piilotajunta ja syvätajunta. Piilotajunta estää pääsyä syvätajuntaan mutta kun pääsee sen ohi, avautuu yhteys luontoon ja kokija määrittelee sen luonnontajuksi ja lopuksi kollektiiviseksi ihmiskunnan tajunnaksi. Luonnon parantavaa voimaa tutki 1800 -luvulla Elias Lönnrot. Lönnrotin lisenssiaattitutkimus vuodelta 1832 käsitteli suomalaisten maagista lääketiedettä. Hänen mukaansa ihmisen tulisi yhdistää päiväpuolen tieto kasveista ja muista parannusmenetelmistä yöpuolen tietoon eli magiaan ja psyykkeeseen. Vain näin olisi mahdollista parantaa ihminen kokonaisvaltaisesti. Luonto koettiin siis parantavana elementtinä vain, jos ihmisen itsensä luonto eli psyyke oli paranemisprosessissa mukana. (Piippo, 2018, s. 8.)

Alkuperäiskansat ympäri maailmaa käsittävät ihmisen ja luonnon suhteen toisistaan riippuvaiseksi ja kiinteäksi. Ekopsykologia näkee ihmismielen voivan hyvin, jos luonto hänen ympärillään voi hyvin. Ekopsykologisissa harjoitteissa ohjataan ihmisiä etsimään ja löytämään itsensä luonnosta käyttäen keinoja, joissa hengitetään puun kanssa, ladataan energiaa tai viivytään veden äärellä havainnoiden veden olemusta. (Wahlström, 2006, s 79). Nämä käsitykset ilmenevät myös suomalaisugrilaisten kansojen kokemusmaailmassa, jossa kansanparannukseen kuuluivat niin loitsuperinne kuin luonnon kasveista haettu hoito. (Hänninen & Vertanen 2017, s 26). Yhteiskuntatieteiden tohtori Pauliina Aarva puolestaan näkee perinnehoidoissa ilmenevän hoitajan läsnäoloa ja parantavaa kosketusta, jotka liittyvät psyko - fyysis - spirituaaliseen kokonaisvaltaiseen käsitykseen mielen ja kehon tasapainosta. Paranemisen kokemuksesta hän toteaa, että kokemukset ja tunteet vaikuttavan kehon puolustusjärjestelmiin. Paikka ja aika sekä hoidettavan omat tunteet, elämäntilanne ja ympäristö ovat läsnä saadun hoidon vaikutuksissa. (Aarva. 2018, s. 311).

Luonnon hyvinvointivaikutuksilla ja perinnehoitajien hoidon vaikutuksilla on yhtymäkohtia kokemuksellisuudessa. Eräs perinnehoitaja toteaa haastattelussa, että hoito on koettava itse. Ihminen on tutkittu ennen kirurgisten toimenpiteiden kehittymistä käsin ja kaikin aistein. Hoitajien ja hoidettavan välisellä hoitosuhteella on ollut suuri merkitys aivan samoin kuin nykyäänkin. Willamo toteaa tutkiessaan luontosuhteita, että ilman kehollisuutta ja moniaistisuutta ei voida luoda riittävän syvää luontosuhdetta (Willamo, 2005, s. 179).

Aistimuksiin liittyy tunteita, joiden perusteella arvioimme, onko kokemus positiivinen vai negatiivinen. (Sitra 2017, s. 26.) Ihmisellä on viisi aistia, joista hajuaisti on huonoimmin tunnettu ja vähiten tutkittu. Maku, jonka maistamme, muodostuu hajuaistin ja makuaistin yhteistyöstä. (Kuva 12.)

Kuva 12: Kuvausten aikana herkistimme myös makuaisteja. Anu Tossavainen 2018.

Hajuaisti on ihmiselle merkityksellinen, sillä hajuaistin avulla ihminen muodostaa vahvempia muistijälkiä kuin esimerkiksi kuulo- tai näköaistin avulla. Sen vuoksi tuoksut palauttavat ihmisille muistoja mieleen. Tämä näkyi myös perinnehoitajien vastauksissa kysyttäessä miltä suo tuntuu. Kysymystä ei eritelty siten, että eri aisteja olisi arvoitettu vaan perinnehoitajat vastasivat vapaasti siten kuin heistä tuntui.

*Suosta tulee mieleen ensimmäisenä tuoksu. Huumaava, hillalle tuoksuu.
Rimmikon ylittäessä tulee se ravan tuoksu, eteneminen on aika hidasta.*

Mulle suosta tulee ensimmäisenä tuoksut. Suo menee hajuaistin kautta.

Aisteista eniten tutkituin on näköaisti ja sen vuoksi se on myös ymmärretyin. Näköaistin avulla ihminen havaitsee valoärsyksiä, jotka tulkitaan aivoissa muodostaen visuaalisen tulkinnan. Kirkkaus, värit ja värikylläisyys ovat aistittavissa. Värien avulla hoidetaan myös hyvinvointia ja toisaalta väreillä on myös eri kulttuureissa erilaiset merkitykset. Sairaaloissa käytetään esimerkiksi vihreää väriä seinissä rauhoittavan vaikutuksen vuoksi ja toisaalta taas punaista väriä käytetään usein ravintoloiden ja ruokapaikkojen sisustuksessa ruokahalua

lisäävän vaikutuksen vuoksi. (Sitra, 2013, s. 27.) Värien merkitys voi olla joillekin ihmisille tärkeää. Eräs perinnehoitajista kuvaili luonnon ja erityisesti suon värejä seuraavasti:

Suohon kuuluu rahkasammalet ja se ihana vaalean vihreä, mutta myös punaisen kautta. Sitten tupasvillan valkoinen. Mutta suo on niin kaunis värikirjoltansa.

Professori Liisa Tyrväisen mukaan vihreä ympäristö eli luonto vaikuttaa yhdessä esteettisten elämysten kanssa mielialaa parantavasti ja palautumiskyvyn parantumisena stressistä. Luonnon hyvinvointivaikutuksia tutkittaessa on myös tultu tulokseen, jossa luonnossa oleminen parantaa empatiakykyä ja vuorovaikutustaitoja. Luonnossa oleminen lisää myös itsetuntemusta ja pitkäjänteisyyttä. (Tyrväinen L., Savonen E-M., Simkin J. 2017, s. 7.) Ollessamme suolla yhdessä perinnehoitajan kanssa ja kuvausten päätyttyä, totesi eräs perinnehoitaja kuvaustilanteen olleen vaikuttavan ja erityisen miellyttävän. Kyseisessä kuvaustilanteessa emme pelkästään toimineet valokuvaajina vaan vaihdoimme välillä rooleja ja altistuimme perinnehoitajan vetämään harjoitukseen. Luonnossa yhdessä oleminen ja tekeminen välillä rooleja vaihtaen kasvattaa yhteisyyden tunnetta ja lisää luonnon hyvinvointivaikutuksia.

Myös kuuloaisti vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin. Luonnon rauhoittavat elementit kuten puron solina, lintujen laulu ja lehtien kahina alentavat verenpainetta ja vähentävät stressin oireita. Niin ikään verenpainetta laskee tuntoaistin kautta koettu halaaminen. Usein luonnon kokeminen tapahtuu näkö-, kuulo- ja hajuaistien kautta ja varsinainen tuntoaisti jää käyttämättä. (Sitra, 2013, s. 28–29.) Otimme tuntoaistin mukaan harjoitteeseen, jonka teimme hyvinvointiretken aikana. Ohjatussa retkessämme pyysimme osallistujia yhdellä pisteellä upottamaan kädet suohon ja tunnustelemaan miltä suo tuntuu. Toisella pisteellä ohjasimme osallistujia valitsemaan itselleen soivan puun ja halaamaan sitä joka sylvioitteella ja nojaamaan puuhun selän kautta (Kuva 13).

Kuva 13: Puun halausta. Riitta Attila 2018.

Palautteissa hyvinvointiretkeläiset kertoivat miltä suo tuntui. Suo koettiin rauhoittavaksi ja vähemmän pelottavaksi paikaksi. Eräs osallistujista totesi palautteessa käyneensä viimeksi suolla yläasteikäisenä. Retken jälkeen hän oli käynyt seuraavana viikonloppuna uudelleen suolla. Suo oli avautunut hänelle uudella tavalla. Tällaisten unohdettujen paikkojen uudelleen kokeminen luo paikoille uusia merkityksiä. Unohdettu, näkymätön paikka tulee näkyväksi.

Voidaankin pohtia, yhdistyikö kuvaustilanteissa esteettisen kokemuksen tunne, paikan kokemuksen tunne ja ekopsykologinen lumoutumisen ja elpymisen tunne. Muodostuivatko luonnon hyvinvointivaikutukset useammasta kokemuksellisesta elementistä? Doreen Massey'n (2008) mukaan vuorovaikutuksen kautta paikan erityisyys muotoutuu koko ajan. Paikka tulisi ymmärtää prosessina, jossa sosiaaliset suhteet ja toiminta järjestäytyvät ajassa ja tilassa. Jokainen uusi vuorovaikutussuhde synnyttää uusia prosesseja ja paikkoja. Toiminta etenee prosessinomaisesti ja joka kerta ainutlaatuisena. Tätä kuvaa myös hyvinvointiretkeläisen kommentti suolle uudelleen menemisenä seuraavan viikonloppuun aikana. (Massey, 2008, s. 28–31.) Kuvaustilanteessamme olimme ryhmänä vuorovaikutussuhteessa toisiimme ja perinnehoidajan valitsemaan suohon. Cheryl Foster kirjoittaa esteettisen arvon narratiivisesta ja eletystä ulottuvuudesta. Narratiivinen eli kerrottu ulottuvuus toteutui tutkimuksessamme perinnehoidajien suosuhteeseen ja suohon tutustumisella. Kuvaajina meille kerrottiin, minkälaisesta ympäristöstä on kyse ja miten kuvattava henkilö suohon liittyy. Sen sijaan eletty ulottuvuus on vaikeammin

määriteltävissä. Eletyssä ulottuvuudessa on pystyttävä unohtamaan kerrotut ulottuvuudet ja annettava tilaa kokemukselle –hetkelle tuntea luonto itsessään. Täysipainoisempi selvitys syntyy kuvauskokemuksesta ja luontokokemuksesta, kun molempien ulottuvuuksien antama tieto yhdistyy. Eletty ulottuvuus vaatii kehollisen ja aistittavan kokemuksen. Aivan kuten me koimmekin suolla. Tiedämme taustatiedot perinnehoitajista ja heidän soistaan, mutta eletyn ulottuvuuden saavuttamiseksi meidän on unohdettava teoreettiset ja muut tietokehykset. Koettava luonto ja perinnehoitaja aistien ja kehollisuuden kautta. Tällöin kohtaamme luonnon ”jonakin sisäänsä sulkevana toisena, paikkana, jossa kokemus omasta itsestä ajautuu pois joka päiväisestä tiedon maailmasta.” Tällöin emme tietoisesti jäsennä tietoa vaan avaamme itsemme tajuamaan asioiden olemassa olon rajattomuuden. Filosofiasa onkin esteettisen arvon elettyä ulottuvuutta kuvattu usein sanalla `herkkyys`. (Foster, 2007. s. 158–159.) Herkkyyttä kuvasi Riitta syksyllä kirjoittamassaan reflektoinnissa seuraavasti:

Kyllä, mutta myös kuvaajan kyky olla hetkessä läsnä, aistia ja luoda siinä tilassa olennaisinta kuvattavastaan. Anulla on flow, joka vie mennessään. Tuo niin kovin tavoiteltu tila, joka avaa syvältä omasta sisäisestä maailmasta kontaktin ympäröivään tilaan ja antautuu sille.

Vastaavasti perinnehoitajat kuvasivat kuvaustilanteita mm. seuraavin sanoin: helppoa, aitoa, ihon alle menemistä, ajatuksen ja tekemisen väljyys on rakentuvaa, ei huteraa tai välinpitämätöntä. Molemmin puolinen positiivinen kokemus kuvaustilanteessa toimii vastaavalla tavalla kuin perinnehoitajien hoitosuhde.

6.3. Vuorovaikutus soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmässä suolla

Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen tutkijoina olemme uudella maaperällä, jossa oivallukset syntyvät yhteisöllisen ja vuorovaikutteisen prosessin myötä.

Ihminen luontokuvassa on yhä harvinaisuus. Vain taiteen kentällä myös ihminen ilmenee osana luontokuvaa. Luontokuvaus ymmärretään koulutuksessamme laajemmin kuin luontovalokuva. Tutkimuksessamme sovellamme luontokuvaa sekä suolla sekä galleriassa. Suoluonnossa muodostamme yhdessä osallistujien kanssa ikään kuin suuren luonnon kuvan, jossa toimintamme ja liikkeemme ovat osa elävää luontokuvaa. Me toimimme yhteisöllisenä ja liikkuvana organismina perinnehoitajien kesken suolla luoden uudenlaista luontokuvaa. Eräs perinnehoitaja kuvaa omaa näkemystään luontokuvasta seuraavanlaisesti:

Luontokuvan merkitys pysähtyneen hetken kuvaajana rauhoittaa nykyiseen jatkuvaan kuvaviliniään väsynyttä ja kyllästynyttä mieltä ..ja silmiä. Ajatus selkeytyy ja omalla mielelle jää tilaa koota omia ajatuksia ..pelkän kuvaviliniän seuraamisen sijaan. Luonnossa oleminen tekee saman, vaikka siellä liikettä onkin, mutta se on hidasta ja luonnollista ..ei kohdennettua eikä nopeutettua. Luonto rakentaa tunnetta, jos sen antaa sitä tehdä.. rytmi tasaantuu luonnon aikaan ..tai ajattomuuteen.

Olemme tutustuneet kuvattaviimme monissa eri vaiheissa. Haastatteluista reflektoinnin kautta yhdistelleet tietoja ja vaikutelmia ja tiivistäneet havaintomme. Olemme antaneet heidän puheensa ja hoitonsa vaikuttaa itseemme. Silloin on mahdollista tällaisessa hitaassa prosessissa antaa intuitiiviselle kuvaamiselle mahdollisuus. Näin esiin tulee näkymättömiä asioita. Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmien käyttö herkistää suhdetta luontoon, tutkimuksessamme erityisesti suhdetta suoluontoon.

Omassa reflektoinnissamme ensimmäisten kuvausten jälkeen suolla ymmärsimme konkreettisesti Doreen Massey'n (2008) paikan käsitteen, jonka mukaan paikka ei ole staattinen tila, vaan alati muuttuva sosiaalisten suhteiden vuorovaikutteinen kokonaisuus. Se on silti ainutlaatuinen mutta sen erityisyys muokkautuu koko ajan. (Massey, D. 2008, s. 28–31.)

Sen lisäksi paikan elämäkerrallinen verkosto rakentuu muistista ja muistoista, koska elämme niissä ja muodostamme jatkuvasti uutta kertomusta (Karjalainen, 2004, s. 60).

Erään perinnehoitajan kohdalla analysoimme muutosta, joka hänessä tapahtui toiminnan virrassa suolla. Hän oli tuonut mukanaan suokuokan, ikään kuin välineeksi kuvauksiin. Kuokka liittyi lapsuuden muistoihin suon raivaustyöstä pelloksi. Rasittavaan, painavaan ja fyysiseen muistoon. Kun annoimme hänen toimia haluamallaan tavalla kuunnellen ja kunnioittaen häntä, rentoutui hän kuvausten loppupuolella ja ohjasi meidät suon reunamalla sijaitsevan kuivuneen kelorykelmän luo. Siinä levätessämme yhdessä syntyivät kuvausession parhaimmat kuvat. Väsymys piirtyi kasvoille, mutta sisäisesti perinnehoitajasta hehkui seesteisyys ja rauha. Tuan (2006) korostaa pysähtymisen tärkeyttä paikan tajuamisen prosessissa. Kiintymys paikkaan sisältää useita tasoja. Paikkaan, jonka voimme mieltää kodiksi, tai lähiympäristöksemme, omaksi alueeksemme, liittyy pysyvyyden tunne. (Tuan, 2006, s15–18.) Kyseinen perinnehoitaja istahti kelopuukehikon sisälle kuin valtaistuimelle ja kertoi sen olevan hänen mielipaikkansa. Se sijaitsi hieman ylempänä suosta kuivalla mäntykankaalla. Ja silti näköalapaikalla ylitse pienen suon, jossa hän oli kuokkinut. Menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus olivat läsnä. Hän oli kertonut joutuvansa jättämään tuon paikan ja muuttamaan muualle. Jos olisimme kiirehtineet ja toimineet vain valokuvaus päämääränämme, juuri tämä tapahtuma, ja paikka olisi piiloutunut meiltä. Nyt sitoutuneisuus tilanteeseen ja läsnäolo antoivat meille kaikille hyvinvoinnin tunteen, joka toteutui sekä ympäröivän luonnon kautta että sosiaalisen suhteiden verkostossamme ilmenevästä herkkyydestä.

Kun pyrimme erottelemaan elementtejä tavastamme toimia perinnehoitajien kanssa suolla, voivat tietyt asiat tuntua itsestään selviltä. Mutta ne ovat kehittyneet intensiivisen prosessin myötä, valmistautuessamme kuvauksiin suolla. Perinnehoitajat tulkitsevat hoitotyössään kansanparannuksesta jalostunutta tietoa ja kokemuksellista taitoaan. Me taas omalta osaltamme taiteilijoina ja tutkijoina, tulkitsemme prosessimme liikkeelle sysäämiä tapahtumia soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen avulla.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kulttuuriohjelmassa todettiin jo vuonna 2008 soveltavan taiteen ja taiteellisen tutkimusmenetelmien edesauttavan osallistujien hyvinvointia. Selvityksessä korostui sellaisten taidepohjaisten hankkeiden vaikutukset, jotka tapahtuvat sosiaalisissa yhteyksissä. Nämä luovat myöskin uusia yhteyksiä ja kontakteja eri sektoreiden välisille rajapinnoille. (von Branderburg, 2008.)

Luottamuksellinen vuorovaikutus, jossa jokaista osallistujaa kunnioitettiin sellaisena kuin hän on, loi kaikkia voimaannuttavan pohjan suo -tilan toiminnalle. Perinnehoitajien kommenteissa tuli esiin välitön ja helppo vuorovaikutus, turvallisuuden ja luottamuksen tunne sekä ihmisläheisyys ja aitous toiminnassamme.

Vuorovaikutus kanssanne oli nautinnollista ja perustellun selkeää. Teidän keskinäinen synkkaamisenne tuntui helppoutena ja luonnollisuutena olemisessa. Olo oli koko ajan turvallinen ja keskittyneen kiireetön. Ajatuksen ja tekemisen väljyys on rakentuvaa, ei huteraa tai välinpitämätöntä. Nam.. koko kokemusta.

Perinnehoitajia oli pyydetty miettimään valmiiksi, mikä olisi heille ominainen ja mukava asu suolle. Vaatetus voisi korostaa jotain heidän ominaisuuttaan sen mukaisesti, miten he kokivat suosuhteensa ja suolle menon. Jokainen ilmestyi kuvauksiin juuri sellaisena kuin halusi. Toiset värikkäästi pukeutuneina, joku mukavissa vaatteissa itselleen luonteenomaisena. Kirsi Laurén (2006) on todennut väitöskirjassaan tutkimistaan suomalaisten suokertomuksista, miten kirjoittajien oma valmius kohdata tunnemaailmansa lisää elämyksellisyyden mahdollisuuksia (Laurén, 2006, s. 82).

Kuvauksissa soilla perinnehoitajien ilmaisemat toivomukset ja valinnat olivat osa elämyksellisyyden mahdollistamista. Olennaista oli kuitenkin se, ettei valokuvaaminen pysähdy kohteeseen, vaan sitoo kuvaajan, kuvattavan ja paikan, jossa kuvataan, luonnon moniaistiseen yhteyteen (Kuva 14).

Kuva 14: Kuvattava ja kuvaaja samassa tilassa. Riitta Attila 2018

Joka kerta pohtiessamme kuvausten jälkeen tapahtunutta, lisääntyi ymmärryksemme siitä mitä olimme tekemässä. Flow'n tunne, yhteisesti koettu energian virtaaminen saivat meidät pohtimaan, että kuvaustapamme ja metodimme muistutti hyvin paljon perinnehoitajien hoidollisia menetelmiä. Syvennyimme suoluontoon ja altistimme itsemme olemaan läsnä perinnehoitajien ehdotuksille. Osallistuimme erään perinnehoitajan kehittämään liikesarjaan kuvausten yhteydessä. Liikkeitä tehdessämme asetuimme perinnehoitajan tekemiin liikkeisiin ja tunsimme suon tilan hänen kehittämänsä toiminnan kautta. Marja-Liisa Honkasalo (2018) kiinnitti kansanparannuspäivillä huomiota siihen, kuinka parantaminen taiteena ja taide parantamisena voivat ilmetä yhteisöllisessä hoitotapahtumassa äänen, musiikin tai liikkeen muodossa (Honkasalo, 2018). Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmäämme tuli näin ollen luonnollinen lisä – vastavuoroisuus, jossa tekninen väline eli kamera jätettiin sivuun ja antauduttiin yhteisölliseen toimintaan. Opimme yhdessä sellaista syvällistä tietoa, jota emme olisi saaneet vain haastatteluista.

Haastatteluissa, keskusteluissa ja hoitotapahtumissa perinnehoitajien kanssa energian käsite tuli jatkuvasti esiin. Moni perinnehoitajista koki olevansa energian välittäjä. Konkreettisesti he tunsivat sen kihelmöintinä ja lämpönä käsissään. Energian antaminen hoidettavalle voi olla raskasta, jos ei ymmärrä välittäjän rooliaan. Samoin tunsimme kuvaajina suolla olevamme välittäjiä. Huomioimme, miten heidän suhteensa valittuun suohon toi heistä esiin uusia puolia ja kuinka luontevasti käsin koskettelematon energia, sanotaan sitä vaikka

flow'ksi, liikkui välillämme. Aurinko tuottaa energiaa, jonka tunnemme valona ja lämpönä. Se on meille uskomuksistamme huolimatta todellisuutta. Pauliina Aarva (2018) kirjoittaa teoksessa *Inhimillisyyden vallankumous*, miten myös ihminen on osa ekosysteemiä, ja elimistömme soluineen osa luontoa. Tulehdustautien torjumisessa kosketuksen luontoon on todettu olevan hoitava. Ja jopa mikrobien muutokset voivat olla vaikuttamassa ihmisen mielenterveyden tilaan. Luonnon terveysvaikutukset voidaan nähdä auttavan myös psyykkisissä häiriötiloissa. Hän päätelee, että tiedostaessamme miten keho, mieli ja ympäristö liittyvät toisiinsa, voidaan muuttaa ihmisten asenteita ja suhtautumista luontoon. (Aarva, 2018, s.109–120.)

Oma asenteemme perinnehoidoja kohtaan oli avoin ja vastaanottavainen. Erään perinnehoitajan kanssa haastattelutilanteet muuttuivat hoitotilanteiksi. Mukana oli kosketuksen vaikutus kehomme kipukohtiin hänen kehittämänsä oman menetelmän avulla mutta myös koskettamatta annettu energiahoito. Taideperustaiseen toimintatutkimukseen kuuluvan itsereflektion vaiheessa analysoimme omia tuntemuksia energiahoidon suhteen, sillä se ilmeni samalla lailla kuin suokuvauksissa saavutettu flow'n energian tunne. Aarva (2018) viittaa aikkelissaan professori Paul Dieppen (2016) tutkimukseen plasebovaikutuksesta, jolla tehostetaan potilaan omaa paranemisprosessia. On havaittu, että todellisuudessa inhimillinen ja turvallinen sekä ahdistuksesta vapaa kanssakäyminen hoitajan ja hoidettavan välillä herättää hoidettavan kyvyn säätää itse paranemisprosessiaan. Aarva toteaa, että plasebo voidaan ilmaista myönteisinä kokemusvaikutuksina. (Aarva & Kortejärvi, 2018, s. 183.)

Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen toiminnoissa analysoimme myönteisiksi kokemusvaikutuksiksi yhteisesti koetun energian virtaamisen suokuvauksissamme. Kun luomme kuvattavillemme luottamuksellisen tilan kohdaten heidät tasavertaisesti ja vastaanotamme energiahoitoja, kuten he vastaanottavat luontoympäristössämme ”valokuvaushoitoamme”, olemme samassa energian virrassa (Kuva 15).

Kuva 15: Näkymätön kohtaa näkyvän. Anu Tossavainen 2018.

Menetelmässämme ilmeni myös käsitys tasa-arvoisesta luontosuhteesta tai kuten eräs perinnehoitaja mieluummin käyttää samaa luontoyhteys. Tasa-arvoisessa luontosuhteessa huomioimme vanhan suomalais-ugrilaisen kansanparannuksen periaatetta esikristilliseltä ajalta, jolloin luontoa ei koettu Jumalan ihmiselle hallittavaksi annetuksi alueeksi (Vilka, 1993, s. 89–90).

Suolla kohtaamme toisemme – me tutkijat, tutkimuksemme osallistujat ja luonto niin yhteisöllisesti, toisiamme kunnioittaen kuin se tänä päivänä on mahdollista. Tarkastelemme meidän ja perinnehoitajien luontosuhdetta soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen toiminnassamme pikemminkin Willamon (2005) luontosuhdetyypittelyn mukaan ja näemme ihmisen luonnon kokonaisuuteen kuuluvana osana (Willamo 2005, s. 177–178).

Tällaisessa luontosuhteessa ihminen ottaa luonnosta tarvitsemansa mutta myös antaa luonnolle suojaa ja hoivaa, jotta se pysyisi elinvoimaisena. Kun kehitämme ekosysteemipalvelua haavoittuvaan suoluontoon, on toimintamme liitettävä kestävän kehityksen jatkumoon. Suota voi tarkastella ekosysteemipalveluiden osalta sekä säätely- että ylläpitopalveluina, kun se toimii hiilinieluna. Mutta sitä voidaan myös hyödyntää muuttamalla sitä esimerkiksi turpeen nostolla. Kulttuuripalveluja suo tuottaa maisemallisesti

matkailijalle tai taitelijalle (Saastamoinen, s. 18 –20). Tutkimuksessamme tarkastelemme sitä, miten suon elvyttävä vaikutus ihmiselle säilyy, kun se toimii luovien alojen tapahtumapaikkana pienryhmille.

Perinnehoitajilta opimme vuorovaikutuksessa heidän ja suoluonnon kanssa, miten suosta ja sen rikkaasta luonnosta nousee jatkuvasti uusia ilmiöitä, joita voidaan ottaa mukaan ekologisen suomatkaailun ja soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen toimintaan mukaan. Ensimmäinen kuvattavamme kiinnitti huomiomme ”suonimiseen”, kevään ilmiöön, jolloin aamun valossa kasvien välillä näkyvät ohuet säikeet. Ne kertovat siitä, että on hyvä aika kylvää sato. Suonimisen säikeistä syntyi myös kuva moniaistiseen näyttelyymme. Linda Sainio kirjasi reflektioomme, että tätä prinssiippiä voisi soveltaa myös meidän projektiimme suonimis-ilmiön antaessa hyvän pohjan kylvää myös kuvausten ensimmäisen siemenen. Näin toiminta ja itsereflektion tutkimusryhmämme jäsenten kesken vei aina taideperustaisen toimintatutkimuksen menetelmän mukaisesti työtämme askel askeleelta eteenpäin.

Tarkastelumme pohjalta soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmät voidaan tiivistää seuraavasti:

Hitaus, joka syntyi kiireettömyydestä, keskittymisestä, yhteisen pakottoman ja kunnioittavan tunnelman luomisesta. Tila, joka rajautui fyysisesti tiettyyn suohon, joko perinnehoitajien rajaamaan tai tilanteen ja paikan rajaamalle suolle.

Ennakkotutustumisen paikkaan ja sen olemukseen sekä suon kulttuurihistoriaan yleisesti. Suon hyvinvoinnille ja moniaistisuudelle altistumisen. Vuorovaikutus, joka ilmeni sekä kuuntelemisena, puheena, keskusteluna että liikkeenä ja keskinäisenä oppimisprosessina. Intuitiivinen kuvausprosessi, jossa suoluonto ja suosuhte ja luontoyhteys ovat keskiössä. Sen lisäksi luonnon kunnioittaminen, joka antaa pohjaa kestäväälle kehitykselle ja mahdollisuuden jatkaa kohti ekosysteemipalveluiden laajentamista suoympäristöön.

6.4. Altistuminen suon hyvinvoinnille galleriassa

Kuva 16: Suon sisältä sisälle suohon – Suo parantaa -moniaistisen näyttelyn merkitys tutkimuksessamme. Riitta Attila 2018.

Suo parantaa -moniaistinen näyttely Kuusamon kansanparannuspäivien aikaan 26.7.-5.8.2019 Kuusamotalon Kaamosgalleriassa on taideperustaisen toimintatutkimuksemme taiteellinen osa (Kuva 16). Galleria, kuten suokin, on paikka, jossa ilmenee tutkimuksemme toiminta ja interventio. Toteutimme sen osaksi perinnehoitoja, yhdeksi kansanparannuspäivien hoitopisteeksi. Näin se jatkaa myös keskustelua vuoden 2017 kansanparannuspäivien seminaarin teeman, ”Parantaminen taiteena ja taide parantamisena” (“Healing as Art - Art as Healing”), kanssa. Teemoja lähestytään moniaististen teosten kautta. Tavoitteena on, että katsoja voi kokea suon paitsi visuaalisesti mutta myös tuoksun, kosketuksen, äänen sekä makujen kautta.

Tutkimuksemme perusteella näyttely käsittelee luontokuvan toteuttamista syvemmin kuin vain luontovalokuvana. Näyttelyämme ensimmäisenä laatuaan tuo esiin luontokuvan laajan kokemuksellisuuden ja ymmärryksen osaksi näyttelytilaa. Se kuvaa yhteisöllistä prosessia viiden perinnehoitajan kanssa. Näyttely on taideperustaisen toimintatutkimuksemme ilmentymä, joka osoittaa moniaistisen näyttelyn keinoin, miten luontokuvan kokeminen, näkeminen ja tekeminen voivat tapahtua moniaistisesti hyvinvointiin liittyvän konseptin yhteydessä myös galleria -tilassa.

Suo on kiinni suomalaisen sielussa. Sen kerronnallisuus pitää sisällään elämän ja kuoleman salaisuudet. Esitämme näyttelyn kautta, miten galleriatilaan tuotu moniaistinen luontoon sitoutuva näyttely voi toimia luontosuhdetta hoitavana. Tutkimuksemme perusteella näyttelymme tuottaa hyvinvointia.

Näyttelyn merkitystä pohtii eräs perinnehoitaja näin:

Toivon, että voin teidän kauttanne tuoda tietoa, että ihmiskunta pärjäisi paremmin.

Tämä toive pitää sisällään puolustuspuheen luonnon elinvoimaisuuden puolesta ja kuvaa osuvasti perinnehoidojen ja luonnon hoitavan vaikutuksen yhteyttä. Suon moniaistisuus tehdään näyttelyssä käsinkosketeltavaksi.

Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti valitsimme kuvien tulostuspohjaksi Hahnemühlen valokuvauspaperin muovisen paperin sijasta. Projektiryhmässämme tuo ratkaisu oli oikea sekä esteettisenä että ekologisena valintana. Paperi antoi kasvikuville sekä perinnehoitajien henkilökuville kosketeltavan tunnun.

Kosketusaistin toimme esiin ”Kosketa minua” -installaatiossa, jossa katosta ripustetusta naavaisesta ”kourasta” heiluivat hitaasti kuivaneet ja kaartuvat männynoksat. Inspiraation kosketukseen saimme soilla ja suon reunamilla olleista käppyröistä naavaisista puista (Kuva 17).

Kuva 17: Kosketuksen tuntua suon puiden kanssa. Anu Tossavainen. 2018

Männyn oksien pintarakenteeseen kirjurikuoriaiset olivat aikojen kuluessa jättäneet viestijänansa. Pyysimme näyttelyssä kävijöitä kertomaan kosketuksen tuottaman elämyksen ja kuvittelemaan, mitä näkymättämiä viestejä he puun kyljestä lukevat.

Tässä minä olen. Voit nojata minuun.

Aika, evoluutio ja ikuisuus!

Suuria teemoja ja kysymyksiä voidaan siis herättää taiteessa vähälle huomiolle jääneen suoteeman avulla. Näin moniaistinen näyttelymme vastaa omalla tavallaan niihin pohdintoihin, joita herkkä pohjoisen luonto kohtaa.

Vaaran paikka ei olekaan veden ja maan välimaastossa sijaitseva upottava suo, vaan luonnon monimuotoisuutta uhkaava nykyajan elämäntapa. Hiljaisuus, aistivoimaisuus, luonnon suoma hyvinvointi, joka tuodaan moniaistisena galleriaan, voi koskettaa kävijöitä ja houkutella astumaan itse suon maailmaan. Kulttuurin ja terveyden tutkimusjohtaja Turun yliopistosta, Marja-Liisa Honkasalo oli mukana palautekeskustelussamme näyttelyn ensi-illassa, jolloin perinnehoitajat saivat kaikessa rauhassa tutustua näyttelyyn ennen sen avajaisia. Hän pohdiskeli sitä, kuinka olemme tietoisesti rajanneet pois sen pelottavan ja kammottavan kansanperinteestämme, ihmisten eksymisen ja hukkumisen suohon ja myyttisen osan suosta. Siihen yksi perinnehoitajistamme vastasi seuraavasti:

*Jos me mietittäis niitä suohon uppoamisia ja murhia, niin me ei oltais hoitajia.
Pitää olla positiivista ajattelua.*

Kaamosgallerian korkeat lasiseinät päästävät paljon valoa valkoiseen tilaan. Heinäkuussa 2018 tila lämpeni kuumaksi pätsiksi, mikä tuli meille yllätyksenä. Se siis muistutti lämpötilaltaan lähinnä hikistä hillasuota. Valokuvateosten lisäksi toimimme moniaistisuutta näyttelyyn installaatioiden muodossa. ”Haista minua” – installaatiossa tuoksupurkit veivät suon ominaisten hajujen äärelle. Kuuloaistia virittelivät lähestyttäessä kelon onttoa sisusta, josta saattoi kuulla suon ääniä ei-realistisina, vaan yhteen miksattuna kokonaisuutena. Sitä kautta suossa voi aistia jotain suon salaperäisyydestä ja sen kerroksellisuudesta. Ari Aukusti Lehtinen kuvaa suota maanalaisen ja alitajunnan rinnakkaisuutena, päivä- ja yötajunnan kohtaamispaikaksi (Lehtinen, 1999, s. 84).

Olimme tuoneet näyttelytilaan sekä hevosten käyttämät suokengät että perinnehoitaja Heikki Aallon raskaan lähes 100 -vuotiaan suokuokan muistuttamaan suon työkuultuuriin liittyvästä menneisyydestä. Perinnehoitajien tarinoista oli koottu installaatio ”Tarinoita suolta”. Siinä teen värjäämille papereille kirjoitetut lauseet veivät teen juonin lomassa kuultujen perinnehoitajien tarinoiden äärelle.

Olemme analysoineet sitä miltä suo tuntui perinnehoitajista ja toisaalta sitä, miten suon tuntu välittyy gallerian näyttelyvieraille. Analyysin yhtenä osana on oma reflektiomme tutkijoina siitä, miten päädyimme suolta galleriaan -me kuvaajat, tutkijat, opiskelijat. Riitta tiivistä asian seuraavasti:

He ovat asiantuntijoita parantamisessa, hoitamisessa ja omalla suollaan. Me taas asiantuntijoita visuaalisessa esillepanossa. Ja yhä käymme läpi näitä taideperustaisen toimintatutkimuksen eri vaiheita, joissa edetään pysähtyen, keskustellen ja muokaten toimintamallia.

Kuljetimme suon moniaistisuutta, kehoallisuutta ja paikan tajuja mukanaamme koko matkan. Suon tuntu säilyi viimeiseenkin näyttelyriipustukseen asti. Kokonaisuutena meitä ohjasivat viiden perinnehoitajan näkemykset ja kokemukset lapsuuden tai aikuisuuden soista ja alkukesän kuvaussoilta. Yhdessä koettu suo sai uusia merkityksiä, kun tutustuimme

perinnehoidajien kanssa koko näyttelyyn. Enää ei puhuttu yhdestä suosta, vaikkakin soita puhuteltiin yksittäin ja sidottuna perinnehoidajan valitsemaan suohon. Suo sai uudenlaisen merkityksen, kun yhdistimme viisi erilaista suota, viisi erilaista perinnehoidajaa ja yhtenä yhdistävänä tekijänä olimme me. Doreen Massey (2008) mukaan paikka tulisikin ymmärtää prosessina, jossa sosiaaliset suhteet järjestyvät ajassa ja tilassa Jokainen uusi vuorovaikutussuhde synnyttää uusia prosesseja ja paikkoja. (Massey, 2008, s 28–31.) Näin useasta erityisestä suosta syntyi yhteisöllisesti toimien tuntemusten ja kokemusten verkosto, joka projektissamme sai yhdessä eletyn suon käsitteen.

*Nyt kun mä näin kolme eri ihmistä, jotka kattoo sitä samaa asiaa mutta niillä
kaikilla on se oma mielikuva ja sitten halu kertoa siitä jollekin.
Jollakin tavalla näyttää. Minusta tämä antaa sellaisille ihmisille,
joilla ei ehkä ole sitä omakohtaista suokokemusta. Ja toivon ainakin
ja uskon että tuo kyllä houkuttelee kokeilemaan.*

Teosten valintojen pohjana oli löytää sekä sisällöllisesti että tyylillisesti eheä kokonaisuus jokaisesta perinnehoidajasta. Toimme näyttelyyn kolme kuvaa jokaisesta, jotka yhdessä luovat vaikutelman, jonka olemme heistä tässä monipolvisessa prosessissa saaneet. Jokaisella meistä on oma kuvaustyylinsä ja omat syynsä, miksi juuri tämä kuva nostaisi suosta ja henkilön ominaisuuksista esiin sen väläyksen, joka kullekin meistä on tuntunut paljastavan jotain merkityksellistä. (Kuva 18.). Näin päättelimme reflektoidessamme kuvausten antia ja valmistellessamme näyttelykokonaisuutta.

Kuva 18: Yhteinen prosessi tulee näkyväksi. Riitta Attila 2018.

Eräs perinnehoitaja nosti palautekeskustelussamme esiin paikan merkityksen muistojen herättäjänä. Kuvausprosessissamme hän tunsu oppivansa näkemään luonnon kauneuden ja elämän hetkessä ja samalla taaksepäin katsoen oman elämän selkeät valinnat ja oman tien löytämisen. Sekä johdatuksen, jossa luonnolla on oma osansa. Toinen perinnehoitaja korosti näkevänsä omissa henkilökuvissaan itsensä rauhallisuuden perikuvana, kun sai olla luonnossa kuvattavana. Perinnehoitajat olivat muutenkin sinut kuviensa kanssa. Kommenttien ja palautteen perusteella sekä suo paikkana että heidän omat kuvansa ja kansanparannus hoitomuotona välittyivät näyttelyn teoksista tunnistettavasti, vaikka teoksissa onkin toteutettu erilaisia kuvaustyyliä kuin perinteisessä luontokuvassa (Kuva 19).

Kuva 19: Heikki Aalto tutustuu muiden perinnehoitajien kanssa näyttelyyn. Riitta Attila 2018.

Valitettavasti yksi projektissa mukana ollut perinnehoitaja oli juuri muuttanut pois paikkakunnalta eikä päässyt osallistumaan näyttelyyn eikä palautekeskusteluun. Hänelle jouduimme lähettämään kuvat näyttelystä ja kaikki teoskuvat. Niiden perusteella saimme jälkikäteen palautetta, jossa hän totesi, että suolla valokuvattavana oleminen tuntui luontevalta, eikä teennäiseltä. Hänen luontoyhteytensä näytti luonnolliselta, toisiimme sulautuvalta, elämäniloiselta.

Tutkimuksemme keskiössä oli perinnehoitajien luonto- ja erityisesti suoluontosuhde. Tästä syystä toimme näyttelyyn myös valokuvateoksia suon maisemasta sekä suon kasveista, joiden perinnehoitajat olivat kertoneet olevan heille erityisiä, läheisiä. Suomaiseman ja suoympäristön kokeminen moniaistisesti toteutui suolla perinnehoitajien kanssa. Tarja Rannisto (2007) viittaa ympäristöestetikko Arnold Berlantiin ja hänen pohdintoihinsa luonnon ja ihmisen esteettisestä suhteesta. Berleantin mukaan aistiessaan luonnon esteettistä ulottuvuutta, kokija voi jättää taakseen tieteellisen tiedon osallistuakseen kokonaisvaltaisesti luonnon salaperäiseen olemukseen. Silloin kyseessä ei ole vain näkyvä maisema vaan myös sen esteettinen kokeminen, mikä ei ole vain näköaistin saavutettavissa, vaan kaikin aistein koettavissa. (Rannisto, 2007. s.20.)

Kysyimme myös näyttelykävijöiltä heidän tuntemuksistaan ja kokemuksistaan näyttelyssä. He saivat arvioida asteikolla yhdestä viiteen, miten vahvoja tuntemukset olivat. Seuraavassa olemme ottaneet esiin ne kokemukset, jotka oli merkitty asteikolla 4 – 5 koko asteikon ollessa yhdestä viiteen. Saimme lomakkeisiin 16 vastausta, joista 9 koki näyttelykäyntinsä voimakkaasti kuin olisi ollut suolla. Kaikille vastanneille näyttely herätti muistoja suokokemuksistaan ja kolmelletoista se toimi myös vahvana luontokokemuksena. Puolet vastaajista koki, että näyttely toi voimakkaasti esiin uusia tuntemuksia suohon liittyen. Palautteen perusteella voidaan todeta, että moniaistisuus sai vastakaikua näyttelykävijöissä ja onnistuimme herättämään suomuistoja. Mielenkiintoista on, että se toimi monelle myös luontokokemuksena. Suo siirrettynä soveltavan kuvataiteen ja luontovalokuvauksen avulla galleriaan voi vertautua käyntiin suolla. Vastauksissa näyttelykävijöiltä siihen miten näyttely tuo suon esiin, löytyi seuraavanlaisia kommentteja:

Näyttelyinne tuo esiin suon monipuolisuuden. Sen voi kokea kaikilla aisteilla. Se avasi silmäni; suo on täynnä elämää.

Suo on maan sydän ja veri. Sen onnistuitte tuomaan.

Eräs kävijä kuvasi omia suokokemuksiaan näin:

Lits. läts, kurjen laulua, suolintuja, karpaloita, lakkaa, riekon laulua, saroja, sammalia. Helle, märkyys, paarmat, sääsket. Mystinen paikka, upea paikka, pelottava paikka. Suonsilmät voivat johtaa Tuonelaan, tuonpuoleiseen.

Kun kysyimme, mitä kävijälle tarkoittaa näyttelyn nimi ”Suo parantaa”, saimme vastauksissa hyvin paljon kokemuksia suon parantavasta voimasta. Se tuntui olevan vastanneille itsestään selvää.

Luonnolla on parantava voima, niin myös suolla. Suolla käveleminen tuo tunteen, että ihminen on elossa. Suon pehmeiden voi tuntea ja sen voimauttavan vaikutuksen voi haistaa. Suolla onkin parantava voima, sillä se vaikuttaa moniin aisteihimme.

Monet kertoivat myös luonnon eheyttävästä vaikutuksesta ja vaikka suohon liitetään myös pelottavia ominaisuuksia, niistä huolimatta suo sai aikaan mielen rauhoittumista ja sielun täyttymystä.

Näyttelymme sekä herätti muistoja suosta että innosti näkemään ja kokemaan suon moniaistisesti. Yhteys parantamisen ja suoluonnon kanssa tuntui myös vahvana kävijöiden kommentoissa. Suon fyysinen ja henkinen puoli huomioitiin suokokemuksissa usein tasavertaisina.

Koska itselleni suo on melko vieras ollut ennen niin näyttelyn avulla tuntuu että pääsi hyvin monipuolisesti näkemään suon elämää.

Installaatiomme tavoitteena oli tuoda esiin suon moniaistisuutta valokuvateosten näköaistin lisäksi. Valitettavasti näyttelyn rakentamiseen varattu aika tuntui riittämättömältä. Ensinnäkin teosten tulostus jouduttiin siirtämään pois oppilaitoksestamme, Kuusamo-opistosta kesäkurssien viedessä meiltä mahdollisuuden tulostukseen koulun tiloissa. Pohjois-Pohjanmaan kulttuurirahaston apurahan turvin pystyimme toteuttamaan tulostuksen valokuvaaja Paavo Hamusen kärsivällisessä ohjauksessa hänen omissa tiloissaan alkukesän pitkien päivien ja yöttömien öiden antaessa lisäaikaa työskentelylle. Kun näyttely purettiin jo puolentoista viikon kuluttua, olimme uuvuksissa vuoden tiiviistä työskentelyjaksosta. Jatkopohdinnat ja reflektio jäivät seuraavaan syksyyn, jossa jo painoi seuraavan näyttelyn suunnittelu- ja rakennusaikataulu. Pystyimme vielä lokakuussa Lapin yliopiston galleria Kiloon näyttelyn mutta eri näkökulmasta. Siinä esittelimme taideperustaisen toimintatutkimuksemme moniaistisesti omasta näkökulmastamme. Se näyttely saa jäädä odottamaan omaa tutkimustaan.

Tiivis yhteisöllinen työskentely perinnehoitajien kanssa tammikuusta 2018 näyttelyn valmistumiseen heinäkuuhun asti todensi vastavuoroisuuden ja vuorovaikutuksen voiman. Perinnehoitajat hoitivat meitä menetelmillään ja me omalta osaltamme saimme hoitaa heitä soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen oivalluksillamme. Olimme tutkimuksessamme heidän tulkkejaan ja arvomaailmamme kohtasivat. Heikki Aallon ilmaisema toivomus löytyy itsereflektiomme ja tutkimusprojektimme alun ajatuksista:

Kun on melkein menty sinne ääripäähän kaikkeen näistä pahasta ja lähdetään sieltä suosta, niin uusi aikakausi (tulee), sellainen puhdistautuminen, niin lähdetään hakemaan luonnosta näitä antimia ja kulkemaan ja tekijöitä löytyy myös. Jotenkin tuntuu, että on hyvä, että pysähtyy vähän aikaa. Ei voi mennä näin, kuin on menty.

Näyttelyn kokemusten ja vaikutusten pohjalta voimme todeta, että moniaistisuus toteutui monelta osin näyttelyssä. Näyttelyn rooli Kuusamon kansanparannuspäivien yhtenä hoitopisteenä ja sen motto ”Art as Healing, Healing as Art” eli taide parantamisena ja parantaminen taiteena tuli palautteiden perusteella ainakin osittain esiin. Omassa prosessissamme ja reflektoinnissa koimme myös vahvasti hoitavan elementin, joka ilmeni vastavuoroisesti perinnehoitajien käsien ja energian hoitomenetelmissä ja toisaalta

valokuvausmenetelmämme hoidollisissa piirteissä. Tämän eräs perinnehoitajista ilmaisi jo suokuvauksissa kertoen, miten hän kuvausten alussa mainitsi tuntevansa hieman hassulta olla kuvattavana mutta kuvauspäivän jälkeen totesi, että tähänhän voisi tottua.

Perinnehoitajien palautepalaverissa Suo parantaa -näyttelyn ensikokemuksen jälkeen nousi esiin kommentteja soveltavasta luontokuvauksen metodistamme. Pällimmäisenä huomiona oli kiireettömyys, aikatauluttomuus ja se, ettei kukaan käske.

Tässä prosessissa oli lempeä ja ihmisläheinen ote. Ja ainakin minä olen henkilökohtaisesti ruvennut huomaamaan tämän ympäristön. Kuinka me asutaan hienossa paikassa ja kuinka me ihmiset voitaisiin hyvin, jos me käytettäis tällaista luontojuttua ja siitä ammennettaisiin voimaa.

Perinnehoitajien palautteen perusteella voimme todeta, että kerroksellisen, intensiivisen ja yhteisöllisen prosessimme suoluonnon kokemukset ovat koettavissa myös moniaistisessa näyttelyssä. Altistuminen suon hyvinvoinnille galleriassa on siis hyvinkin toteutunut.

6.5. Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen sovellus suoretkellä

Tutkimuksemme kuului myös hyvinvointiretki suolle voidaksemme konkreettisesti todentaa, miten luovien alojen ekosysteemipalveluihin hyödynnettäisiin soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmiä luonto- ja erityisesti suosuhteen herkistämässä. Molemmat tutkimuksemme osiot tarkastelevat sitä, kuinka vuoropuhelua luonnon kanssa voidaan käydä hitaasti ja pitkään perinnehoitajien kanssa heidän valitsemillaan soilla että muutaman tunnin retkellä uppo-outojen ihmisten kanssa. Hyvinvointiretkeen suolla liittyy myös näkymättömien paikkojen näkyväksi tekeminen.

Perinnehoitajien yhteisestä prosessista ammensimme monia sellaisia tapahtumakohtia ja toiminnan vaikutuksia, joita muokkasimme hyvinvointiretken osallistujia varten. Alun perin retki oli tarkoitus järjestää heinäkuussa Kuusamon kansanparannuspäivien yhteydessä, mutta pitkään jatkunut helle oli tehnyt suot niin kuumiksi käyskennellä, että päätimme säästää sekä itseämme että mahdollisia osallistujia ja järjestää retken syksyllä. Halusimme testata, toimivatko kehittämämme menetelmät perinnehoidantajien suo-kuvaussessioiden aikana myös mahdollisena luovan alan hyvinvointiretkellä. Tässä tilanne oli toinen, sillä kamerat olivat vain dokumentoinnin välineitä ja kokijoina yhteisö, joka liittyi toisiinsa Kuusamon nuorkauppakamarin jäsenyyden myötä.

Sääolosuhteet syyskuussa olivat kouriintuntuvat, sillä ilma oli jo viileä ja harmaat sadepilvet liikkuvat uhkaavasti yllämme, kun aloitimme retken tai-ji'n lämmittelyllä, jossa osallistujat tekevät pareittain yksinkertaisia mutta hullunkurisilta tuntuvia liikesarjoja fyysisessä kontaktissa toisiinsa. Lämmittelyn voi toteuttaa millä tahansa retken vetäjien tuntemalla yhteisöllisellä lihasten ja mielen rentouttamisella, joka vie ajatukset pois arjesta ja suorittamisesta. Kehon tekeminen tietoisesti yhteydestään maahan, sekä rennon yhteisöllisen hetken eläminen vastasivat perinnehoitajien kanssa toteutuneen yhteistyön kokemuksia. Etukäteishaastatteluja ei retkellä tietenkään voitu toteuttaa, mutta kirjoitusharjoitus toimi keskustelun sijasta yhtenä vuorovaikutuksen keinona.

Tyhjentävä kirjoittaminen oli hyvä pohja lähteä suolle. Toimii, jos haluaa ajatuksensa nopeasti pois” kehästä.”

Kuva 20: Luonto kirjoittaa meissä tarinaansa. Riitta Attila 2018.

Suolle herkistymistä luotiin irrottamalla mieli turhista ajatuksista ja keskittymällä juuri siihen paikkaan ja hetkeen. Nathalie Goldbergin (1986) kehittämän treenikirjoittamisen metodin mukaan annoimme osallistujien tyhjentää mieltään jatkamalla 10 minuutin ajan keskeytyksittä annettua ensimmäistä lausetta ”Minusta tuntuu juuri nyt siltä...” Harjoituksen tarkoituksena ei ole tässä kontekstissa kirjoittamisen harjoittelu vaan alitajunnan vapauttaminen kontrollista. (Goldberg, 1986.) Eräs osallistuja kommentoi kirjoitusharjoitusta näin:

Kirjoittaminen oli huippu! Myös aistien käytön korostaminen oli hienoa, kun sitä ei hoksaa talsiessaan muuten tehdä.

Luontokokemukseen kuuluu ekopsykologiassa käsitys siitä, mikä on ympäristössä, on myös kehossa ja mielessä. Luonnossa elpymiseen kuuluu lumoutumisen lisäksi arjesta irtautuminen. Lumoutuminen voidaan saavuttaa myös meditaation tai rentoutumisen kautta. (Salonen, 2005, s. 66–55.) Hyvinvointiretkellä suolla tapahtuva yhdessä tehty tai-jin harjoitteisiin kuuluva lämmittely sekä kirjoitusharjoitus tuottavat molemmat normaalista päivärytmistä ja arjesta irrottautumista. Retkeläisten kommentteista löytää juuri näitä kokemuksia, jotka siirtävät heidät toiseen tilaan, virittäen alttiutta ottaa vastaan suoluonnon aistihavaintoja.

Kokemus laajensi luontokuvaani sekä toi yhden elementin lisää luontoon.

Kuljimme pienen suon poikki ja ympäri vaihdellen poluista metsikköön ja avonaiseen suohon. Pysähtymispisteissä jäätiin tutkimaan suoluontoa makustellen marjoja ja upottaen kädet rahkasammaleeseen. Havaitimme osallistujien hajaantuvan pienelle suolle ja keskittyvän kyykistyneinä suohon eri aistein.

Suolla tulee harvemmin käytyä mutta ehkä retkestä inspiroituneena menen suolle keräämään karpaloita.

Suon kulttuurihistorian ja kasvimaailman tunnistaminen ja löytyminen toteutuivat perinnehoitajien kanssa monissa keskusteluissa ja esitutkinnassa. Hyvinvointiretkeläisten kanssa pysähdyimme tiettyihin paikkoihin, joissa kerroimme sekä tehtävistä, että esimerkiksi suon antimista. Vaikka hillat ja karpalot sekä variksenmarjat ovat useimmille tuttuja hyötykasveja, keskittyivät retkeläiset maistelemaan ja haistelemaan suon tuoksuja intensiivisesti.

Vuoropuhelua kävimme evästely -pysähdyksessä tarjoten osallistujille suon antimista valmistettuja maisteltavia. Siinä otimme aikaa kuuntelemiseen ja keskusteluun. Hitaus ja vapaa liike ilmenivät ”oman” puun etsimisellä ja ottamalla siihen kehokontakti. Tämän perusteella voidaan todeta, että lyhyelläkin luontosuhdetta syventävällä retkellä luontoyhteys vahvistuu moniaistisuuden kautta.

Hyvinvointiretkellä suolla annoimme heille myös tehtäväksi kuvata voimauttaviksi muistoiksi sellaisia hetkiä ja elementtejä, jotka myöhemmin toisivat suoretken moniaistisen hyvinvoinnin esiin. Keskittyminen suohon oli niin intensiivistä, etteivät he tihkusateen alkaessa silti irrottaneet käsiänsä suosta vaan antoivat suon kosketuksen rentouttaa ja rauhoittaa.

Retken lopuksi jokainen etsi läheltä kävyn, oksan, kiven ja asettelimme ne yhteiseen ympyrään merkiksi juuri siitä hetkestä ja tunnelmasta, joka suolla oli koettu.

6.6. Kehittäminen ja soveltaminen

Tutkimustyötämme tehdessämme meille alkoi vähitellen selkiytyä mitä ja minkälaisia mahdollisuuksia yhteisöllisessä prosessissa piilee. Taideperustainen toimintatutkimus toimii erinomaisena tuotteistamis- ja palvelumuotoilumylynä uutta palvelua tai tuotetta kehitettäessä. Aika tavalla meille tutkijoille oli selvää jo tutkimuksen alussa, että tuloillaan olisi jokin luovaan luontokuvaukseen liittyvä palvelutuote ja joka liittyisi matkailuun ja hyvinvointiin. Luovan alan toimijoina meidän oli otettava huomioon mahdollinen ansaintalogiikka. Miten kehittää tutkimuksemme tuloksia niin, että luovan alan toimija voisi hankkia elantonsa. Mahdollisia toimialoja olivat Kuusamossakin voimakkaasti esillä oleva matkailu sekä esimerkiksi alati lisääntyvä kiinnostus ja tarve pitää yllä hyvinvointia niin työelämässä kuin vapaa-ajallakin.

Luonnon virkistyskäyttö kasvaa koko ajan, mikä näkyy mm. kansallispuistojen kävijämäärien kasvussa ja luontomatkailun suosion kasvamisessa. Matkailun megatrendejä ovat erityisesti kestävä matkailu ja hiljaisuus, rauhoittuminen ja tavoittamattomissa oleminen. Matkailijat ovat valveutuneita ja he haluavat tietää miten palveluntarjoaja ottaa huomioon ympäristön ja paikallisuuden. Puhutaan kestävästä toiminnasta matkailun saralla. Usein edellä mainitut seikat määrittävät kohteen valintaa. Luonto, hyvinvointi ja erilaiset aktiviteetit halutaan yhä enemmän liittää matkailun yhteyteen. (TEM, 2018.)

Kuusamo on tunnettu luontokuvauskohteistaan, luontokuvaustuotteistaan ja toiminnastaan luontokuvauksen kehtona. Toimiin Kuusamossa yhden tunnetuimman luontovalokuvaajan nimeä kantava Hannu Hautala –luontokuvakeskus. Luontovalokuvauksen pitkä historia Kuusamossa tarjoaa mahdollisuuksia kehittää luontokuvaustuotteita ja toisaalta alan yritystoiminnan pääsee näkemään läheltä. Kuusamossa tarjotaan kuvaustuotteita piilokojukuvaukseen ja omatoimikuvajaajat puolestaan pääsevät kuvaamaan luonnonkauniisiin paikkoihin. Luontovalokuvauksen fokus on objektissa eli kohteessa. Kattava luontovalokuvauksen kenttä tarjoaa hyvän mahdollisuuden peilata ja kehittää uudenlaista luontoon liittyvä kuvausta.

Luova luontokuvaus tunnetaan pääasiassa tekniikoista, joissa poistutaan perinteisen valokuvauksen asetuksista ja kriteereistä. Luova luontokuva määritellään luontovalokuvauksen saralla mm. luonnon taiteeksi. Tekniikoista yleisemmin käytettyjä ovat monivalotus ja hallittu kameran liikutus. Soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen

maisteriohjelmassa opettelimme em. tekniikoita käyttämään. Kun suo –tutkimuksemme alkoi, pohdimme usein sitä mitä luova luontokuvaus on ja voiko se olla muutakin kuin pelkkää tekniikkaa. Hyvin pian puheissamme alkoivat näyttäytyä sanat hidas, tietoinen ja luontosuhde. Ennen kuin ensimmäistäkään kuvaa perinnehoitajista oli otettu, olimme jo jollain tasolla määrittäneet, miten tulisimme kuvamaan perinnehoitajiamme.

Juuri siitä miten luovaa valokuvausta voi tarkastella myös sen tekemisen ja toteuttamisen kautta silloin kun toimimme yhdessä kuvattavien kanssa. Se ei ole siis pelkkää tekniikkaa tai menetelmää, vaan juuri hidasta kuvaamista, jossa on perehdytty aiheeseen, sen taustaan ja kuvattaviin henkilöihin ja heidän luontosuhteeseensa.

Hitaus eli Slow sopii hyvin menetelmäämme, sillä tarkoituksena on hidastaa luonnossa oloa pyrkien pois kiireestä ja suorittamisen tunteesta. Tällöin luonnon tarkkailulle ja luontoon uppoamiselle jää riittävästi aikaa. Usein kuvaustuotteissa otetaan kamera, käydään teknisiä säätöjä läpi, osoitetaan ympäristöstä joko maisema, kasveja tai eläimiä ja aletaan kuvata. Hyvinvointiretken aikana testasimme eri menetelmiä aistia suoluontoa. Osoittautui, että yksinkertaiset harjoitteet kuten käsien upottaminen suohon, puun halaus tai kannon nokassa istuminen, veivät osallistujien keskittymisen aistimaan luontoa ja sitä kautta rentoutumaan. Menetelmässämme voi kameran siirtää hetkeksi käsistä syrjään, uppoutua luonnon syliin ja avata tietoisesti aisteja kuulemaan, haistamaan ja tuntemaan ympärillä oleva luonto.

Kaiken toiminnan ja tutkimuksen aikana tapahtuneen taustalla vaikuttivat voimakkaasti perinnehoitajien luonnosta ja kansanperinteen traditioista ammentava tieto ja taito. Ihminen on kohdattava ihmisenä ja koettava ihmisenä. Aivan kuten perinnehoitajatkin kohtaavat hoidettavansa, mekin kohtasimme kuvaajina kuvattavamme. Lisäksi tutkimuksessamme vahvistui ajatus siitä, että ihminen osa luontoa ja luonnossa ollessaan tuntemus vielä vahvistuu. Kuvaustapahtuma suolla tai luonnossa vaikuttaa yhtä lailla kuvaajaan kuin kuvattavaankin. Kuvaajan kokemuksissa on samaa energia virtausta kuin perinnehoitajien hoidoissa. Perinnehoitajat kuvasivat haastatteluissa energian tuntevan kihelmöintinä käsissä ja sormissa. Vastaavalla tavalla me koimme kuvaushetkissä energian läsnäoloa, joka oli jotain selittämätöntä, mutta joka kumpusi tilanteesta ja tunnelmista.

Itse katselin kameraa pitkään sen aamun jälkeen ja mietin miten se voikaan olla voimallinen väline. Asiaa tarkemmin miettiessäni, tuli

mieleen ettei se ollut se kamera vaan kaikki se valmistelutyö, virittäytyminen, kuvattavan huomioon ottaminen ja oleminen luonnossa, ne tekivät luontokokemuksen. Me ihmiset ja luonto. Kamera oli vain väline, jolla hetkiä taltioitiin.

Luova luontokuva, soveltava luontokuva tai Nature Photography nousee samoista lähtökohdista kuin kokemukset kuvauksen moniaistisesta hyvinvointia tuottavasta kokemuksesta. Suon kokeminen tai näkeminen ei pysähdy pelkkään visuaaliseen esitykseen vaan sama energettinen väreily jatkuu luontokuvassa, jonka ihminen muodostaa luonnossa ollessaan tai tällaista luontokuvaa katsoessaan. Samalla hämärtyy ennakoasenne ihmisen luontoon kuulumattomuudesta.

Kaikki mikä vaikuttaa siihen luovaan luontokuvaan, ei pelkkää teknistä tietoa vaan miten kuvaaminen koostuu erilaisten aistien kautta, tunnelma, tietoa puista ja energiasta.

Tutkimuksemme aikana syntyneen ja prosessin aikana muotoutuneen luovan luontokuvauksen menetelmää voi kuvata seuraavasti: Hitaasti tietoisuuteen nouseva prosessi, jossa valokuvaaminen ei pysähdy kohteeseen vaan sitoo kuvaajan, kuvattavan ja paikan, jossa kuvataan luonnonnykseyteen. Syntynyt Slow Nature Photography on menetelmä, jossa ihminen on osa luontoa ja ihminen kuuluu luontokuvaan. Kehollisuuden ja moniaistisuuden keinoin voidaan luoda uusia kokemuksia luonnossa- Slow Nature Photographyn avulla voidaan herkistää ihmisen luontosuhdetta (Kuva 21.)

Kuva 21. Ihminen luontokuvassa. Anu Tossavainen 2018.

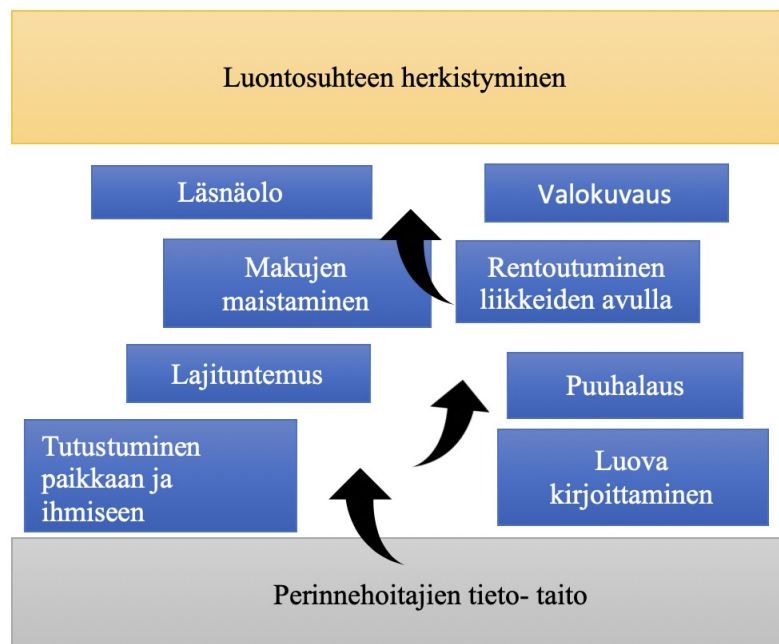
Slow Nature Photography perustuu ekosysteemipalveluiden kulttuuripalveluille, jossa hyvinvointia saadaan luonnon virkistävästä elementeistä, mutta joita käytetään kestävä kehityksen periaatteita noudattaen. Tutkimusten mukaan ihminen heijastelee luonnon tilaa itsessään eli jos luonto voi huonosti mekin voimme huonosti. Näin ollen Slow Nature Photography -menetelmä luo toteutusvaiheessa hyvinvointia sekä kuvaajille että osallistujille, mutta nostaa myös osallistujien tietoisuuden luonnon monimuotoisuuden ja hyvää tekevät voimat. Viime kädessä teemme myös hyvää luonnolle lisätessämme tietoisuutta luonnon monimuotoisuudesta, ainutlaatuisuudesta ja merkityksestä ihmiselle.

Slow Nature Photography -menetelmää voidaan soveltaa kuvaustuotteena, jossa kuvaaja kuvaa ihmistä luonnossa. Tällöin käytettäviä tapoja herkistää luontosuhdetta ovat kuvattavaan henkilöön ja kuvauspaikkaan tutustuminen. Kuvaaja alkaa rakentamaan tietoisesti yhteistä tilaa eli kuvauspaikkaa, jossa vaikuttavat kuvattavan henkilön merkityssuhteet riippumatta siitä onko paikka tuttu aiemmin. Kun kuvattava valitsee paikan, on tärkeää, että myös kuvaaja tutustuu paikkaan alkaen näin liittyy itseään paikkaan. Varsinaisessa kuvaustilanteessa luonnon aistiminen, läsnäolo, vuorovaikutus kuvaajan, kuvattavan ja paikan välillä antaa aikaa ja tilaa antaen herkistää sekä kuvaajan että kuvattavan. Kuvaustilanteesta muodostuu pakottamaton ja antoisa. Vaikka Slow Nature Photography -menetelmän ideologia on perinnehoitajien kanssa koetussa prosessissa ja perinnehoitajilta kumpuavassa hoitotavassa, ei Slow Nature Photographyn tarkoitus ole hoitaa tai terapoida

esimerkiksi kuvattavaa ihmistä. Menetelmässä autetaan soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen keinoin ihmistä herkistämään luontosuhdettaan. Loppujen lopuksi ihminen alkaa hoitaa itse itseään yhdessä luonnon kanssa.

Slow Nature Photography -menetelmää voi myös käyttää kuvaustuotteessa, jossa asiakkaina ovat toiset kameraa käyttävät ihmiset. Osallistujien herkistäminen kokemaan luontoa tehdään erilaisten harjoitteiden avulla. Kehollisuuden ja fyysisyyden kautta voidaan lämmittää keho ottamaan vastaan luonnon muodot ja erilaiset maastot. Hitauteen kuuluu se, että luonto voidaan nähdä kulkematta pitkiä matkoja. Tällöin myös huomioidaan luonnon ekosysteemit eikä kuluteta luonnonvaroja mm. liikkumiseen motorisoiduilla välineillä. Uppoutuminen luontoon voi siis tapahtua lähiluonnossa. Luonnon tuntemuksen lisääminen yhdessä tilanteeseen uppoutumisen kanssa herkistää luonnonkuvaajan, varsinkin kun mielikuvitukselle antaa tilaa.

Menetelmää voi myös käyttää yhteisöjen hyväksi tekemällä erilaisia hyvinvointiretkiä luontoon. Tällöin ei välttämättä tarvita kameroita vaan kuvaaminen voi tapahtua osallistujien omilla matkapuhelimilla. Hitaus on myös tällaisissa retkissä olennaista. Hitaasti etenemällä ja paikkoihin tutustumalla saadaan myös näkymättömiä paikkoja näkyviksi. Liittämällä retkeen erilaiset aistiharjoitteet (haista, kuuntele), avautuvat paikat uudella tapaa osallistujille. Useinhan meillä on tapana ohittaa tutut paikat jopa päivittäin. Niitä katsotaan muttei nähdä lainkaan. Siirtämällä vastaavan hyvinvointiretken luontoon, voidaan palvelua tarjota esimerkiksi TYHY -tuotteena työpaikoille. Hyvinvointiretkellä tutustutaan luontoon, haetaan luonnosta paikka, jossa on hyvä olla. Siitä voidaan ottaa kuva matkapuhelimella ja kuvaa voidaan myöhemmin katsoa joko tietokoneen näytöltä tai puhelimesta.

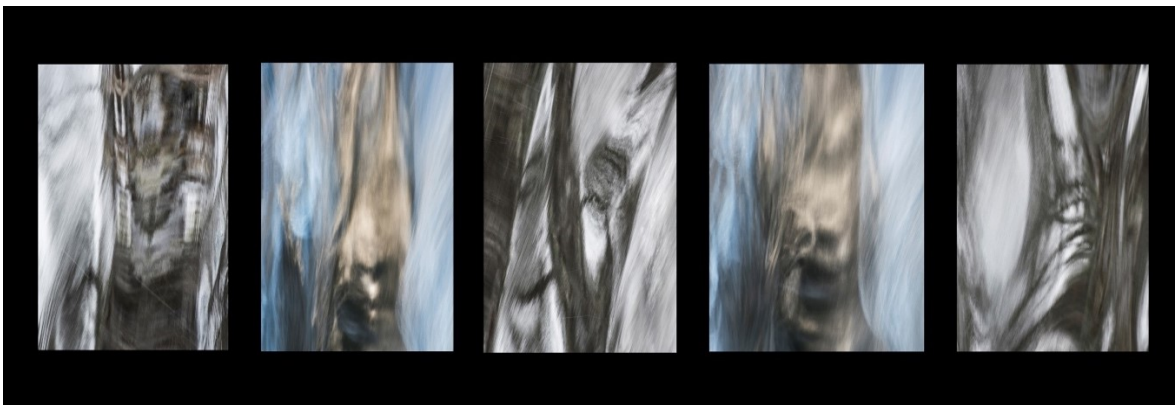
Kaavio 3: Tavat, joilla luontosuhdetta herkistetään. Anu Tossavainen 2018.

Moniaistisuus avaa sekä esteettistä että kehollista kokemusta suoluonnosta, jolloin tunnemme vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta toistemme ja suoluonnon kanssa. Aivan kuten perinnehoitajatkin ovat traditionsa kautta sitoutuneet olemaan yhteisönsä, ihmisten ja luonnon palveluksessa, olemme mekin tulevina taiteiden maistereina sitoutuneet olemaan ihmisten, yhteisön ja luonnon palveluksessa.

7. Monikerroksellista pohdintaa

Luontosuhteen tarkastelun olemme vieneet suolle, paikkaan, joka on merkitty monin hyvin erilaisin kulttuurisin käsittein. Olemme aistineet suota yhdessä perinnehoitajien kanssa. Eläneet suota, kokeneet hyvinvointia vuorovaikutuksessa sekä perinnehoitajien että hyvinvointiretkemme osallistujien kanssa. Olemme kirjoittaneet suota. Tehneet piiloutuvia paikkoja näkyväksi itsellemme, tutkimukseemme osallistujille sekä ”Suo parantaa ” - moniaistisen näyttelymme kävijöille. Olemme tutkimusryhmässämme konkreettisesti olleet suossa kaikin aistein. (Kuva 22.)

Miten voidaan herkistää ihmisen suoluontosuhdetta soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen keinoin – tuo kysymys on vienyt meidät monen taideperustaisen tutkimuksen kierteen kautta lopulta oivaltamaan, että olemme luoneet omanlaisemme menetelmän vastata kysymykseemme.

Kuva 22: Suo ottaa vastaan kyselemättä sen minkä sinne vie. (Ote perinnehoitajan haastattelusta). Anu Tossavainen 2017.

Suota voi tarkastella hyvin läheltä ja kaukaa. Yksinäisyydessä ja autiudessa, mitä se myös kuvastaa. Tai ryhmässä, jolloin suoluonnon pelottavuus hälvenee ja sosiaalisten suhteiden verkosto voi vaikuttaa positiivisesti suoluonnon kokemiseen. Massey (2008) nostaa esiin nykypäivän globaalisuuden, jonka takia paikkojen sosiaalisten suhteiden verkosto on laajentunut, eikä paikan asukkailla tai sitä käyttävillä ole enää yksinoikeutta omaan paikkaansa. Valtageometria suhteessa paikkaan avaa pääsyn globaalille markkinataloudelle. (Massey, 2008. s. 21–27.) Tutkimuksemme koillismaalaisilla soilla tämä levittää uhkaa ihmisen luontosuhteen vaalimisen edellytyksille esimerkiksi kaivosyhtiöiden valtauksien

muodossa. Yhtä lailla kuin suon kauneus ja monipuolisuus oli läsnä koko tutkimusprojektimme ajan, myös näiden hyvinvointia tuottavien soiden menettämisen pelko leijui taustalla.

Olemme tutkimuksemme perusteella todenneet, että ihminen ja luonto ollessaan yhtä, tuottavat vastavuoroisuudessa toisilleen hyvinvointia. Soveltava kuvataide ja luontokuvaus ovat toimivia ja uusiutuvia menetelmiä herkistää luontosuhdetta. Kuten olemme tutkimuksessamme todenneet, luontoyhteyden syveneminen, lisää ymmärrystä ihmisen ja luonnon elintärkeästä riippuvuussuhteesta. Olemme tarkastelleet suoluonnon hyvinvointivaikutuksia ilman verenpainemittareita tai biolääketieteellisiä kokeita, inhimillisen kokemuksen näkökulmasta. Perinnehoitajat muodostavat tässä rinnakkaisen vertailukohteen luonnon hyvinvointivaikutuksen tarkastelemisessa sillä heidän taitonsa ja tietonsa kumpuavat vanhasta suomalais-ugrilaisesta parantamisen periaatteesta. Viimeisimmät tutkimukset (Aarva, 2018) tukevat holistista terveystietoa ja perinneviisauden paluuta hoitamiseen. Parantumisen prosessissa ei kiinnitetä huomiota vain oireisiin, vaan ongelman syntyyn. Kuten ihminen on yhteydessä luontoon, on hän myös oman yhteisönsä osa. Aarva päättelee, että nyky-yhteiskunnassa yksilökeskeisyyttä korostavassa länsimaisessa elämäntavassa voisimme tukea yhteisöllistä paranemista tarkastelemalla sairauksien syitä ja merkityksiä sekä yksilöllisellä että yhteisöllisellä tasolla. (Aarva, 2018, s. 305.)

Yhteisöllinen toiminta yhteydessä luontoon voi tutkimuksemme esimerkin mukaisesti olla mukana vaikuttamassa sekä yksilön että yhteisön paranemisprosessissa. Suolla kulkemiseen liittyy vaaroja, vaikka emme pitäisikään suohon uppoamisesta kertovia legendoja totena. Mutta yhdessä myös positiivinen riippuvaisuussuhde tukee suoluonnon tarjoamaa hyvinvointia. Me voimme hyödyntää tutkimuksemme tuloksia soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen menetelmin ja todentaa niitä hyvinvoinnin kontekstissa. Tästä hyvinvointiretki suolla toimi esimerkkinä ekosysteemipalveluiden kulttuurisesta käytöstä luovilla aloilla.

Soita on halveksittu, niitä on kuvattu monin negatiivisin sanoin niin kirjallisuudessa kuin kuvataiteessakin. Kuinka ollakaan ilmastonmuutoksen kourissa alkaa soiden arvo nousta yllättävän korkealle soiden hiilinieluna toimimisen myötä. Ihmisten hyvinvoinnin kannalta soiden säilyminen ja toiminta voi tulla hyvinkin tärkeäksi jopa elintärkeäksi tulevaisuudessa.

Toimiessamme luovan alan toimijoina ja yrittäjinä meillä on oivallinen mahdollisuus omalla toiminnallamme tukea ja lisätä sekä ihmisten että luonnon hyvinvointia.

LÄHDELUETTELO:

Aarva, P. (2018). Näyttölääketiede ja kokemusvaikutukset. Teoksessa P. Aarva, H. Kortejärvi, K. Sarvela (toim.), *Inhimillisyyden vallankumous: Iloa ja toivoa terveydenhoitoon* (s. 157–180). Helsinki: Basam Books.

Aarva, P. (2018). Perinneviisauden paluu hoitamiseen. Teoksessa P. Aarva, H. Kortejärvi, K. Sarvela (toim.), *Inhimillisyyden vallankumous: Iloa ja toivoa terveydenhoitoon* (s. 301–314). Helsinki: Basam Books.

Aarva, P. & Kortejärvi, H. (2018). Usko, toivo ja plasebo. Teoksessa P. Aarva, H. Kortejärvi, K. Sarvela (toim.), *Inhimillisyyden vallankumous: Iloa ja toivoa terveydenhoitoon* (s. 181–195). Helsinki: Basam Books.

Alhanen, K. (2014). *John Dewey'n kokemusfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Anttila, P. (2006). *Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen* (toinen painos). Hamina: AKATIIMI OY.

Anttila, P. (2007). *Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö*. Hamina: AKATIIMI OY.

Backman, J. (2016). Ääreellisyyden kohtaaminen. Teoksessa J. Toikkanen & I.A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI: kokemuksen käsite ja käyttö* (25–40). Rovaniemi: Lapland University Press.

von Bonsdorff, P. (2000). Ruumiin paikka estetiikassa. Teoksessa A. Haapala & J. Nummi (toim.), *Kirjoituksia estetiikasta ja kirjallisuudesta* (s. 159–172). Helsinki: Helsingin yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos.

von Branderburg, S. (2018). *Johdanto julkaisussa Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä: näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön* (s. 11-15). Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetusministeriön julkaisuja 2008. urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-516-7

Eduskunnan lakialoite LA 33+2018 (2018) Haettu 5.5.2019 osoitteesta:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/LA_33+2018.aspx

af Forselles-Riska, C. (2006). Menneisyyden muuttuvat paikat. Teoksessa S. Knuutila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka, Eletty, kuviteltu, kerrottu* (218–231). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Foster, C. (2007). Kerrottu ja eletty ulottuvuus ympäristöestetiikassa. Teoksessa Y. Sepänmaa, L. Heikkilä-Palo, V. Kaukio (toim.), *Maiseman kanssa kasvokkain* (151–165). Helsinki: Maahenki.

Hagman, H. (2014). Kuvataidekasvatuksesta kehittynyt soveltavan taiteen maisteriohjelma. Ulapland news. Haettu 13.2.2019 osoitteesta
<https://www.ulapland.fi/news/Teema-Kuvataidekasvatuksesta-kehittynyt-soveltavan-taiteen-maisteriohjelma/ourhflfy/3c94f88c-393b-46ad-bb7c-2410cae17487>

Heikkilä - Palo, L. (1999) Saatteeksi. Teoksessa: K. Hakala (toim.) *Suo on kaunis*. (s. 6–7) Helsinki: Maahenki Oy.

Honkasalo, M-L. & Lamminmäki, D. (2018). *Tietäjä iänikuinen* (s. 3) Haettu 10.10.2018 osoitteesta: https://issuu.com/hiski/docs/tietaja_ianikuinen_2018

Hänninen, O. (2017). Perinnehoidot luontaislääkintää. Teoksessa *Perinnehoitajien verhottu tieto* (s. 32, 41). Kannus: Kalevalainen kansanparannus -säätiö.

Hänninen, O., Vertanen, P., Piippo, S., Tuohimaa, P. & Piilo, R. (2017) Merkittävimmät kansanparannuksen väitöskirjat. Teoksessa *Perinnehoitajien verhottu tieto* (s. 24–25). Kannus: Kalevalainen kansanparannus -säätiö.

Hänninen, O., Vertanen, P., Piippo, S., Tuohimaa, P. & Piilo, R. (2017) Tieteellisesti tutkittujen perinheitojen lainsäädännöllinen asema. Teoksessa *Perinnehoitajien verhottu tieto* (s. 205–206). Kannus: Kalevalainen kansanparannussäätiö

Hänninen, O., Vertanen, P., Piippo, S., Tuohimaa, P. & Piilo, R. (2017) Suomalaiset perinnehoitajat. Teoksessa *Perinnehoidajien verhottu tieto* (s. 51–102). Kannus: Kalevalainen kansanparannussäätiö.

Ilomäki, H. (2014). Maidon ja raudan kytkös. Teoksessa *Loitsun mahti* (s. 164–168). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kirjokansi 41.

Imporanta, K., (2018). Sound of Lapland - miten puhuttelemme uusia kohderyhmiä? Lapin matkailuparlamentti. Haettu 2.2.2019. osoitteesta
https://www.lme.fi/media/6.-sound_of_lapland_matkailuparlamentti_2018-compressed.pdf

Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2018). Art-based action research in the development work of arts and art education. Teoksessa G. Coutts, E. Härkönen, M. Huhmarniemi & T. Jokela (eds.), *The Lure of Lapland – A handbook for Arctic Art and Design* (pp. 9–23). Rovaniemi: Publications of the Faculty of Art and Design of the University of Lapland. Series C. Overviews and discussions 59.

Jokela, T. Luento paikantutkimuksen kurssilla 29.01.2018: Käsitteellisiä avauksia paikkaan. Lapin yliopiston soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen maisteriohjelma, Kuusamo.

Kallas, A. (2014). *Sudenmorsian*. Keuruu: Otava.

Karjalainen, P. (1997). Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.), *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusreikiä uuteen maantieteeseen* (s. 227–241). Tampere: Vastapaino.

Karjalainen, P. (1999) Tunturit maan, mielen ja kielen maisemina. Teoksessa T. Jokela (toim.), *Tunturi taiteen ja tieteen maisemassa* (s. 19–21). Rovaniemi: Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunnan julkaisuja Sarja C 12.

Karjalainen, P (2004). Ympäristö ulkoa ja sisältä: Geografiasta geobiografiaan. Teoksessa R. Mäntysalo (toim.), *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite* (s. 49–68). Jyväskylä: Atena kustannus.

Karjalainen, P. (2006) Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka, Eletty, kuviteltu, kerrottu* (s. 83–92). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kestävä kehitys (2019). Haettu 29.3.2019 osoitteesta <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>

Knuuttila, S. (2006) Paikan moneus. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka, Eletty, kuviteltu, kerrottu* (s.7–11). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Koppa, (2019). Jyväskylän yliopiston verkkosivu. Haettu 3.2.2019. osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat>

Korhonen, R. (1999) Turvehoidot Suomessa. Teoksessa K. Hakala (toim.), *Suo on kaunis* (246–250). Helsinki: Maahenki Oy.

Korjonen-Kuusipuro, K. (2012). *Yhteinen Vuoksi: Ihmisen ja ympäristön kulttuurinen vuorovaikutus Vuoksen jokilaaksossa 1800-luvulta nykypäiviin* (Väitöskirja). Oulu: Oulun yliopisto.

Koskelo, P. (1991) *Luontokuvauksen ABC*. Espoo: Weilin + Göös.

Kotimaisten Kielten Keskus, (2018). Haettu kohteesta 1.11.2018 https://www.kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston_sanakirja

Kovalainen, R & Seppo, S. (1997) Onnipuu, pitämyspuu, Pyhäpuu, Pihapuu. Teoksessa R. Kovalainen & S. Seppo (toim.), *Puiden kansa* (110–156). Oulu: Kustannus Pohjoinen ja Periferia Publications.

Kymäläinen, P. (2006) Paikan ajattelun haasteita. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka, Eletty, kuviteltu, kerrottu* (s. 208–209). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lapin liitto. (2012) *Lapin ilmastostrategia 2030*. Haettu 25.5.2019 osoitteesta http://luotsi.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=683161&name=DLFE-14118.pdf

Lakialoite (2018). Haettu 24.4.2019 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/LA_33+2018.aspx

Laurén, K. (2006). Kokemus ja elämys. Teoksessa *Suo – sisulla ja sydämellä: Suomalaisten suokokemukset ja -kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjinä* (väitöskirja) (s.80 – 82). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1093

Laurila, M. (2018) (toim.), *Kosteikkokasveista uusia elinkeinomahdollisuuksia*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 18/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-560-8>

Lehtinen, A. (1999) *Suo pelon maisemana*. Teoksessa K. Hakala (toim.) *Suo on kaunis* (s. 77–86). Helsinki: Maahenki Oy.

Luonnontila. Haettu 13.3.2019 osoitteesta <https://www.luonnontila.fi/fi/elinymparistot/suot/>

Massey, D. (2008). *Samanaikainen tila* Tampere: Vastapaino.

MARSI (2018). *Luonnonmarjojen ja -sienten kauppaantulomäärät vuonna 2018*. Ruokaviraston julkaisu. Haettu 22.4.2019 osoitteesta <https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/viljelijat/tuet-ja-rahoitus/marsi-2018-raportti.pdf>

Metla (2013), *Metsäntutkimuslaitos Katsaus soiden monimuotoisuuden tilaan Pohjois-Pohjanmaalla*. M-L. Seväkivi, A. Tolvanen (toim.), Metlan työraportteja 258: 13–74. Haettu 3.2.2019 osoitteesta http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2013/mwp258_2_13-74.pdf

Metsähallitus (2018). *Kokonaiskäyntimäärät Metsähallituksen asiakastietojärjestelmän mukaan vuonna 2018*. Vantaa: Metsähallitus. Haettu 23.5.2019 osoitteesta <http://www.metsa.fi/kayntimaarat>

Metsäverkko, Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän oppimateriaali. Haettu 13.5.2019 osoitteesta <http://virtuoosi.pkky.fi/metsaverkko/metsaekologia/Suotyypit/suotyypit.htm>

Miller, M. (1999) Soiden tie: Myytit, symbolit ja tieto. Teoksessa K. Hakala (toim.), *Suo on kaunis* (s. 132–143) Helsinki: Maahenki Oy.

Ojala, L., Heikkinen H.I., Tolvanen, A., (2013) *Soiden merkitys virkistyskäytölle – Haastattelututkimus Oulussa, Haukiputaalla, Muhoksella ja Pudasjärvellä*. Metlan työraportteja 258: 213–229

OKM (2017). *Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi*. Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti. (s. 19, 32) Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18. urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-464-1

OK NEA (2011). UK National Ecosystem Assessment. Haettu 4.4.2019 osoitteesta <http://uknea.unep-wcmc.org>

Ovaskainen, S. (2019). *Ekologisen elämäntavan mahdollisuudet ja rajat Lapissa* (väitöskirja). urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-140-8

Pelkonen, P. (1999). Kauneuden ja ankeuden kohtaaminen. Teoksessa K. Hakala (toim.), *Suo on kaunis* (s.19–29) Helsinki: Maahenki Oy.

Pentikäinen, J. (2017). Juhlapainoksen esipuhe. Teoksessa *Vanha Kalevala taikka Vanhoja Karjalan Runoja Suomen kansan muinoisista ajoista*. (Juhlapainos) (s. 7–15) Espoo: Salakirjat.

Pentikäinen, J. 1995. *Saamelaiset, pohjoisen kansan mytologia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Perttula, J., & Latomaa, T. (2005). *Kokemuksen tutkimus, merkitys, tulkinta, ymmärtäminen* (s. 115–135, 149) Helsinki: Dialogia Oy.

Pietarinen, J. (1987). *Ihminen ja metsä; neljä perusasennetta*. *Silva Fennica* 21(4). Helsinki. <https://doi.org/10.14214/sf.a15479>

Piippo, S. (2018). *Suomen luonnon lääkekasvit*. Helsinki: Tammi.

Pitkänen, P. (1996). Luonnonmukaisuudesta luonnon välineellistämiseen (toim.), L. Vilkkä & P. Pitkänen. *Teoksessa Ihmisen suhde luontoon: luonnon arvottamisen filosofiaa* (8–28). Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja Sarja B, Oppimateriaalia no 18. Joensuun yliopistopaino.

POW (2019). Protect Our Winters. Haettu 23.5.2019 osoitteesta [http //www.protectourwinters.fi/polku-talvien-pelastamiseen/](http://www.protectourwinters.fi/polku-talvien-pelastamiseen/)

Rannisto, T. (2017) *Luonnonestetiikka*. Helsinki: Multikustannus.

Rautavaara, T. (1980) *Miten luonto parantaa: Kansanparannuskeinoja ja luontaislääketiedettä*. Porvoo – Helsinki -Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Ridanpää, J. (2017). Johdatus maantieteeseen tieteenalana. Luentomateriaali. Haettu 20.2.2018 osoitteesta <http://docplayer.fi/65042848-Johdatus-maantieteeseen-tieteenalana-juha-ridanpaa-2017.html>

Ristioja, A., (2018). *Toimialaraportti, Luonnontuoteala, kevät 2018*. Työ- ja elinkeinoministeriö (2018). urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-299-6

Ruuhijärvi, R. (2018). Luonnonsuojelija, verkkolehti 18(1). Suomen Luonnonsuojeluliitto. Haettu 12.03.2019 osoitteesta <https://www.sll.fi/2018/02/26/soidensuojelu-ennen-ja-nyt/>

Saastamoinen, O. (2017). Metsien monikäytöstä ekosysteemipalveluihin. Teoksessa K. Salo (toim.) *Metsä, ekosysteemit ja monikäyttö* (s. 17–23). Helsinki: Luonnonvarakeskus.

Saamen kielen sanakirja Haettu kohteesta 1.11.2018 <https://www.sanakirja.fi/sami-finnish/luondu>

Salonen, K. (2005). *Mieli ja maisemat: Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulmia*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Salonen, K. (2010). *Mielen luonto. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulmia*. Helsinki: Green Spot.

Sitra, (2013). *Luonnonlukutaito - luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista*. S. Särkkä, L. Konttinen ja T. Sjöstedt (toim.). Haettu 22.3.2019 osoitteesta <https://media.sitra.fi/2017/02/23070432/Luonnonlukutaito-3.pdf>

Seamon, David & Sowers, Jacob. (2008). *Place and Placelessness*, Edward Relph. 10.4135/9781446213742.n5. Haettu 11.5.2019 osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/251484582_Place_and_Placelessness_Edward_Relph

Sepänmaa, Y, (1999) Suoelämykset. Teoksessa: K.Hakala (toim.), *Suo on kaunis* (s.168–172). Helsinki: Maahenki Oy

Seväkivi, M-L & Tovanen, A. (2013). *Katsaus soiden monimuotoisuuden tilaan Pohjois-Pohjanmaalla*. Metlan työraportteja 258: 13 – 74. Oulu. Haettu 5.2.2019 osoitteesta http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2013/mwp258_2_13-74.pdf

Suonpää, J. (2002). *Petokuvan raadollisuus* (väitöskirja). Hämeenlinna: Karisto Oy.

TEM, (2014) Valtioneuvoston periaatepäätös. Haettu 12.4.2019 osoitteesta https://ek.fi/wpcontent/uploads/Paatost_aineettoman_arvonluonnin_kehittamisohjelmasta2014-1.pdf

TEM, (2011). *Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä - Loppuraportti työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strategisesta hankkeesta 2008–2011*. Haettu

osoitteesta

3.4.3019

<https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Sirpalepolitiikasta+kohti+luovan+talouden+ekosysteemiä+28092011.pdf>

Tommila, P., Vanhanen, J., Halonen, M. & Rinne, P. (2013). *Miten Suomi selviää yli 4 astetta lämpimämmässä maailmassa?* Sitran selvityksiä 74. Helsinki: Sitra.

Haettu

5.3.2019

osoitteesta

https://media.sitra.fi/2017/02/23225027/Selvityksia74_151213.pdf

Tuan, Y-F. (2006) Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka: eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85 (s. 15–30). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tuohimaa, P., Hänninen, O., Vertanen, P. & Piippo, S. (2017) Tieteelliset näytöt. Teoksessa *Perinnehoidajien verhottu tieto* (s. 78–82). Kannus: Kalevalainen kansanparannus -säätö.

Tyrväinen, L., Savonen E-M., Simkin J (2017). *Kohti suomalaista terveystalouden mallia*. Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-366-6>

Tökkäri, V. (2016), Fenomenologisen, hermeneuttis -fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä teoksessa. Teoksessa J. Toikkanen & I.A. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI: kokemuksen käsite ja käyttö* (64–81). Rovaniemi: Lapland University Press s. 65.

Wahlström, R. (2006). Miten luonto kuntouttaa? Ekoterapiaa käytännössä. Teoksessa Heiskanen, I. & Kailo, K. (toim.), *Ekopsykologia ja perinnetieto* (78–89). Tampere: Green spot.

Vilka, L. (1993). *Ympäristöetiikka*. Helsinki: Yliopistopaino.

Virtanen, K. (2009). Suoseuran juhluvuotisseminaari. Luettu 18.4.2019 osoitteesta http://www.suoseura.fi/Alkuperainen/fin/60/tiiv_virtanen.html

Visit Finland/Business Finland. Hyvinvointimatkailu. Haettu verkosta 12.3.2019 osoitteesta

<https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/verkotot/matkailu/tuotekehitys-ja-teemat/hyvinvointimatkailu/>

Wahlström, R. (2006) *Eheyttävä luonto*. Espoo: Kustannus Oy Michael Kirjat.

Willamo, R. (2005) *Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä. Sisällön moniulotteisuus ympäristönsuojelijan haasteena* (väitöskirja). Haettu 3.5.2019 osoitteesta <http://ethesis.helsinki.fi>